

***socialno
delo***

LETNIK XXVIII – 1989

št. 1

časopis za teorijo in prakso

Socialno delo - časopis za teorijo in prakso

Izdajajo:

Skupnost socialnega varstva Slovenije
Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo
Zveza društev socialnih delavcev Slovenije
Višja šola za socialne delavce v Ljubljani

Izdajateljski svet:

Marinka Hasenbichel (predsednica), Meta Mencej, Danica
Ošljaj, Pavla Rapoša-Tajnšek, Vlasta Rozman

Uredništvo:

Dr. Franci Brinc, Marija Cigale, Franc Hočevar, Blaž Mesec,
Jože Valenčič

Glavni in odgovorni urednik:

Blaž Mesec

Lektorica:

Alenka Gložančev

Naslov uredništva in uprave:

Ljubljana, Šaranovičeva 5, tel. 316-370, 311-250

Časopis izhaja štirikrat letno, praviloma ob koncu
vsakega četrletja v nakladi 600 izvodov

Naročnina:	za leto 1988	za leto 1989
za ustanove	50.000.-	100.000.-
za posameznike	25.000.-	50.000.-
za študente	10.000.-	20.000.-

Ti zneski veljajo, če so vplačani do 31. 7. 1989. Račun:

50100-603-40199 Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva
5, 61000 Ljubljana (za Socialno delo)

Cena posamezne številke v prodaji 10.000.- 25.000.-

Tehnična izvedba:

STUDIO ■ ▲ ■

Leto 28

Ljubljana 1989

Št. 1

UDK 304 + 36

UDC 304 + 36

VSEBINA

ČLANKI

- Srečo Dragoš
Socialno delo v razmerju do ideologije 7
- Ciril Klajnšček
Krizna in racionalnost timskega dela 25
- Marija Ovsenik
Problem planiranja kadrov in izobraževanja v novi
luči kot problem kulturno-vrednotnega izobraževanja 35
- Blaž Mesec in Nino Rode
Poučenost rednih študentov socialnega dela in
specializantov o aidsu 42

POROČILA

- Študijsko potovanje predstavnic višje šole za socialne
delavce na oddelek za socialno delo Fachhochschule
Dortmund (Andreja Kavlar-Vidmar) 70
- Novi svet Socialnega dela je sprejel programske
zasnove našega časopisa (Blaž Mesec)
- Kako so socialni delavci-specializanti poučeni o
epilepsiji (Marija Zdešar) 71

NOVE KNJIGE

- Prvi slovenski učbenik socialnega dela
(Vida Milošević, Socialno delo, Samozaložba,
Ljubljana 1989)
Andreja Kavlar-Vidmar 80
- Učbenik socialnega prava
(Tere Jelčič, Socijalno pravo u SFRJ, Knjiga prva:
Socialno osiguranje, Informator, Zagreb 1988)
Andreja Kavlar-Vidmar 81

PO 2561/90

- Polemika? Odlično!
(Jože Ramovš, Socialni delavec in alkoholizem: metodologija za delo strokovnih in vodstvenih služb v delovni organizaciji. Knjižnica Sindikati 94, Delavska enotnost, Ljubljana 1988)
Milko Poštrak 83

IZ TUJEGA TISKA

- Izčrpanost osebja v domovih za stare (Blaž Mesec) 84

DOKUMENTACIJA

- Signalne informacije o tuji strokovni periodiki 87

Spoštovani naročniki in bralci!

Kadar vas kdo takole prijazno nagovori, že kar veste, da gre za denar. A tokrat ne gre le za povišanje naročnine, ampak je ogrožen vsaj dosedanji obseg, morda pa tudi obstoj našega časopisa. Do sedaj smo večji del stroškov krili z dotacijo Skupnosti socialnega varstva SR Slovenije. Letos pa so stroški izdajanja narasli mnogo bolj, kot je dovoljena stopnja rasti sredstev, ki nam jih namenja ta skupnost v svojem finančnem načrtu. S temi sredstvi bi lahko v tem trenutku krili izdajo ene številke in pol in nikakor ne štirih številk letno. Naše Socialno delo ne more biti oblikovno še skromnejše, kot je sedaj. V zadnjih letih smo s precej prizadevnosti dosegli, da je ohranilo svojo notranjo razporeditev in obseg, da smo ohranili, če že ne izboljšali, doseženo vsebinsko raven, da je redno izhajalo in da so izšle štiri številke letno. Ko smo ravno upali, da nam bo morda uspelo nekoliko povečati format in celo izboljšati grafično izvedbo, pa smo se morali soočiti z omenjenimi nenaklonjenimi okoliščinami.

Da bi letos vendarle nekako zvozili, bomo storili naslednje:

1. Uredništvo si bo skupaj z Višjo šolo za socialne delavce kot soizdajateljem in izvajalcem del v zvezi z izdajanjem časopisa prizadevalo pridobiti sredstva in druge vrste pomoč od drugih izdajateljev časopisa, ki do sedaj niso kaj dosti konkretnega storili za "svoj" časopis. Poleg tega si bomo prizadevali dobiti še druga sredstva, predvsem za izdajo ene tematske številke.

2. Pridobili bomo nove naročnike tako med socialnimi delavci kot med študenti. Tudi društva socialnih delavcev bi lahko veliko prispevala z razširjanjem časopisa med svojimi člani, prav tako tudi posamezni bralci. Tu je še precej rezerv, a učinkov si seveda ne moremo obetati takoj.

3. Še naprej si bomo prizadevali, da bi bil časopis zanimiv in privlačen; da bi v njem našli koristne usmeritve za svoje strokovno delo in življenje. Zato vas tudi ob tej priliki pozivamo k sodelovanju: pišite nam, sporočajte nam svoje težave in izkušnje!

4. Tudi vas, spoštovani naročniki, prosimo, da prevzmete del tega bremena. Povišati moramo naročnino in izterjati zaostalo naročnino za leto 1988. Zneske navajamo spodaj.

Socialni delavci in drugi strokovnjaki, ki delamo na področju socialnega varstva, in ki nam je do tega, da bi razvili teorijo in prakso socialnega dela, nimamo drugega glasila kot to naše skromno Socialno delo. Ne pustimo, da bi v teh neprijaznih časih usahnilo, kajti težko ga bo, tudi v prijaznejših, obnoviti.

Lepo vas pozdravljamo in računamo na vašo pomoč.

Za uredništvo

Blaž Mesec, urednik

=====

NAROČNINA NA SOCIALNO DELO ZNAŠA: za leto 1988 za leto 1989

- za ustanove in del. organizacije	50.000.-	100.000.-
- za posameznike	25.000.-	50.000.-
- za študente	10.000.-	20.000.-
- posamezna številka v prodaji	10.000.-	25.000.-

TI ZNESKI VELJAJO, ČE SO VPLAČANI DO 31. 7. 1989. PO TEM DATUMU BOMO NAROČNINO REVALORIZIRALI. NAROČNINO NAKAŽITE NA

RAČUN:

50 100 - 603 - 40 199

Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000

Ljubljana (ZA SOCIALNO DELO)

=====

SOCIALNO DELO V RAZMERJU DO IDEOLOGIJE

SREČO DRAGOS

Povzetek

Protislovje med strokovno proklamiranimi cilji in dejanskimi razmerji družbene moči zahteva, da morajo socialni delavci delovati hkrati pri- stransko (angažirano) in objektivno (strokovno), če hočemo, da socialno delo ne bo zgolj instrument prilagoditve in da bo učinkovito. Pogoj za to je avtonomija socialnega dela, ki pa je odvisna od avtonomije social- ne politike in avtonomije prostovoljnega dela. Ovira za prvo je v družbi s socialistično ideologijo teorija socialnega avtomatizma, ovira za drugo pa bojazen pred samoorganizacijo občanov mimo dirigiranih oblik političnega združevanja. Podružbljanje socialnega dela predpostavlja osamosvajanje (individuacijo) posameznikov, ter njihovo povezovanje z drugimi kot pogoj razvoja vseh. Zgolj v takem kontekstu je možno prese- ganje nasprotja med stroko in ideologijo.

Summary

The contradiction between professionally proclaimed goals and actual power-relationships in society demands of social workers to be partial (engaged) and objective (professional) at the same time. This is the only way for them not to become an instrument of adaptation and be effective nevertheless. The prerequisite for the stance is autonomy of social work, which in turn depends on autonomy of social policy and autonomy of voluntary work. In a society with socialist ideology the obstacle for the first one is the theory of social automatism, the obstacle for the second one is fear of self-organization of citizens outside the directed forms of social and political associations. Socialization of social work presupposes the individuation of indi- viduals and their linking-up with others as the precondition for the development of everybody. It is in this context only that there is possible to overcome the contradiction between profession and ideology.

Vprašanje socialnega dela v odnosu do ideologije je za soci- alno delo tembolj aktualno, čimbolj se ta dejavnost profesio- nalizira. Za to sta dva razloga:

- Profesionalizacija socialnega dela je bila potrebna v kontekstu kapitalizma, v katerem je vrednota človeka izenačena z vrednostjo delovne sile.

- S profesionalizacijo se v postopkih in odločitvah na področju socialnih dejavnosti ustvarja določena avtonomija, se pravi avtonomija njenih nosilcev.

Tako se izostrijo protislovje med tistimi odnosi, v katerih je človek v službi kapitala in so stroški zanj produktivni zgolj, v kolikor služijo temu smotru, in med odnosi, ki jih razvija socialno delo, katerega namen je "pospešiti ali obnoviti vzajemno koristne odnose med posamezniki in družbo, zato da se izboljša kvaliteta življenja za vsakogar"¹ (podč. S.D.).

Ti dve težnji sta se že v samih začetkih socialnega dela skušali uskladiti z institucionalizacijo, ki s svojim opredeljevanjem najracionalnejših modelov ravnanja izključuje vse drug(ačn)e možne načine ter s tem opravlja nadzor nad človekovim vedenjem, in pa z ideologizacijo, ki jo v zvezi s socialnim delom lahko razumemo (v Bergerjevem in Luckmannovem smislu) kot početje, v katerem "se posebna definicija realnosti pritrdi na konkretni interes moči."² Rezultat tega so radikalni očitki socialnemu delu na zahodu, ki da je zgolj agentura reprodukcije delovne sile kot blaga, da zgolj reproducira norme in vrednote obstoječe družbe (agentura socializacije), da na individualnem nivoju blaži posledice kolektivno povzročenih protislovij sistema (agentura kompenzacije), da zgolj prilagaja svoje kliente obstoječi družbeni strukturi (agentura disciplinizacije) itd.³ Po tej logiki je rešitev protislovij v družbi in v socialnem delu možna le na globalni ravni in z radikalnimi sredstvi, pri čemer lahko iniciativa za to pride od žrtev socialnega dela, ne pa od njegovih nosilcev; socialni delavci pa se morajo pri tem le uvrstiti na pravo stran.

Pri nas smo naredili prav to, rezultati pa kažejo, da smo daleč od tistega, kar imajo tam, kjer tega niso naredili. Tudi (ali pa zlasti) zato je v našem socialnem delu še vedno

nerazčiščeno vprašanje odnosa stroke do ideologije (ideologije, mišljene v zgoraj navedenem smislu⁴). Mislim, da protislovje med čisto strokovno proklamiranimi cilji in dejanskimi razmerji družbene moči (iz česar se socialno delo ni in ne bo moglo izkopati) zahteva takšno držo socialnih delavcev, ki se brezkompromisno zavzema za svojo strokovnost kljub ideološkim ali pa čisto osebnim vrednotam, ki večkrat niso skladne s tem ciljem. Na taki podlagi pa se socialni delavec angažira za takšna družbena razmerja, ki gredo v prid tistim, katerim je njegovo delo namenjeno, kar pomeni, da izvajalci socialnega dela, ki se strokovno ukvarjajo s pomočjo ljudem, morajo delovati pristransko (angažirano - zlasti ko posegajo v skupnost) in hkrati objektivno (strokovno)⁵. Če se zanemari prvo, (p)ostane socialno delo zgolj instrument prilagoditve ("agentura" itd.), če se zanemari drugo, se zmanjša njegova učinkovitost.

I.

Pogoj za zgoraj opisano delovanje socialnega dela je njegova avtonomnost, brez katere ni ne profesionalizacije socialnega dela ne delovanja njegovih izvajalcev v prej omenjenem smislu.

Prvo vprašanje v zvezi s tem je, ali etika socialnega dela, kot je normirana pri nas, omogoča angažirano in objektivno ravnanje socialnih delavcev. Etično izhodišče vsake stroke, ki se neposredno ukvarja s pomočjo ljudem, je gotovo stara Hipokratova prisega, ki (v zvezi s pristranskostjo in objektivnostjo) navaja pod 8. točko naslednjo zapoved: "...da bom v sleherno hišo, kamor me bodo klicali, stopil samo zaradi koristi bolnikov ter da se bom vzdržal kakršnekoli zavestne ali pogubne krivice."

Ta misel izraža dvoje:

- da je edini razlog delovanja strokovnega delavca (v tem primeru zdravnika) ter njegovega vstopa v intimnost(klienta) zgolj korist bolnikov;

- da je vsak drugačen motiv, s katerim bi poklicani sto-

pil v hišo in ki se ne pokriva povsem s koristjo bolnika, zloraba tega (po)klica, "zavestna ali pogubna krivica".

Tu ni poudarek zgolj na bolnikovi koristi, pač pa je povedano tudi, kaj je njen kriterij in od kod poziv: kriterij je (o)zdrav(l)je(nost) bolnika, zdravnikova pozvanost pa pride od bolnika samega (iz njegove hiše), ne pa od nekoga, ki je izven njega oziroma nad njim. Konkretizacija tega je npr. Zenevska deklaracija iz leta 1948: "...ne bom dovolil, da bi verski, narodnostni, rasni, strankarski ali socialni motivi razdvajali moje dolžnosti do mojih bolnikov... niti pod pritiskom ne bom uporabil svojega medicinskega znanja proti človeškim postavam." Med motivi, ki niso združljivi z bolnikovo koristjo, so torej tudi politični (strankarski) motivi; "človeške postave", proti katerim je zaprisežencu celo "pod pritiskom" prepovedano delovati torej niso isto kot npr. sistemske, splošnodružbene, politične postave. Šele na tej podlagi je možno delovanje zdravnika npr. tudi na fronti, kjer nudi pomoč ranjenim ne glede na to, kateri od sprtih strani pripadata tako ranjenec kot zdravnik. In če je tako dejanje za zdravnika samoumevno, zakaj ne bi bilo tudi za socialnega delavca? Obema je neposredna skrb zgolj bolnikovo stanje, šele v zvezi s tem pa sta oba tudi proti vojni (proti krivičnim odnosom itn.), vendar zato, ker se zavzema ta za "človeške postave", ne pa za politično ideološke programe. Zato tudi ni nepomembno, da se je zdravnik Hipokratovega časa zaprisegel "na Apolona Zdravnika in Asklepija..." (začetek besedila Hipokratove prisega), torej na bogove zdravniške stroke, medtem ko je v dobi krščanstva začetek te prisega spremenjen in se začne z besedami: "Hvaljen bodi Bog, oče Gospoda našega Jezusa Kristusa, ki je blagoslovljen za zmeraj"⁶. Tu zdravnik ni več odgovoren najprej in edino svojim bogovom (idealom lastne stroke), pač pa tistemu bogu, ki je nad tem, čeprav je ta še vedno vzdignjen tudi nad družbeno različnost tega sveta. Ko se družbeni sistemi pred dvesto leti ločijo tudi od tega boga, stopijo na njegovo mesto ti ali oni, čisto zemeljski "bogovi", in strokovni

delavci zdaj pač prisegajo njim.

Tudi to je verjetno razlog, da se etični kodeks socialnih delavcev pri nas začne z naslednjim besedilom: "Kodeks poklicne etike socialnih delavcev Jugoslavije temelji na temeljnih normah socialistične etike in morale, ustreznih ustavnih načelih in idejnih opredelitvah Zveze komunistov Jugoslavije." (podč. S.D.)

To je podlaga, na kateri je pri nas utemeljena družbena angažiranost socialnega delavca, iz česar so izvedena tudi določila kot na primer:

- "Socialni delavec kot strokovni in družbeno politično aktiven delavec sodeluje pri izpopolnjevanju in razvijanju socialističnih samoupravnih odnosov in družbenem razvoju".

- Socialni delavec je "Zvest načelom socialističnega humanizma..."

- Socialni delavec "... si prizadeva za uveljavljanje socialističnega načela dela".

- "Socialni delavec se stalno strokovno izpopolnjuje, se idejno marksistično izobražuje" itd.

Načela, kjer se zahteva strokovna objektivnost in (z njo v zvezi) vrednotna nevtralnost, pa se glasijo:

- "Socialni delavec nudi storitve vsem enako, ne glede na raso, spol, narodnost, vero, družbeni in ekonomski položaj ter svoj osebni odnos do posameznika in njegove družine".

- "Socialni delavec dela predvsem v interesu človeka, ki potrebuje pomoč".

- "Če ob poklicnem delu ugotovi kršitev zakonitosti, mora na to opozoriti tako, da se oseba zave svojega postopka in možnih posledic vendar ni dolžan, da to prijavi pristojnemu organu".

- "Ob neposrednem stiku socialni delavec ne sme obsojati osebe, lahko pa jo opozori na neprimernost njenih dejanj".

- "Socialni delavec je neodvisen pri izbiri načina in sredstev strokovnega delovanja ter je samostojen".

- "Socialni delavec pri poklicnem delu ne uporablja pri-

sile".

- Svoje poklicne obveznosti "opravlja tudi, kadar je morebiti ogrožena njegova integriteta".

Že zgolj iz teh določil strokovne etike lahko slutimo možne zadrege, zlasti v zvezi z družbeno angažiranostjo socialnega delavca. Kako naj se angažira tisti socialni delavec, ki se npr. kakorkoli distancira od marksistične ideologije, medtem ko njegova poklicna etika temelji na "idejnih opredelitvah Zveze komunistov"? Ali na primer zvestoba socialnih delavcev "načelom socialističnega humanizma" pomeni tudi zvestobo tisti Marxovi misli, po kateri je humanizem izenačen z ateizmom in odpravo privatne lastnine⁸? Ali je s "socialističnim humanizmom" mišljena tudi zvestoba npr. Leninovemu pojmovanju socializma kot vsesplošnega "popisa in nadzorstva"⁹? Kako razumeti zahtevo po socialno-strokovnem in idejnomarksističnem izobraževanju hkrati - ali ima prednost prvo ali drugo ali pa je to kar eno in isto? Ali je z zahtevo, da "socialni delavec nudi storitve vsem enako", mišljena tudi enakost ne glede na idejno-politično mišljenje oziroma partijsko (strankarsko) pripadnost, kljub temu, da to ni posebej navedeno, ali pa je v izjemnih primerih možna drugačna interpretacija tega določila? In če je, kako spet to uskladiti z zahtevo po nudenju pomoči, ki je "predvsem v interesu človeka" itd.

Ne glede na ta in podobna vprašanja, ki so za marsikoga obrobnega pomena (ker so pač v sedanji fazi socialnega dela pomembnejše druge stvari), sem hotel poudariti dvoje:

- da problem razmerja med stroko in ideologijo tudi v našem socialnem delu še obstaja (in)

- da tudi takšen etični kodeks, kakršnega imamo socialni delavci, omogoča in zahteva strokovno (nevtralno) ter hkrati angažirano (vrednotno) delovanje.

II.

Kot ni učinkovitega strokovnega dela brez lastnega etič-

nega kodeksa, tako ni učinkovite strokovne etike brez avtonomne stroke. Ker je naše socialno delo po splošno veljavni opredelitvi tudi del aktivnosti za uresničevanje socialne politike, kot tako pa ga sestavlja poleg poklicnega tudi nepoklicno socialno delo, je zato njegova avtonomnost odvisna tudi od:

1. avtonomnosti socialne politike,
2. avtonomnosti prostovoljnega socialnega dela.

Glede socialne politike raziskave kažejo, da gre pri nas še vedno za socrealistični koncept, v katerem se socialni cilji poskušajo reševati z ekonomijo, ekonomija pa s politiko. Tako prihaja namesto vse večje diferenciacije med socialno in ekonomsko politiko ter politično ideologijo (namesto njihove sektorske avtonomizacije) do vse večjega prekrivanja socialne politike z ekonomsko in do prežetosti obeh s politično ideologijo.¹⁰ Tudi npr. glede prevladujočih treh strategij v družbenih dejavnostih, tj. racionalizacije (v smislu redukcij in restrikcij), komercializacije (večje participacije, trg) in eksternalizacije (prenos storitev izven institucij), je bilo ugotovljeno, da je (neustrezno) rangiranje/ uveljavljanje teh strategij v skladu "z družbeno vlogo, ki je 'dodeljena' posameznim subjektom v okviru našega družbenopolitičnega sistema".¹¹ Ob tem pa je v razmerju moči premoč "brez dvoma na strani političnega subsistema."¹²

Glede prostovoljnega dela je podobno. V našem povojnem obdobju zasledimo dve paradoksalni prepričanji, ki sta blokirali razvoj prostovoljnih socialnih dejavnosti v tolikšni meri, da smo danes kljub dvajsetletnim poskusom afirmacije prostovoljstva še vedno na njegovih začetkih.¹³ Gre za dvoje ideoloških blokad, in sicer:

a) Prepričanje, da bo s povojno socialistično izgradnjo prišlo tudi do samodejnega reševanja socialnih problemov, zaradi česar je znanstveni in strokovni pristop k socialnemu delu nepotreben in odvečen.¹⁴

b) K socialnim problemom (in primerom) je treba pristopiti na strokoven način, kar lahko zagotovimo le z uvelja-

vitvijo socialnega dela kot stroke, ki se bo s svojo profesionalnostjo (javno) distancirala od vseh laičnih oblik socialnega dela, katerih koren je klasična dobrodelnost kapitalističnih družb.

Prvi paradoks, da namreč v socialistični družbi, katere temeljna vrednota je človek, ne potrebujemo strokovne obravnave njegovih socialnih težav, je temeljil na t.im. teoriji socialnega avtomatizma, ki vidi v intenzivnih materialnih vlaganjih v družbeno bazo (predvsem v primarni sektor) samodejno rešitev vseh socialnih problemov. Slednji so bili mišljeni zgolj kot posledica minule vojne oziroma razrednih nasprotij prejšnje družbe, medtem ko so bile ignorirane vse socialne težave, ki jih s sabo prinaša družbeni razvoj (z industrializacijo, deagrarizacijo, urbanizacijo, migracijami...). Z vidika prostovoljnega dela so bile negativne posledice v tem, da ogromni človeški potencial obstoječih prostovoljnih delavcev na najrazličnejših področjih (razni aktivisti, mladinske delovne akcije itd.) ni bil optimalno izkoriščen. Realsocialistična inačica kolektivizma je namreč po eni strani težila k nivelizaciji vsega družbenega, kar je vzpostavljalo potrebo po vseobvladljivosti (nadzorovanju, dirigiranju) - od tod stanje, ki bi ga lahko imenovali monopoliziranje prostovoljnih socialnih dejavnosti po državi in partiji¹⁵. Po drugi strani pa je temeljno nezaupanje do vsakršnih različnosti (na individualni kot na družbeni ravni) bilo precej neugodno za spoščanje iniciativ za vzikanje avtonomnih oblik medsebojnega povezovanja in drugačnih, mimoinstitucionalnih načinov delovanja. V takšnih razmerah se je ogromen številčni in potencial in potencial navdušenja prostovoljcev precej hitro izčrpal, še zlasti, ko so bili v prvih letih socialistične izgradnje odpravljeni najaktualnejši eksistenčni problemi. Z relativno stabilizacijo družbenih razmer, s postopnim izboljševanjem družbenega in osebnega standarda ter z opuščanjem najrigidnejše oblike etatizma pa je z razvojem prihajalo do drugačnih potreb ljudi, torej tudi do drugačnih potreb po prostovoljnem delu (v tem

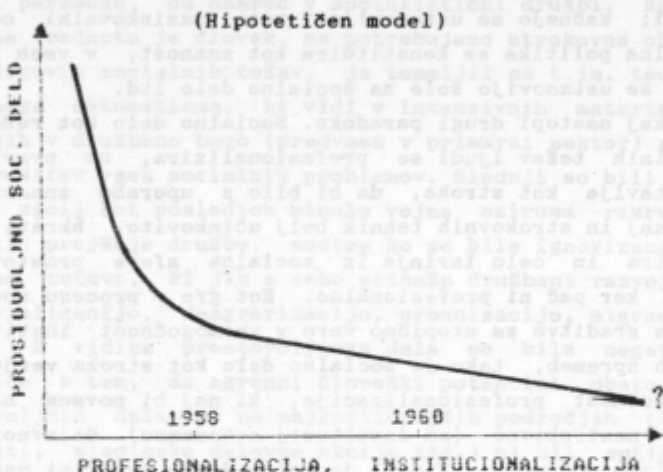
času so npr. mladinske delovne akcije zašle v prvo večjo krizo). Razvijajoča družba, ki se diferencira, začuti potrebo po bolj diferenciranem pristopu k reševanju njenih problemov - in tu je prvič dana možnost socialnemu delu kot stroki; začnejo se ustanovljati razni raziskovalni centri, socialna politika se konstituira kot znanost, v vseh republikah se ustanovijo šole za socialno delo itd.

Tukaj nastopi drugi paradoks. Socialno delo kot reševanje socialnih težav ljudi se profesionalizira, se pravi, se vzpostavlja kot stroka, da bi bilo z uporabo znanstvenih spoznanj in strokovnih tehnik bolj učinkovito, hkrati pa se ignorira in celo izrinja iz socialne sfere prostovoljno delo, ker pač ni profesionalno. Kot gre v procesu socialistične graditve za utopično vero v vsemogočnost institucionalnih sprememb, tako je socialno delo kot stroka verjelo v vsemogočnost profesionalizacije, ki naj bi povsem nadomestila nestrokovno (od institucij avtonomno) dejavnost na socialnem področju. Videti je celo, da je to edini način, s katerim se je lahko začel proces profesionalizacije socialnega dela v razmerah, ko teorija socialnega avtomatizma še ni bila povsem opuščena.

Tako je bila zamujena enkratna priložnost, da bi izkoristili tradicijo oziroma kulturo prostovoljnih dejavnosti, ki bi jo štirideset let lahko oplajali z alternativnimi pristopi k prostovoljstvu predvsem v smislu samoorganiziranja. To pa je s političnega vidika še danes delikatno početje. V tem smislu npr. RK SZDL Slovenija trdno stoji na stališču, da je sicer "v SZDL še vse preveč neživljenjskih sestankov, preveč ozkega, forumskega dela" itd., vendar pa "so vse bolj glasne teorije o spontanosti - neformalnem združevanju, samoorganiziranju, samoiniciativi kot alternativni našega nadaljnjega družbenega razvoja. Verjeti v spontanost ali avtomatizem, da se bodo ljudje sami izbirali, odločali za najboljše, je iluzija".¹⁶ Taka skepsa do zmožnosti ljudi, da se sami odločijo za najboljše, je verjetno dosledna izpeljava tiste Kardeljeve misli, ki v zvezi s solidarnostjo pouda-

SLIKA 1.

RAZVITOST PROSTOVOLJNEGA SOCIALNEGA DELA V ETAPAH
 PROFESIONALIZACIJE SOCIALNEGA DELA

rja "nujnost, da subjektivni faktorji socializma vplivajo na zavest naših ljudi", in sicer tudi zato, "da bi se izognili določenim zlorabam na tem področju. Ob tem dodaja (ko govori o skrbi za starejše): "Mogoče bi morali nekaj spremeniti v zakonu, poostriži to odgovornost".¹⁷

Danes vidimo, da ima moč zakonske regulative in nadzora nad ljudmi zelo omejeno področje učinkovitosti in razvijanje solidarnosti na taki podlagi gotovo ni v skladu s tistim, kar naj bi pomenilo podružbljanje. Zato je za razliko od tovrstnega podružbljanja potrebno takšno razumevanje tega pojma, ki vodi v večjo učinkovitost socialnega dela, socialne politike in prostovoljstva, ne pa v njihovo politično instrumentalizacijo.

III.

Vsako podružbljanje namreč predpostavlja dvoje: osamosva-
 janje (individualizacijo) posameznikov (skupin, družbenih

podsystemov oz. enot znotraj neke celote) ter njihovo povezovanje z drugimi (posamezniki, enotami, strukturnimi deli), kar pomeni njihovo socializacijo.¹⁸ Pogoji tega so trije:

- možnost samoopredelitve,
- možnost nevmešavanja,
- možnost samouresničevanja.

Šele z možnostjo samoopredelitve je sploh mogoča selekcija med različnimi alternativami, ki jih nudi okolje, s tem pa transakcija med posameznikom in okoljem. To predpostavlja nevmešavanje v posameznikovo odločanje (=avtonomnost), kar omogoča, da se posameznikovi potenciali na podlagi lastne pobude selektivno vključijo v družbeno transakcijo in se v polni meri razvijejo. S tem pa pride do samouresničevanja ("samoaktualizacije", Maslow) oziroma osebnotne rasti pri posamezniku (v skupnosti pa do vzpostavljanja etnične, narodne, nacionalne, profesionalne, razredne itd. identitete). Če isti proces gledamo s širšega družbenega vidika, je to socializacija (podružbljanje). Bistvo socializacije je torej proces individuacije, kot je bistvo individuacije prav povezovanje, tj. na-vezovanje z drugimi individuumi (=socializacija). Vendar pa to ne gre samo od sebe. Če absolutiziramo individuacijo v (enostranskem) smislu kot zgolj fakt različnosti, prepuščene same sebi, dobimo klasični liberalistični koncept, katerega praktična družbena konsenvenca je anarhizem; če absolutiziramo socializacijo v smislu kolektivizma (posameznik je zgolj del celote in šele kot tak dobi vrednost), pa dobimo fašizem, nacizem ali stalinizem. Zato bi kot idealni model individuacije in socializacije lahko vzeli tisti mehanizem, ki ga označujemo s pojmom trg, saj omogoča naslednje:

- Ponudbo obstoječih različnosti in povpraševanje po njih.
- S tem se spodbuja povezovanje med različnostmi, kar vodi v njihov nadaljnji razvoj.
- Kot je za individuacijo posameznika važno, da ima možnost selektivnega pristopa do alternativ, ki mu jih omogoča

okolje, tako je za družbo važno, da ima preko tega selektivni pristop do potencialov, ki so v posameznih subjektih. Za tržišče so namreč zanimivi le tisti potenciali, ki so zanimivi za druge posameznike, torej za družbo (družba namreč ni nič drugega kot posamezniki v medsebojnih interakcijah in kot taka ni nekaj, kar bi "viselo" nad njimi in izven njih - o tem je pisal že Marx v znani polemiki s Proudhonom).

- Selektivnost je torej pogoj mnogovrstnosti: kupca vedno zanima le določen produkt, lastnost ali aktivnost posameznika, ki to ponuja, ne pa celotna posameznikova osebnost. Zato posameznik v neki transakciji, v katero vstopa preko trga, ni zajet v celoti (za razliko od prvobitnih skupnosti, kjer je komunikacija takorekoč totalna in diferenciranosti ni), pač pa svoje preostale potenciale uveljavlja v drugih transakcijah z drugimi subjekti. V tem smislu je svoboden, ker se lahko uveljavlja/razvija preko različnih alternativ in v nobeni ni zajet v celoti. Od tod njegova možnost izbire in njegova svoboda, kot je tudi družba svobodna in humana v toliko, v kolikor omogoča to izbiro in s tem različnost. Šele to je pogoj njene razvitosti kot tudi razvitosti vsakega posameznika.

- Raznovrstnost subjektov in odnosov, ki omogoča izbiro, je tudi pogoj preprečevanja monopolov. Posameznik, ki je le delno vključen v neko transakcijo, je z njo tudi le delno ujet. Zato mnogovrstnost transakcij in izbira med njimi preprečuje razvoj družbene neenakosti.

Kot je socializem problematičen zato, ker v projektu odprave družbene neenakosti najprej odpravi trg, kar pomeni, da vzpostavi nad njim državni monopol in s tem povzroči še večjo neenakost, prav tako je problematična tudi takšna socializacija, ki ne vidi, da je njena vloga zgolj v onemogočanju monopolov nad družbenimi transakcijami. Realsocialistična socializacija (kolektivizacija, nacionalizacija itd.) zato vedno pripelje do monopoliziranja (koncentracije) družbene moči, katere drugi pol je atomizacija (nepovezanost) subjektov, ki so ji podvrženi. Prav to isto zakonitost

lepo opiše na primer že Marx v pismu Veri Zasuličevi (v prvem osnutku pisma), v katerem govori o privatnolastninskih tendencah ruskih kmetijskih občin. Tam pravi, da "privatna hiša, razdrobljeno obdelovanje orne zemlje in privatno prilaščanje plodov pogojujejo razvoj osebnosti, nerazdružljiv z razmerami bolj primitivnih skupnosti" (podč. S.D.).

Šele privatna lastnina je torej pogoj podružbljanja, ne pa ovira (kot tudi ne zgolj nujna taktika socializma, da se izvije iz socialno-ekonomskih škripcev). Marx namreč na istem mestu poudari, da je bil šele takrat, ko so zemljo razdelili med individualne proizvajalce, ko je bila torej "razdeljena med pripadnike poljedelske občine, tako da vsak kmetovalec zase obdeluje polje, ki mu je dodeljeno, in si individualno prilašča plodove", narejen odločilen korak naprej iz nerazvitosti ter k individuaciji subjektov, za razliko od starejših egalitarnih skupnosti, kjer je bila "produkcija skupna in so delili samo produkte. Ta prvotna oblika kolektivne ali zadružne produkcije je bila seveda posledica nemoči izoliranega individua, ne pa posledica podružbljenja produkcijskih sredstev".²⁰

Socializacija (podružbljanje) torej ne temelji na kolektivni produkciji, v kateri so producenti nediferencirani med sabo in kot taki individualno zgolj konsumirajo, pač pa obratno - socializacija temelji na individualni produkciji, katere sadovi so konsumirani kolektivno, se pravi, da so dostopni celotni družbi, v kateri nima nihče monopola nad nji-mi (seveda ob predpostavki visokorazvitih produkcijskih in komunikacijskih sredstev). Ko pa se hoče to uresničiti, se seveda pojavijo problemi, in sicer z distribucijo družbene moči, ki omogoča monopole. Torej gre teoretično za dva koncepta podružbljanja:²¹

a) osamosvajanja in povezovanje enega dela družbe, ki gre v škodo drugim, ker povzroča pri drugih subjektih podrejenost in atomizacijo (svoboda nekaterih je v obratnem sorazmerju s svobodo drugih) - razredni princip;

b) osamosvajanje in povezovanje enih kot pogoj razvoja vseh (svoboda vsakega posameznika je pogoj svobode vseh) - princip brezrazredne družbe.

V tem smislu bi lahko socializem nasploh opredelili kot uveljavljanje drugega tipa (b) podružbljanja na račun prvega tipa (a):

$$S = a < b$$

* * *

Šele s takšnim razumevanjem podružbljanja je možna učinkovitost socialnega dela, ko posreduje med posameznikom in družbo v primerih "kratkega stika" med njima. Šele v teh pogojih bo lahko socialno delo vsakomur namenjena dejavnost, ne pa dejavnost, namenjena osvobajanju enih na račun drugih (kot "agentura"). Zgolj v takšnem kontekstu je možno preseganje nasprotja med stroko in (politično) ideologijo - oziroma med tistim, kar je npr. pri Maxu Weberu mišljeno kot etika čiste volje in etika odgovornosti:

"Tisti, ki veruje v etiko čiste volje, se čuti odgovornega samo za to, da ne ugasne plamen čistega namena..."

Vendar pa "nobena etika na svetu ne more zaobiti dejstva, da je v mnogih primerih doseganje dobrih ciljev združeno z uporabo etično sumljivih ali vsaj nevarnih sredstev, kot tudi z možnostjo ali verjetnostjo slabih spremljajočih posledic. In nobena etika na svetu ne more povedati kdaj in v katerem obsegu etično dober cilj opravičuje etično nevarna sredstva in spremljajoče posledice. Nasilje je najvažnejše sredstvo politike."²²

S tem v zvezi M. Weber pravi, da zato specifičnost vseh (etičnih) problemov v politiki pogojuje dejstvo, da "se v rokah družbenih skupin nahaja specifično sredstvo legitim-

nega nasilja.

Vsak, ki paktira s tem sredstvom zaradi doseganja kakršnihkoli ciljev - to pa počne vsak politik - je izpostavljen specifičnim posledicam. To zlasti velja za borca za vero, ne glede na to, ali je to religiozen človek ali revolucionar."²³

Takih dilem socialno-strokovna etika ne more in ne sme prevzeti, ker potem ni več socialna, še manj strokovna. V razmerah, ko stroka še vedno ni dosledno razmejena od politike, pa se s to dilemo ("etike čiste volje") še vedno srečujemo v sami stroki, včasih prav z zahtevo po njeni družbenopolitični angažiranosti. Zato je tudi v tem primeru res, da ima družba takšno socialno delo, kakršnega si pač zasluži.

OPOMBE

1. Donald Brieland, Lela B. Costin, Charles R. Atherton, *Contemporary Social Work (An Introduction to Social Work and Social Welfare)*, McGraw-Hill, New York 1985, str. 4

2. Peter L. Berger, Thomas Luckmann: *Družbena konstrukcija realnosti*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1988, str.114.

3. Walter Hollstein, Marianne Meinhold: *Socialni rad u kapitalističkim produkcionim uslovima*. Viša škola za socialne radnike Beograd idr., Beograd 1980 (zlasti) str. 139-141.

4. V tem smislu npr. krščanska ideologija ni ideologija zato, ker vsebuje krščanske vrednote in krščansko doktrino spreminjanja družbe, pač pa "ker je buržoazija izrabila krščansko tradicijo v boju zoper novi, se pravi delavski razred, za katerega v večini evropskih držav ni več veljala trditev, da 'prebiva' v krščanskem svetu"; zato npr. v srednjem veku, ko "prebivajo" v krščanskem svetu tako tlačani kot fevdalci, (še) ni razloga za krščanstvo kot ideologijo. Ideologija nastane šele, ko jo neka skupnost potrebuje "zaradi specifičnih teoretskih prvin, ki ji koristijo z vidika njenih interesov" (gl. Družbena konstrukcija realno-

sti... str. 114-115).

5. Zakaj mislim, da ti dve zahtevi nista izključujoči (nemogoči), pač pa imperativ vsakega strokovnjaka, sem poskusil pojasniti v: Problem 'samoraziskave' in prave akcijske raziskave z Gillijevega vidika", *Socialno delo*, 27, 2/1988, str. 103-113; in pa v članku "Kako razumeti zahtevo po vrednotno nevtralni znanosti?" (ciklostirano, neobjavljeno, 14 str.).

6. Vse cit. po: Peter Borisov: *Zgodovina medicine*. Cankarjeva založba, Ljubljana 1985, str. 65, 67.

7. Vse cit. po: Kodeks poklicne etike socialnih delavcev Jugoslavije, v: Vida Milošević: *Uvod v socialno delo*. Višja šola za socialne delavce, Ljubljana, februar 1987, str. 177-181.

8. Marx v Kritiki Heglove dialektike pravi: "... nastajanje praktičnega humanizma ali ateizem je z odpravo religije posredovani humanizem, komunizem (pa) z odpravo privatne lastnine s seboj posredovani humanizem. Šele z odpravo tega posredovanja - ki pa je nujna predpostavka - nastaja pozitivno od samega sebe začenjajoči se pozitivni humanizem." (*MEID*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1979, str. 390-391).

9. "Popis in nadzorstvo, ako ju izvajajo sovjeti delavcev, vojaških in kmetijskih odposlancev kot vrhovna državna oblast ali pa po navodilih, po pooblastilu le-te oblasti... v tem je bistvo socialistične preobrazbe, kakor hitro je ustvarjena in zavarovana oblast proletariata." (V. I. Lenin: *Velika pobuda*. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1945, str.59).

10. Glej npr. Barbara Verlič-Dekleva: Učinki socialne politike na socialno strukturo. *Teorija in praksa*, let. XXV, št. 7-8/1988, str. 1109-1122.

11. Zinka Kolarič, Ivan Svetlik: Jugoslovanski sistem blaginje v pogojih ekonomske krize. *IB - revija za planiranje*, št. 8/1987, str. 27.

12. *Ibid.* str.29

13. Prva sistematična predstavitev potrebe po prostovolj-

nem delu je bila v *Vestniku socialnega varstva SRS*, let. VIII, št.3-4, 5/1969. Na (doslej) zadnjem posvetu o prostovoljnem delu (oktobra 1987 na VSSD, Lj.) pa se je še vedno govorilo o nerazvitosti in krizi prostovoljstva.

14. Več o tem gl.: Dr. Dušan Lakičević: *Uvod u socijalnu politiku*. Savremena administracija, Beograd 1987, str.319-325.

15. Nazoren primer tega so mladinske delovne akcije, vzrasle že med NOB kot izraz solidarnosti (do borcev) in kot eksistenčna nujnost ljudi. Politiziranje akcij (zlasti po vojni) pa je iz te enkratne oblike solidarnosti naredilo sredstvo političnega povzpetništva, v več primerih prisilno obliko izkoriščanja in takšno vzdušje na deloviščih, ki je spominjalo na taborišča oziroma vojašnice.

16. Tilka Blaha (članica Predsedstva RK SZDL Slovenije): Vloga SZDL pri razvijanju prostovoljnega dela in spodbujanje iniciativ občanov (Referat na posvetovanju o prostovoljnem delu) Ljubljana, Cankarjev dom, 26.-27.XI.1985, ciklostirano, str. 7-8.

17. Intervju E. Kardelja "Borbi", 28.-30.XI.1976. Cit. po izboru citatov iz del Edvarda Kardelja, pripravljenem za jugoslovansko posvetovanje "Prostovoljno delo v socialnih dejavnostih", Jugoslovanski center za teorijo in prakso samoupravljanja Edvard Kardelj, 31.X.1985, ciklostirano, str. 7-8.

18. Ravno to protislovje med osamosvajanjem in povezovanjem, ki ni možno eno brez drugega, velja za temeljno razlagalno paradigmo družbenega razvoja; gl. npr. delo Zdravka Mlinarja *Protislovja družbenega razvoja*. Delavska enotnost, Ljubljana, 1986, zlasti str. 15-45.

19. Jan Makarovič, *Od drugačnosti k različnosti, Drugačnost otrok v naši šoli*, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani, 1986, str.38-52. - Trg je sicer po marksistični teoriji izvor družbene neenakosti vendar pa ne smemo pozabiti, kot poudarja J. Makarovič, da "izvor neenakosti ni v trgu kot takem, temveč v pomanjkli-

vostih trga. Položaj kapitalista temelji na njegovem monopolnem položaju nasproti delavcu in to omejuje svobodno delovanje tržnih odnosov." (*Ibid*, str. 48).

20. Vse cit. po: Karl Marx, Prvi osnutek odgovora na pismo Vere Zasuličeve. MEID, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1979, str. 133.

21. Več o tem: Zdravko Mlinar, *Protislovja...* str.27, 36-45, 67-80.

22. Cit. po: Mihailo Đurić, *Sociologija Maksa Vebera*. Naprijed, Zagreb 1987, str. 212-213.

23. *Ibid*. str. 217.

KRIZA IN RACIONALNOST TIMSKEGA DELA

CIRIL KLAJNSCEK

Povzetek

Na osnovi razlikovanja proizvodnega in storitvenega dela se v članku problematizira racionalnost timskega dela v družbi, kjer je pod vplivom institucionaliziranega samoupravljanja prišlo do množične nedoletnosti, kot odsotnosti poguma za samostojno uporabo lastnega uma in kot tihega odpora do vladajočega reda; kjer vlada teologija dela in kjer se storitveno delo podreja kriterijem industrijsko-tehnične racionalnosti. Timsko delo bi moralo potekati v skladu s skupnim konceptom dela, v skladu s sprejetimi pravili igre in z vodjem, ki suvereno skrbi za spoštovanje tega koncepta in teh pravil. Bistvena komponenta racionalnega vedenja je odgovorno in zavestno vodeno in sistematsko organizirano mišljenje/govor.

Summary

On the basis of distinction between work in production and work in services the paper discusses the rationality of team-work in a society where a mass unmaternity is the consequence of the institutionalized self-governement; unmaternity as an absence of courage for independent use of one's own mind and as a silent resistance to the established order; where the theology of work is the governing ideology and where the work in social services is being submitted to the criteria of technical rationality. The team-work should procede in accordance with a common concept of work, with common rules of the game and with an accepted leader, which should care for the respecting of the rules. The basic component of the rational behavior is a responsible, consciously led and systematically organized thinking/discourse.

V pričujočem prispevku želim na osnovi razločevanja proizvodnega dela problematizirati racionalnost (umnost) timskega dela oziroma sodelovanja, pri čemer tim pojmem izključno kot organizirano obliko skupnega dela. Pri tem pa se opiram na vedno bolj aktualen pojem razsvetljenstva, ki označuje izhod iz nedoletnosti, ki je je ljudstvo krivo samo. Moja izhodiščna teza namreč je, da je pod vplivom na družbeni lastnini razvitega, integralnega samoupravljanja prišlo do množičnega pojava nedoletnosti, ki jo označuje po eni strani odsotnost poguma za samostojno uporabo lastnega uma, po

drugi strani pa tihi odpor (distanca, neintegriranost) do vladajočega reda oziroma zakona.

Človek je namreč razsvetljen (umen, odrasel) ravno toliko, kolikor poseduje voljo, pogum in zmožnost, da misli z lastno glavo, pri čemer pa mora biti zmožen toliko samodiscipliniranja, da njegova samostojna in javna uporaba lastnega uma poteka znotraj okvirov nekih skupnih pravil igre (reda/zakona), ki niso nič drugega kot (samo)omejevanje neskončnih možnosti samo-volje.

Teologija dela ali delo kot bog

Delo kot proizvodnja uporabne dobrine (koristne stvari) vsebuje naslednje sestavine: človeka kot delovno silo, predmet dela (snov, material) in delovno sredstvo (stroj, orodje). Kot dejavnost pa pomeni spreminjanje oblike predmeta dela v skladu z vnaprejšnjo predstavo oziroma smotrom. Je, skratka, smotrna dejavnost. V skladu z grškim izrazom za smoter (teleos) ga potemtakem lahko imenujemo teleo-logična dejavnost.

V kolikor ta smotrnostni (teleološki) princip dela prenesemo oziroma preslikamo na družbo oziroma na medčloveška razmerja, dobi delo nadnaravne (meta-fizične) lastnosti. Postane nekaj božanskega oziroma teo-logičnega (teos je grško bog). Rezultat revolucionarno smotrnostnega (teleo-logičnega) delovanja, ki smo mu priča v povojni Jugoslaviji, je namreč pretvorba dela v nadnaravni (božanski) princip, v skladu s katerim smo postali družba teologije dela.

Delo je pri nas sistemsko operacionalizirano kot prava božja substanca. Je namreč tisto, iz katerega vse izhaja in vanj tudi vse ponika oziroma se vrača. To velja tako za invalidsko varstvo kot za nas običajne smrtnike. Po eni strani invalidi izhajajo (se rekrutirajo) iz dela (delovnih organizacij), iz dela je proizveden pojem invalida, delavci so (smo) temeljni nosilci invalidskega varstva, družbena skrb za invalide se opravlja na način dela in končni smoter rehabilitacije (kot oblike dela) je vračanje invalidov kot

defektne delovne sile (variabilnega dela kapitala) v svet dela. Po drugi strani pa je človek kot delavec pri nas sistemsko načelno dobil vlogo boga, to je najvišje bivajočega.

Geslo "Delu čast in oblast" je dobilo svojo uresničitev v partijsko-ideološkem projektu samoupravne preobrazbe družbe. Družba, v kateri živimo, namreč ni mišljena kot navadna družba, ki naj bi obstajala, zato da obstaja in se razvija v skladu s svojo lastno notranjo logiko, marveč je revolucionarno smotrnostno usmerjena v komunizem. Ta cilj naj bi dosegla skozi procese zavestno izvršenih notranjih preobrazb. Način teh "preobrazb" je sistemsko operacionaliziran kot samopodrejanje delovnih ljudi in državljanov monopolno vladajoči vlogi partije.

Partijsko-ideološki projekt je (samou)pravno oziroma sistemsko operacionaliziran tako, da se partija izteka v državo, le ta pa "izumira" na način integralnega samoupravljanja, ki je zamišljeno kot prava Moška, cela, idilično uravnovešena skupnost, v kateri "smo" vsi gospodarji in hlapci, v kateri "se" vsi bolj ali manj na vse spoznamo in bolj ali manj o vsem "odločamo". Vse to se dogaja na način vsakodnevnega samo-podrejanja te(le)ologiki predpostavljene sistema.

Posledica tega vsakodnevnega samo-upravnega samo-podrejanja pa je današnja skorajda totalna atomizacija družbe, naraščajoča deprofesionalizacija in pasivizacija v stilu "Saj vem, ampak ne verjamem..." Na ravni kolektivne ali množične psihologije se to kaže v vsesplošnem nezaupanju, v naraščanju individualističnega - zgolj lastno rit rešujočega vedenja ter v čakanju na nekakšno od boga dano od-rešitev.

Proizvodno in storitveno delo

Medtem ko se tehnološko razviti svet razvija iz industrijske v postindustrijsko - eni jo imenujejo učečo se, drugi pa storitveno - družbo, ki ne čakajoč na nas gre svojo pot, se mi vsi nahajamo v igri bolj ali manj neodgovornega sokonstituiranja nekega zgodovinsko preseženega tipa

družbenosti, ki se vse bolj sprevrača v nevarno civilizacijsko nazadovanje. Medtem ko v razvitem svetu v luči tega prehoda prihaja do vse bolj očitnega spreminjanja oblike, vsebine, pomena oziroma funkcije (vloge) proizvodnega dela ter hitro naraščajoče intelektualizacije delovne sile ter s tem povezanega diferenciranega pojmovanja in regulacije teh dveh, očitno različnih (med seboj se razlikujočih) oblik dela, se pri nas še vedno vrtimo v začaranem krogu uporabe istih principov regulacije (usmerjanja, upravljanja, poslovanja) za proizvodno in storitveno delo.

Tisto, kar nenehno spregledujemo, pa je to, da storitveno delo, kot je poučevanje, (pre)vzgojanje, načrtovanje, organizacija, posredovanje, upravljanje, svetovanje, rehabilitiranje itd. zaradi svojih lastnih notranjih značilnosti ne more biti podvrženo industrijsko tehničnemu tipu racionalnosti, katerega kriteriji so rast, plan, realizacija, produktivnost, zaslužek. Neposredne konsekvence industrializacije storitvenega delo so naslednje: rast administrativnega aparata, brezosebni značaj storitev ter racionalizacija proizvodnje le-teh na osnovi omejevanja rasti osebnih dohodkov družbenih dejavnosti, omejevanja amortizacije ter dvigovanja normativov. Tovrstna racionalizacija pa ima za posledico bolj ali manj prikrito opuščanje programov (zmanjševanje deleža napotenih/vključenih v storitveni program, zmanjševanje obsega storitev), odsotnost kakršnihkoli dolgoročnih razvojnih načrtov, s tem povezano nezmožnost skupnega strateško razvojnega (so)delovanja institucij znotraj iste družbene dejavnosti ter negativno kadrovske selekcije (saj si dobri in ambiciozni strokovnjaki začnejo iskati službo drugje - tam, kjer bo njihovo delo imelo večji učinek, vpliv, funkcijo oziroma domet).

Če sedaj na kratko rezimiram: V kolikor nočemo kontraproduktivnih stranskih učinkov, storitveno delo ne sme biti podvrženo kriterijem industrijsko-tehnične racionalnosti, ker:

- njegov predmet ni naravna snov (surovina, polizdelek),

marveč človek, njegovo vedenje in medčloveška razmerja;

- ker njegovo delovno sredstvo niso orodja in stroji, marveč v vlogi "sredstev" nastopajo um, mišljenje, govor;

- ker njegov (družbeni) smoter ni v uporabni vrednosti, marveč predvsem v produkciji reda, v obrambi pred tveganji in odkloni od norme (zakonske, moralne, delovne) oziroma v vdružbljanju, normalizaciji in discipliniranju ljudi;

- ker ga zaradi nehomogenosti, nekontinuiranosti, notranje protislovnosti, nekonstantnosti oziroma negotovosti in deloma tudi nepredvidljivosti vedenja ljudi, ni mogoče standardizirati in normirati kot proizvodnjo stvari.

Zato pa je njegovo neprimernost za industrijsko tipizacijo, standardizacijo, normiranje in reguliranje treba nadomestiti z lastnostmi, kot so interakcije kompetence, empatija, zavest (so)odgovornosti, kazuistično pridobljene izkušnje, samorefleksija (samo-problematiziranje) ter znotraj profesionalni kriteriji nadzora in učinkovitosti. Takšna je pač pot oziroma smer civilizacijskega napredka (skratka diferenciacija in skupnost v različnosti). Družba, ki se ne bo notranje diferencirala in ki ne bo šla v korak s temi trendi, je neizbežno obsojena na civilizacijsko nazadovanje.

Racionalnost timskega dela

Vsebina timskega dela v rehabilitaciji invalidov sestoji iz skupne opredelitve oziroma definicije problema ter iz prav tako skupnega iskanja oziroma izbiranja najboljše izmed alternativ (smeri, ciljev, metod in tehnik) za njegovo razrešitev. Takšno delo pa zahteva izpolnitev naslednjih treh nujnih pogojev:

- da skupno delo (sodelovanje) poteka v skladu s skupnim konceptom dela, ki temu delu daje teoretsko konsistenco;

- da to delo(vanje) poteka v skladu z nekim občim zakonom oziroma pravili igre (vedenja), ki so jim člani tima podrejeni (s tem namreč omejujejo neskončno variabilnost interesov, hotenj in samovolje sebe kot posameznikov);

- da obstaja vodja, ki suvereno skrbi za to, da (so)delo-

vanje članov tima poteka v skladu z zakonom in konceptom dela, ki ga zakon formalno zagotavlja.

Če katerikoli izmed navedenih pogojev ni izpolnjen, potem sploh ne moremo govoriti o zaresnem timskem delu. To, da so izpolnjeni ti pogoji, pa še ne pomeni ali bolje ne zagotavlja, da timsko delo poteka tudi že racionalno v smislu omenjene industrijske racionalnosti storitvenega dela. Ali z drugimi besedami, to delo je racionalno, če so izpolnjeni nekateri osnovni pogoji uporabe razuma (ratia) v mišljenju, govoru oziroma medsebojnem komuniciranju članov tima.

Ena bistvenih komponent racionalnega vedenja je namreč vztrajanje pri odgovornem in zavestno vodenem in sistematsko organiziranem mišljenju/govoru, takšno vztrajanje pa predpostavlja tako sposobnost kot voljo oziroma pripravljenost ljudi. Andrej Ule razlaga navedene komponente tovrstne uporabe uma na naslednji način:

a) Odgovornost racionalnega mišljenja/govora pomeni poleg vsebinskih zadolžitvev tudi to, da se vseskozi držimo osnovnih logičnih načel in da ne varamo drugih in sebe s psevdorazlogi, da se ne bojimo konsekvenc tega, kar trdimo, verjameмо in mislimo in da iskanja pravih razlogov ne blokiramo s slepo vero v avtoritete, dogme, nesporne trditve, fantastične in ad hoc domneve itd.

b) Zavestna vodenost mišljenja/govora pomeni, da ne sledimo zgolj asociacijam, nezavednim povezavam misli, psevdovotomatizmom v mislih in govoru, marveč se tem pritiskom upiramo prav z zavestnim vztrajanjem pri odgovornem mišljenju/govoru.

c) Sistematska organizacija mišljenja/govora pa pomeni, da skušamo urediti govor v argumentacijo, pri kateri se ločijo premise od argumentiranih zaključkov.

Ne glede na to da v tako idealni obliki ne more govoriti oziroma razmišljati noben posameznik, pa je vztrajanje pri temu vsaj približno podobni formi/načinu mišljenja oziroma govora nujno, kajti to je način, kako se ustvarja LOGIČEN PROSTOR za dejansko srečevanje različnih idej, misli oziroma

izjav v jezikovni komunikaciji. To je prostor, ki omogoča svobodno, enakopravno in demokratično komuniciranje in razpravljanje in v katerem je mogoče tudi utemeljeno reči ne ter terjati izvedbo, izpeljavo oziroma realizacijo idej v praksi. Oziroma, če zadevo obrnemo: v kolikor pri članih tima ni pripravljenosti za takšno vrsto mišljenja/govora, imamo opravka z večjo ali manjšo razpršenostjo logičnega prostora, s sobivanjem ali zgolj kopičenjem različnih mišljenj/izjav, s popolno razdrobljenostjo univerzuma pomenov in smislov ter z avtokratskim, dogmatskim, brezobzirnim, nedemokratičnim načinom komuniciranja.

Kot lahko vidimo, razum kot sposobnost za racionalno vedenje ni preprosta naravna lastnost človeka, ki bi jo leta lahko le mirno uporabil, marveč je v veliki meri interakcijski pojav. To pomeni, da sposobnost in volja za navedeno uporabo uma še nista dovoljšni garant, marveč je za njegovo vladavino (razuma) prav tako pomembno tudi socialno okolje oziroma družbena klima. In v skladu s tem se zastavlja osnovno vprašanje: Koliko je namreč znotraj obstoječega družbenega stanja, v katerem delujejo iracionalizmi vseh vrst, sploh mogoče diskutirati in delovati racionalno?

Odgovorov na to vprašanje je seveda več, odvisno pač od zornega kota oziroma pozicije, s katere motrimo obstoječe dogajanje in sebe v njem. Defetist bo obupaval, moralist bo vztrajal pri apelih na moralo in pritiskal na vest ljudi, anarhist se bo zadovoljil s popolno odsotnostjo kakršnekoli prisile, avtokrat bo zahteval brezpogojno podreditev redu/zakonu (ki ga ni), konzervativec si bo prizadeval za dobre stare čase, politični revolucionar bo brezobzirno kritiziral obstoječe in zahteval od ljudi nemogoče, priden delavec (ta večni ideal gospodarjev vseh vrst) bo v svoji pasivno sprejemajoči drži ubogljivo čakal na besedo gospodarja, skeptik bo z nedoločno kretnjo glave izustil svoj znani "Hmmm...", optimista pa ne omenjam, ker ga že dolgo preprosto ni(sem) več (videl).

Obstaja pa še neka povsem druga (možna) pozicija oziroma

zorni kot gledanja. To je tisti, ki se ga poslužuje REALIST. Le-ta se je odpovedal tako iluzijam o lastni onipotentnosti kot iluzijam o rajski, harmonično uravnovešeni skupnosti (kolektivu), v kateri naj bi se počutil blaženo, mirno in varno kot ob nekoč davno izgubljeni mamini dojki.

Ker realist ve, da ni skupine in družbe kot nekakšne nad-individualne (izven ali iznad posameznikov, po sebi obstoječe stvari), da ljudje nismo zgolj produkt okoliščin, marveč te okoliščine (tako ali drugače) tudi sami (so)ustvarjamo, se zaveda tudi svoje dvojne - determinirane in determinirajoče vloge.

On ni manični uničevalec drugih in drugačnih in tudi ne apostolski spreminjevalec sveta.

Ker ve, da moč kot potencialna zmožnost vplivanja na obstoječe dogajanje ni nekaj, kar izhaja iz človeka kot takega, marveč je razmerje - torej strukturni (relacijski) pojem /pojav, se v svojem vsakodnevem življenju obnaša strukturalistično (struktura = razločevalna razmerja), opirajoč se pri tem na lastne moči. Kar pomeni, da ne pozna pasivno čakajoče drže ne pozicije nevtralne vednosti, marveč se v vsakodnevem življenju nenehno opredeljuje do problemov na način lastnega razmerja do drugih ljudi (sodelavcev). Pri tem pa vztrajno osvetljuje (reflektira, problematizira) tako lastno doživljanje, početje in njegove učinke kot tudi dogajanje oziroma situacijo, v kateri se nahaja in deluje. Kot tak je izvržen iz sveta majhnih navajenosti in infantiliziranega uživanja znotraj zadušljivega gospostva nerazumnosti in iracionalizmov vseh vrst.

Ker je zaprl za seboj vrata svojega otroštva, on nenehno živi ves sredi sedanjosti. Včeraj je zanj izkustvena šola, jutri pa smer oziroma pot.

Kot živ, odrasel, na lastnih nogah pokončno stoječ in organizmično (psiho-fizično) sredi sedanjosti živeč posameznik, je "obsojen na svobodo", ki ni nič drugega kot zmožnost izbora, odločitve in sprejemanje odgovornosti zanje.

Izvržen iz carstva suženjske zavesti, katere bistvo je po

Heglu v tem, da ljubi Življenje bolj kot svobodo, se realista neče poceni izmuzniti skozi Življenje na način majhnih kreposti in mimikrije (prikrivanja) vseh vrst.

Kot odrasel realista tudi ni enkrat za vselej izoblikovan "šraufič" systemskega mehanizma, ne molčeče orodje institucij kot zamrznjenih odnosov. Kajti opore za svojo vsakodnevno bivanje in delovanje nima, oziroma ne išče v ljudeh, skupinah in institucijah izven sebe, pa tudi ne v duhu časa, ideologijah in religijah vseh vrst. Tako kot tudi ne išče gotovosti za vse večne čase. Bogu preprosto prepušča tisto, kar je božjega, kralju, kar je kraljevskega, sam pa kot enkraten, končen, ranljiv in neponovljiv individuum s svojimi očmi ostaja nenehno uprt v to, kar se pred njegovimi očmi dogaja, analizira protislovnost in konfliktnost tega dogajanja ter išče in utira poti oziroma možnosti drugačnega stanja stvari, ali na kratko: umnejšega in s tem tudi za vse znosnejšega, kvalitetnejšega skupnega bivanja in delovanja.

Na vprašanje, kaj pomeni oziroma kako izgleda pozicija, hotenje oziroma delovanje realista v odnosu do (oziroma znotraj) timskega dela, si lahko odgovori vsakdo sam - v skladu s svojim izkustvom, svojim hotenjem, voljo in lastno močjo (znanjem). Kar pa se tiče siceršnje racionalnosti timskega dela v naši vsakodnevni rehabilitacijski praksi, je za začetek dovolj, če se zave(da)mo, da je le-ta odvisna v prvi vrsti od "odraslosti" ljudi, ki naj bi timsko (skupno) delali. Kajti vsakokratna kvaliteta tega dela je namreč preizkus, kriterij oziroma mera le-te.

Torej je vse, kar nam preostane, zgolj izbor med naslednjima dvema alternativama: da zbežimo pred lastnim pogledom ali pa da delujemo v skladu s tistim, kar bomo ugledali oziroma kar vidimo!

LITERATURA:

Hribar Tine, *Človek kot postava dela*, Teorija in praksa,

št. 10-11/1987

Kaj je razsvetljenje, Vestnik SAZU št. 1/1987

Klajnšček Ciril, *Uvod v timsko delo*, UZRI Ljubljana 1984

Klajnšček Ciril, *Avtonomnost subjekta v institucionaliziranem svetu dela kot oseb(nostno) prizadevanje za prehod od opore v sistemu k opiranju na lastne moči*, Referat na poletni šoli društva psihologov Slovenije, avgust 1987

Kos Marko, *Intelektualizacija delovne sile, Teorija in praksa*, št. 10-11/1987

Možnosti razvoja profesionalne rehabilitacije v kriznih družbenih razmerah, Zbornik referatov s simpozija, Univerzitetni zavod za rehabilitacijo invalidov, Ljubljana 1987

Ciril Klajnšček, dipl. sociolog, Zavod SRS za družbeno planiranje, Ljubljana, Gregorčičeva 25

PROBLEM PLANIRANJA KADROV IN IZOBRAŽEVANJA V NOVI LUČI KOT PROBLEM KULTURNO-VREDNOTNEGA IZOBRAŽEVANJA

MARIJA OVSENIK

Povzetek

Na temelju kritike kartezijanske paradigme, posebno razmerja med vzrokom in posledico, se analiza ukvarja z konceptom planiranja kadrov. Sprememba paradigme od vzorovanja po stroju na vzorovanje po živem organizmu prinaša s seboj tudi premik izobraženosti kadrov od dosedanjega načela disciplinarne fragmentiranosti in egoistične uprtosti vase k načelu celovitosti (holizma) in uprtosti v človeško, družbeno in naravno okolje. Ta premik izpostavlja tudi pomen kulturno-vrednotnega izobraževanja. To naj bi usposabljalno za zaznavanje socialnih problemov in prispevalo vrednote človečnosti. S tem naj bi se socialno delovanje razširilo tako, da bi bil vanj vključen vsak človek.

Summary

On the basis of the critic of cartesian paradigm, especially of the cause-consequence relationship, the analysis deals with the concept of personnel planing. The paradigmatic change from the machine model toward the organismic model brings with itself a move in education of personnel from the principle of disciplinary fragmentation and egotistic orientation toward the holistic principle and orientation in human, social and natural environment. This move stresses the importance of cultural-value education. The education should enable people for the perception of social problems and contribute to the humanistic values. Through it the social-humanitarian activity should be broadened in principle so as to include every human, worker and employee.

Če pogledamo problematiko planiranja kadrov skozi prizmo kritike oziroma tudi konceptualne krize kartezijanske paradigme, se nam nujno odpre nekaj slejkoprej ne nepomembnih vprašanj. Prvič: Ni težko opaziti dejstva, da že sama zamesel "planiranja" (bodočega razvoja dogodkov katerekoli vrste) v bistvu temelji na logiki deterministične in linearne povezave med "vzrokom" (kot prvim dogodkom) in "posledico" (kot drugim dogodkom, ki zagotovo/determinirajoče sledi iz prvega, oziroma obratno, da ima vsaka "posledica" (kot drugi dogodek) nedvomno en sam "vzrok" (kot prejšnji dogodek), ki da ga je (še)le treba odkriti. Po tej logiki nek znani dogodek/stanje določa in zagotavlja, da bo (zagotovo,

determinirajoče) prišlo tudi do nekega vnaprej znanega drugega dogodka, ki bo "posledica" poprejšnjega. Obstaja torej domneva (verjetje) v deterministično in linearno (enoznačno) povezanost/odvisnost med različnimi dogodki/stanji, po kateri vsak dani/znani/izbrani dogodek/stanje izvira iz enega samega poprejšnjega dogodka/stanja, ki ga je - če je še neznan - mogoče odkriti. Prav tako velja domneva/verjetje, da je mogoče s sproženjem/ustvaritvijo nekega izbranega dogodka/stanja pripeljati do nekega drugega - kategorično že znane vrste - dogodka/stanja. Po tej logiki namreč se smatra /domneva/verjame/sklepa na zaporedje dogodkov, ki da si sledijo med seboj v eni črti (linearno) drug za drugim, verižno v shemi "(en) vzrok vodi v (eno) posledico" ter obratno "(vsak) dogodek/stanje je posledica (enega samega) vzroka". Smisel "planiranja" temelji le na takšne vrste domnevi/verjetju/sklepanju, saj v nasprotnem primeru - torej, če ne bi verjeli v linearno (enočrtno) zvezo med "vzrokom in posledico" - ne bi mogli z gotovostjo predvidevati/načrtovati/pričakovati, da bo iz nekega (enega) dogodka/stanja sploh prišlo do nekega drugega (enega) dogodka/stanja. Na takšen (kategoričen) pomislek ob "planiranju" nas navaja vsakdanja izkušnja, ki nam znova in znova dopoveduje, da se "plani le redkokdaj tudi uresničijo", ter da se zato vsiljuje misel/domneva/sklep, da je, na primer, natančna (100%-na) uresničitev plana verjetno prej rezultat (neke neznane) slučajnosti kot pa (znane) zakonitosti. Prav kritika kartezijanske paradigme pa trdi prav to, da je zveza med nekim (določenim/izbranim/znanim) enim dogodkom (ki ga utegnemo obravnavati kot "vzrok") in nekim drugim (izbranim/predvidenim/Zelenim) dogodkom/stanjem (katerega utegnemo obravnavati kot "posledico") v samem temelju verjetnostna ne pa deterministična. Nova paradigma - po F. Capri (1981, 1986) imenovana "organiska, holistična, ekološka" - namreč trdi, da v svetu (razumljenem kot živ organizem, ne pa kot kartezijansko-newtonovski stroj z logiko linearnih zvez) kot "kozmično nedeljivo in dinamično celoto delov, ki jih je treba razumeti le kot

obrazce kozmičnega procesa" (Capra 1986-99) velja "nelinearna (neenočrtna) medsebojna povezanost" (Capra, *ib.* 311). To spoznanje kategorično seveda ne zanika smisla in pomena "planiranja" kot takšnega, vendar pa ga relativizira v toliko, v kolikor je linearnost (enočrtnost) le ena v nepreštevni množici nelinearnosti (neenočrtnosti, mnogočrtnosti) medsebojnih zvez med različnimi dogodki/stanji. Iz tega pa sledi, da je - analogno - deterministično-linearna (določno-enočrtna) zveza med dogodki/stanji že zaobsežena z nedeterministično - nelinearnostjo (nedoločno-neenočrtnostjo, mnogočrtnostjo) zvez med dogodki. S tem seveda "planiranje" kot takšno ne izgubi svojega smisla in pomena za prakso, pove pa, da je vse v njem smiselno in priporočljivo sprejemati z določeno stopnjo rezerve, ki namesto absolutnega zaupanja vnaša relativno v razumevanje njegovih sestavin.

Kritika večstoletne kartezijanske paradigme v znanstveni misli pa nam v zvezi s sintagmo "planiranje kadrov" ponuja kritičen vpogled tudi na pojem "kadri". Znanstvena misel se je namreč več sto let doslej (Descartesovo delo "*Razprava o metodi*" je izšlo leta 1637) zgledovala po Kartezijevelem priporočilu, da je treba "vsak problem razstaviti na najmanjše dele in šele le-te obravnavati posamično in metodično". V skladu s tem se je vsa zadnja stoletja novoveška znanost razvijala v tematsko ozko opredeljenih akademskih disciplinah, ki pa jih je bilo sčasoma oziroma z razvojem vse večje število. Da bi se mogla najti v kompleksni "veliki knjigi sveta" (Descartes, 1937; Ljubljana, 1957/38) v iskanju (znanstvene) "resnice" v izogib "dvomom in zmotam" (Descartes, *ib.*, str. 34 in 46), se je znanost razvijala v okviru vse številnejših akademskih disciplin oziroma strok. Skupna značilnost vseh akademskih disciplin oziroma strok pa je v tem, da vsaka izmed njih teži k čim bolj jasno opredeljenemu in od drugih disciplin/strok ločenemu in različnemu predmetu/vsebinski interesnega zanimanja ter temu ustrezno izgraditvi svojega lastnega področja oziroma vidika sveta/narave. Značilno je, da vsako znanstveno/strokovno področje izoblikuje

tudi svojo lastno terminologijo, ustrezno specifičnostim spoznanj tako o vrsti pojavov kot tudi zakonitosti na posameznih področjih (disciplinah oziroma strokah). Tako izoblikovana oziroma disciplinarno organizirana znanstvena misel temelji na brezpogojnem konsenzu znotraj vsake izmed disciplin/strok, zapostavlja pa možnost sporazumevanja med različnimi disciplinami/strokami. Med disciplinami/strokami je enotna le splošna metoda znanstvenega raziskovanja - v temelju jo je sankcioniral R. Descartes (1937), ki pa je v vsaki izmed disciplin/strok prilagojena, seveda, vsebini oziroma predmetu raziskovanaj in artikuliranja (znanstvene) "resnice", razpoznane iz zornega kota vsake izmed posameznih disciplin, oziroma strok.

Znano je, da akademske discipline znanstvene misli v zadnjih stoletjih oblikujejo tudi njihove poznavalce/izobraženec/strokovnjake in da disciplinarna organiziranost znanstvene misli določa tudi profile strokovnih "kadrov" (izraz "kader" izvira iz besede "quader", iz kakršnih so sestavljene tudi staroegiptovske piramide). Iz tega logično sledi, da se peza akademske znanstvene disciplinarnosti in s tem zazrtosti "kadrov" vseh "strokovnih" profilov več ali manj neposredno prenaša tudi v vsakdanjo delovno-organizacijsko prakso: vsakdo poudarja svojo stroko in svoja strokovna spoznanja ter se izraža z jezikom (terminologijo) svoje disciplinarne stroke, poudarja svoj vidik poznavanja prakse, ne opazi pa, da vso resnico konkretne prakse poznajo šele vsi skupaj, vsakdo izmed njih pa le en del celote, ki pa je praviloma vselej kompleksen.

Iz tega sledi, da je "planiranje kadrov" z namenom ustvarjati celoto iz specialistov slejkoprej potrebno, koristno in nepogrešljivo. Toda, če "kadre" gledamo nekritično, češ da za vsakdanjo prakso zadošča takšna ali drugačna "struktura ozkih specialistov", ki naj bi "pokrila" mnogovrstno strokovno-problemska področja, se nam utegne (zaradi ozkosti zazrtja v "svojo" stroko ter omalovaževanje neizogibnosti vsesmernega med-strokovnega dinamičnega konsenza)

zgolj "planiranje kadrov" izkazati za nezadostno in s tem za vprašljivo. Klasična oziroma večstoletno-tradicionalna kartezijanska paradigma je namreč vse izmed njih oblikovala prvenstveno kot disciplinarne oziroma svoji stroki oziroma disciplini zveste ("disciplina" kot zvestoba/pokornost svoji stroki oziroma pravilom igre svojega akademskega področja), ni jih pa poučevala in vzgajala v pojmovanju, da je svet, četudi zapleten in kompleksen z možnostjo členjenja na dele/stroke, vendarle en sam in kot tak pač tudi celota.

Kot že Marx pred stoletjem in pol, tako se tudi danes epistemološka znanstvena misel ozira po uveljavitvi koncepta o eni oziroma enotni znanosti (A. Kirn, 1978 str. 32, Bertalanffy, 1968, str. 86), ki naj bi v kartezijansko fragmentarno razparceliranost vnesel tudi poudarek na tistem, kar vse akademske discipline/stroke med seboj veže. V zadnjih desetletjih pa prihaja do spoznanj o omejenosti kartezijanske paradigme ter njeni zamenjavi oziroma raziširitvi na novo znanstveno paradigmo, ki jo nekateri imenujejo "organsko, holistična, ekološka" (F. Capra, 1981 in 1986). Prehod vzorovanja od stroja na živ organizem, od fragmentarne razparceliranosti na celovitost (holizem) ter od egoistične uprtosti vase v človeško, družbeno, naravno okolje pa bo nedvomno vnesel v znanstveno in strokovno misel tudi novo zavest o kozmični vsesmerni medsebojni povezanosti, odvisnosti in s tem tudi odgovornosti. To pa pomeni, da lahko pričakujemo pomembne in globoko v človeško zavest segajoče spremembe. Problem planiranja ozko specializiranih kadrov, ki jim kartezijanska vzgoja in izobraževanje nista vgrajevala omenjene zavesti o lastnostih celote živega organizma, se bo zelo verjetno premaknil bliže problemu kulturno-vrednostnega izobraževanja in seveda tudi vzgoje kadrov vseh vrst strok in ravni izobraženosti.

Tako izoblikovani "kadri" bodo sposobni pravočasno zaznavati tudi nastajanje "socialnih problemov" katerekoli kategorije in/ali življenjskega obdobja, saj bodo v svojem vsesmernem holizmu sposobni in pripravljeni nastopati kom-

plementarno situacijam, v katerih bodo posamezni člani družbenih okolij prikrajšani v dopustni stopnji katere izmed na primer po E. Frommu (1976) in drugih opredeljenih treh kategorij človekovih potreb, in ki so:

- a) potreba po "imeti" (materialni in neosebni viri),
- b) potreba po "ljubiti" (ljubezen, tovarištvo, solidarnost)
- c) potreba po "biti" (možnost samoaktualizacije in vključevanja v nasprotju odtujevanja) (K. Boh, 1987, ZDKDS-Portorož, str.197).

Novi kadri, ki bodo izšli iz vzgojno-izobraževalnega procesa s poznavanjem in priznavanjem takšnih povsem človeških potreb vsakomur izmed sebe, pa bodo že v samem svojem načinu obravnavanja sočloveka v manj občasnih ali stalnih relativno manj prijetnih življenjskih situacijah s svojo "človečnostjo" učinkovali tako, da bodo omenjene tri vrste temeljnih človekovih potreb vselej in povsod zadovoljevane v maksimalni možni meri. Tedaj bo v bistvu vsak človek/delavec/kader v primernem trenutku igral tudi vlogo socialnega delavca. Takšnemu kulturno-vrednostnemu oblikovanju človeka/strokovnjaka/kadra bo neizbežno treba primerno rekonceptualizirati tudi doseganje doktrine oziroma paradig ne le vzgoje in izobraževanja profila "socialnega delavca", temveč tudi vseh drugih najrazličnejših profilov strokovnih ter drugih kadrov.

LITERATURA

Capra Fritjof, *Vrijeme preokreta: znanost, društvo i nastupajuća kultura*, Novi svijet, Globus Zagreb 1986

Descartes Rene, *Razprava o metodi*, Slovenska matica, Ljubljana 1957

Fromm Erich, *Zdravo društvo*, Rad, Beograd 1980

Fromm Erich, *Imati ili biti*, Naprijed, Zagreb 1989

Hribar Tine, *Kopernikanski obrat*, Slovenska matica, Ljubljana 1984

Informatika v kadrovske dejavnosti, I. del zbornika gradiv študijskih dni kadrovskih delavcev Slovenije, Zveza društev kadrovskih delavcev, Portorož 1987. *Bilten Zveze društev kadrovskih delavcev*, št. 10, 1988

Informatika v kadrovske dejavnosti, II. del zbornika gradiv študijskih dni kadrovskih delavcev Slovenije, Zveza društev kadrovskih delavcev, Portorož 1987. *Bilten Zveze društev kadrovskih delavcev*, št. 11, 1988

Kirn Andrej, *Marxovo razumevanje znanosti in tehnike*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1978

mag. Marija Ovsenik, dipl. organizator dela, Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000 Ljubljana

POUČENOST REDNIH ŠTUDENTOV SOCIALNEGA DELA IN SPECIALIZANTOV O AIDSU

BLAŽ MESEC IN NINO RODE

Povzetek

Preverjanje poučenosti o aidsu med rednimi študenti socialnega dela in specializanti ($n_1 = 131 = 80\%$ populacije rednih študentov; $n_2 = 34$ specializantov; 85 % oz. 88 % žensk) je pokazalo sorazmerno dobro poučenost o osnovnih dejstvih. Od 64 možnih pravih odgovorov na preskusu znanja (metrične karakteristike niso proučene) so v povprečju pravilno odgovorili na 43.6 postavk. Skoraj celotna distribucija se nahaja v zgornji polovici možnega razpona točk. Najboljša je poučenost o načinih okužbe, sledi poučenost o odpornosti povzročitelja, o začetnih znakih bolezni in o razširjenosti bolezni. Med rednimi študenti in specializanti ni posebnih razlik v poučenosti. Analiza variance je pokazala, da poučenost o aidsu ni v tej populaciji močnejše neposredno odvisna od socialnodemografskih variabel.

Summary

How well are full-time students of social work and students of specialisation courses informed about aids? A survey among the students of Ljubljana school of social work ($n_1 = 131 = 80\%$ of the population of 1st and 2nd year students; $n_2 = 34$ specializants; 85% resp. 88% women) shows that they are relatively well informed. Average of correct responses on a test of knowledge with unknown metrical characteristics is 43.6 items of 64 possible. Almost the whole distribution is on the upper half of the continuum. They are best informed about the ways of contagion, then about the behavior of the virus, initial symptoms and epidemiology respectively. There are no significant differences among the full-time students and specializants. The analysis of variance shows almost no significant relationship between knowledge about aids and sociodemographical variables (sex, father's education, residency; slight relationship with religion).

Ob eksperimentalnih vajah iz Raziskovanja na Višji Šoli za socialne delavce marca 1988 sta dve skupini študentov posvetili ves teden raziskovanju stališč študentov do problematike, ki je povezana z aidsom. Vaje so imele več namenov: prvi je bil preizkusiti teoretično znanje iz metodologije raziskovanja in se spoznati z nekaterimi metodami in tehnikami ob konkretnem raziskovalnem problemu; drugi je bil spoznati nekaj značilnosti odnosa študentov do vprašanj, ki se zasta-

vljajo ob tej bolezni; in tretji namen je bil izpopolniti znanje o naravi bolezni in njenih epidemioloških značilnostih ter se poučiti o nalogah socialnega dela ob tej bolezni in o človeškem in strokovnem odnosu do zapletenih strokovnih in etičnih vprašanj, pred katere nas postavlja. Da bi vaje primerno strukturirali, smo sestavili vprašalnik, s katerim naj bi študentje obeh skupin, ki sta se posvetili temu vprašanju, anketirali vse redne študente, ki bi se udeležili vaj (dolžni so se jih udeležiti redni študentje obeh letnikov).¹ V obeh raziskovalnih skupinah pa smo delo organizirali tako, da bi lahko preverili, ali se je poučenost študentov teh skupin kaj povečala pod vplivom programa seznanjanja s to problematiko in njihovega lastnega raziskovalnega dela. Nekoliko kasneje smo z istim vprašalnikom anketirali še slušatelje specialističnega tečaja na VŠSD, da bi ugotovili, ali se poučenost in stališča obeh teh populacij kaj razlikujeta in kakšne so razlike.

Do ideje o raziskavi je torej prišlo bolj zaradi potreb vzgojnoizobraževalnega procesa; raziskava ni bila predvidena in tudi ne načrtovana po vseh pravilih. Njena pomanjkljivost je predvsem ta, da ne temelji na izčrpnem pregledu podobnih raziskav v svetu (ker v kratkem času, ki nam je bil na voljo za pripravo, nismo mogli priti do relevantne literature).

TEORETIČNI MODEL

Zaradi prej omenjene pomanjkljivosti smo izhajali iz zelo grobe in poenostavljene zamisli teoretičnega modela ter na tej osnovi sestavili vprašalnik. Ko je bil vprašalnik že sestavljen, smo skušali eksplicirati še nekatere spremenljivke in njihove možne odnose, ki so bili implicirani v vprašalni-

¹To je prvi del poročila o raziskavi Poučenost in stališča v zvezi z aidsom (nosilec Blaž Mesec, sodelavca dr. Andreja Kavara-Vidmar in Nino Rode), ki je bila izvedena na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani v letu 1988.

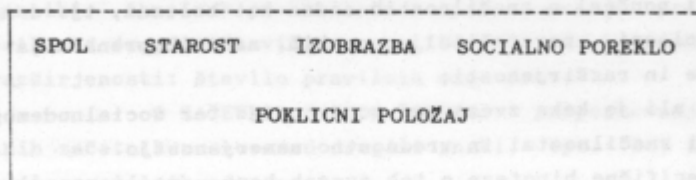
ki. Kot odvisne variable se pojavljajo naslednje značilnosti reagiranja na problem: v prvi skupini so PERCEPCIJA OGROŽENOSTI, to je sodba posameznika o tem, kolikšna je pri njem osebno verjetnost, da se okuži; PERCEPCIJA KONTROLE, to je predstava o tem, koliko se lahko vsakdo sam, s svojim vedenjem obvaruje bolezni; temu podobna je PERCEPCIJA REAKCIJE na problem pri sebi in pri drugih, to je zaznava sprememb v vedenju drugih in svojem vedenju, do katerih je prišlo zaradi ogroženosti. V drugi skupini je SAMOZAŠČITNO VEDENJE oziroma njegovo nasprotje TVEGANO VEDENJE. Merimo lahko stopnjo ali ustreznost samozaščitnega vedenja in stopnjo tveganja zaradi določenih vedenj. Posebna odvisna spremenljivka je STALIŠČE DO JAVNE ZAŠČITE, to so vsa stališča, ki se nanašajo na ukrepe oblasti in ustanov, kot so stališča do testiranja, do osamitve bolnikov ipd. Četrta odvisna spremenljivka je OSEBNI ODNOS DO OKUŽENIH IN BOLNIKOV, ki ga lahko merimo kot možno SOCIALNO DISTANCO/BLIŽINO do okuženega ali bolnika, ki bi jo človek še toleriral, kakor tudi PRIPRAVLJENOST POMAGATI. Zadnjo skupino odvisnih spremenljivk sestavlja VEDENJE V POKLICNI VLOGI (socialnega delavca), to so predvidena ali dejanska ravnanja v določenih problemskih situacijah strokovne narave. Vse te značilnosti so povezane med seboj, a narav teh zvez ni v središču naše pozornosti v tej raziskavi.

Te variable so po domnevi odvisne od VREDNOT (npr. VERNOSTI ali pa KONZERVATIVNOSTI/LIBERALNOSTI, TRADICIONALIZMA/MODERNIZMA ipd.) na eni strani ter POUČENOSTI (informiranosti) na drugi. Vrednote in poučenost pa so odvisne od socialnodemografskih variabel, kot so SPOL, STAROST, IZOBRAZBA ter SOCIALNO POREKLO. Poleg tega nas je zanimala razlika med rednimi študenti in specializanti, pri kateri gre za kompleksno variabla, ki vključuje starostno razliko in razliko v POKLICNEM POLOŽAJU.

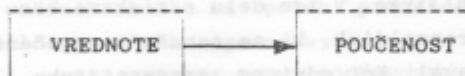
Hipotetične odnose med temi variablami prikazuje slika na naslednji strani.

Slika 1. TEORETIČNI MODEL

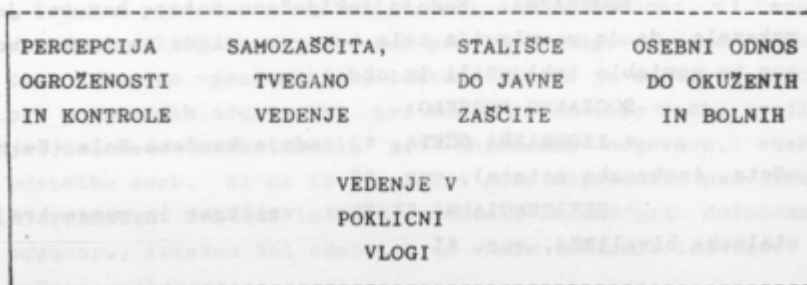
=====
 neodvisne spremenljivke

posredniške spremenljivke

odvisne spremenljivke

PROBLEM

V tem poročilu bomo omejili našo pozornost na tisti del raziskave, v katerem smo obravnavali poučenost o aidsu. Ugotoviti smo želeli:

- koliko so redni študentje socialnega dela in specializanti poučeni o značilnostih aidsa kot bolezni, tj. o naravi te bolezni, povzročitelju, znakih, načinih prenašanja in okužbe in razširjenosti;

- ali je kaka zveza med poučenostjo ter socialnodemografskimi značilnostmi in vrednostno usmerjenostjo.

Specifične hipoteze o teh zvezah bomo navedli v poglavju o rezultatih, slede pa odnosom, prikazanim na teoretičnemu modelu na sliki 1.

METODOLOGIJA

1. Spremenljivke. V tem delu raziskave bomo upoštevali le tisti del spremenljivk, ki se nanaša na poučenost. Poučenost bomo obravnavali kot odvisno spremenljivko, vrednote kot posredniške ter socialnodemografske značilnosti pa kot neodvisne.

Neodvisne:

- SPOL: vprašanje 64 (v prilogi)

- STAROST: zadnje dopolnjeno leto, vpr. 65

- IZOBRAZBA: zadnja zaključena šola; ker se je pokazalo, da je populacija zelo homogena glede na izobrazbo, smo to variablo izključili iz obdelave.

- SOCIALNO POREKLO:

- IZOBRAZBA OČETA, tj. zadnja končana šola (če ni očeta, izobrazba matere), vpr. 66

- REZIDENCIALNI STATU: velikost in pomen kraja stalnega bivališča, vpr. 67

Posredniška:

- VERNOST: subjektivna opredelitev po vpr. 68

Odvisna:

- POUČENOST

- SPLOŠNA: osnovni podatki o različnih vidikih bolezni, vpr. 1 - 15, indeks splošne poučenosti;

- O RAZŠIRJENOSTI (EPIDEM. STATISTIKA): poučenost o številu okuženih in umrlih v različnih deželah (kontinentih), skupinah prebivalstva - prepoznavanje pravih števil med drugimi števili, vpr. 16 - 23; indeks poučenosti o razširjenosti: število pravih odgovorov;

- O ZAČETNIH ZNAKIH BOLEZNI: prepoznavanje značilnih začetnih znakov med drugimi znaki, vpr. 24; indeks: število pravih odgovorov;

- O POVZROČITELJU: prepoznavanje pravih trditev o naravi in vedenju povzročitelja, njegovi obstojnosti in odpornosti v različnih sredstvih, vpr. 25; indeks: število pravih odgovorov;

- O NAČINIH OKUŽBE: prepoznavanje pravih trditev o načinih okužbe in poteh prenašanja, vpr. 25; indeks: število pravih odgovorov;

- SUBJEKTIVNA OCENA POUČENOSTI: mnenje o lastni poučenosti, vpr. 29;

- UPORABA VIROV OBVEŠČANJA: poznavanje knjige o aidsu (vpr. 27) in branje informacij o aidsu v časnikih (vpr. 28); indeks uporabe virov obveščanja: število časopisov, v katerih je bral informacije o aidsu.

Indekse poučenosti smo oblikovali na tri načine: 1) enostavni indeks je seštevek vseh pravih odgovorov na določeno skupino vprašanj; 2) tehtani indeks je seštevek točk pri posameznih odgovorih, pri čemer je število točk, ki jih je določena oseba dobila pri določenem odgovoru, enako odstotku oseb, ki na to vprašanje niso odgovorile pravilno; 3) relativni tehtani indeks je tehtani indeks pri določenem odgovoru, izražen kot odstotek od vsote tehtanih indeksov.

2. Merski instrument. V časniku Delo je decembra 1987 izhajal podlistek Dragice Bošnjak in Djordja Gajića *Aids*,

bolezen telesa in duše. Ta podlistek je bil osnovni vir podatkov, na osnovi katerih smo sestavili vprašalnik, ki naj bi meril informiranost o aidsu. V okviru že omenjenih eksperimentalnih vaj je potem, ko je študentom predavala o aidsu, vprašalnik, ko je bil že sestavljen, pregledala in komentirala dr. Alenka Kraigher, epidemiologinja Univerzitetnega zavoda za zdravstveno in socialno varstvo v Ljubljani. Pri pombe, ki jih je imela k posameznim vprašanjem, so navedene pod črto vprašalnika, ki je v prilogi tega članka. Noben podatek, upoštevan v vprašalniku, ni bil napačen (razen manjše napake pri vpr. 15, ki smo jo povzeli po omenjenem podlistku, gl. opomba 3). Pri nekaterih vprašanjih pa vendarle ni popolnoma jasno, kaj je pravilen odgovor. Tako npr. je po podatkih največ okuženih z aidsom v Severni Ameriki, vendar mnogi domnevajo, da jih je več v Afriki, čeprav o tem ni zanesljivih podatkov. V takih primerih smo upoštevali uradne podatke in pri zgornjem vprašanju šteli kot pravilen odgovor "v Severni Ameriki". Take dvoumnosti bi se dalo preprečiti z drugačno formulacijo vprašanj (npr. "Po uradnih podatkih je največ okuženih v..."), kar lahko popravijo naši nasledniki pri tem delu. Kljub nekaterim takim in podobnim pomanjkljivostim vendarle nismo nobenega vprašanja izločili iz obdelave. Celoten vprašalnik je vseboval 69 zaprtih vprašanj različnih tipov. Del vprašalnika, ki se nanaša na poučenost, in katerega rezultate analiziramo v tem prispevku, pa je vseboval 27 vprašanj o poučenosti, dve vprašanji o uporabi virov informacij in pet vprašanj o socialnodemografskih značilnostih. Poučenost smo preverjali s 23 vprašanji, pri katerih so morali vprašanci prepoznati pravilen odgovor med 3-7 (v glavnem med 5) vnaprej navedenimi odgovori, in s tremi vprašanji, sestavljenimi iz več postavk (trditve), pri katerih so morali vprašanci pri vsaki postavki (trditvi) označiti, ali je pravilna ali napačna. Vseh postavk skupaj je bilo 64. Vsak pravilen odgovor smo točkovali z eno točko. Kdor bi pravilno odgovoril na vsa vprašanja, bi torej lahko zbral 64 točk. Vprašanja so bila formulirana v ženski

obliki, ker so bila namenjena pretežno ženski populaciji in ker sodimo, da so morale ženske predolgo prenašati moške formulacije njim namenjenih besedil. Nismo opazili, da bi moški zato negodovali.

Vprašalnik predhodno ni bil preizkušen. Metrične značilnosti posameznih vprašanj in lestvic še niso raziskane. (Gradivo je na voljo vsakomur, ki bi se želel spopasti s tem problemom.)

3. Populacija. Populacijo so sestavljali: (1) redni študentje prvega in drugega letnika VŠSD, vpisani v šolskem letu 1987/88. Ta populacija je štela 160 enot. Vprašalnik je izpolnilo 131 študentov, ki so se udeležili eksperimentalnih vaj. Niso ga izpolnili študentje ene od skupin zaradi drugačnega urnika, nekateri zaradi terenske prakse ter tisti, ki se niso udeležili vaj zaradi bolezni ali drugih razlogov. Domnevamo, da približno 20 odstoten osip ni posledica kakega sistematičnega faktorja in da lahko odgovore posplošimo na celotno populacijo rednih študentov VŠSD. (2) Drugo populacijo so sestavljali socialni delavci in nekaj strokovnjakov drugih strok, ki so bili vsi slušatelji specialističnega tečaja na VŠSD v šolskem letu 1987/88. Ta populacija je štela 36 enot, vprašalnik pa je izpolnilo 34 oseb. Populacija rednih študentov je sestavljala 85 odstotkov, populacijo specializantov pa 88 odstotkov žensk. Med rednimi študenti jih je bilo 49 odstotkov iz 1. letnika, 39 odstotkov iz drugega, 16 odstotkov pa ni navedlo letnika.

4. Izvedba anketiranja. Anketa je bila anonimna. Redni študentje so izpolnjevali vprašalnike sami v manjših skupinah med eksperimentalnimi vajami v šolskih prostorih, specializanti pa po predavanju. Študentom se je zdela anketa zanimiva in so jo radi izpolnili. Vprašalnike so redni študentje oddali učiteljem-vodjem skupin, ti pa raziskovalcem. Ker so bile skupine majhne in torej pregledne, ni izključena možnost, da so nekateri študentje podvomili v popolno ano-

nimnost, čeprav je bila v resnici strogo spoštovana. Zaupanja v anonimnost postopka nismo preverjali.

5. Obdelava. Anketa je bila obdelana po programu SPSS na računalniku Računalniškega centra Univerze E. Kardelja v Ljubljani. Podatke smo uredili v glavnem v dvodimenzionalne tabele s frekvencami in odstotki (vrstični, stolpični, kotni), indekse pa smo uredili v frekvenčne distribucije. Izračunali smo različne mere korelacije in asociacije ter testirali statistično pomembnost razlik in zvez. Uporabljene mere in testi so navedeni pri rezultatih.

REZULTATI

Kako dobro so študentje poučeni o aidsu?

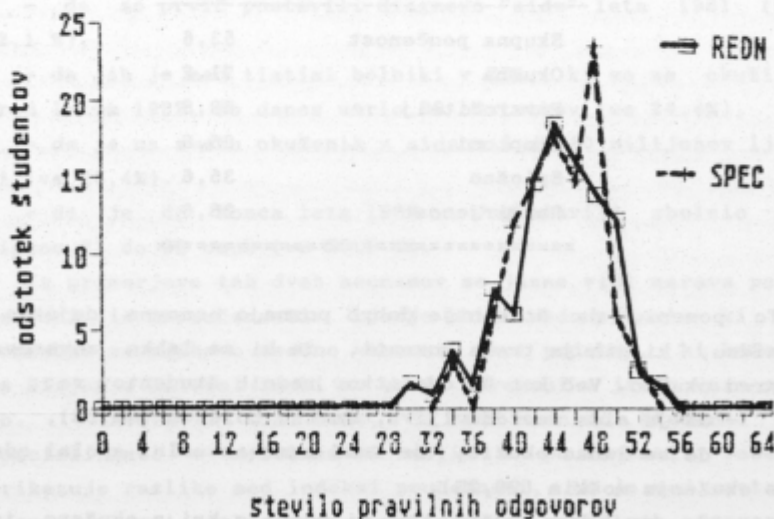
Tabela 1 prikazuje aritmetične sredine indeksov poučenosti, in sicer za skupni indeks in za indekse po posameznih komponentah poučenosti. Vseh postavk, pri katerih je bilo možno odgovoriti pravilno ali napačno, je bilo 64. Najvišji možni rezultat je bil torej 64 točk. Iz tabele 1 je razvidno, da so redni študentje dosegli povprečno 43,65 točke, specializanti pa nekaj desetink več, tj. 44 točk (razlika seveda ni statistično pomembna). To pomeni, da so študentje v povprečju zbrali nekaj malega več kot dve tretjini možnih točk. To ni slab rezultat. Skoraj vsi, razen dveh, so zbrali več kot polovico možnih točk. Najvišji doseženi rezultat je 57 točk, najnižji pa 24 točk. Standardna deviacija pri distribuciji rednih študentov je 5,07. To pomeni, da sta dve tretjini rednih študentov dosegli rezultat med 38.58 in 48.72 točkami in se torej nahajata v četrti petini možnega razpona točk. Vendar pa poučenost o različnih vidikih bolezni ni enako dobra. Najbolje so poučeni o načinih okužbe (pri rednih študentih je aritmetična sredina na 86% možnega razpona, pri specializantih na 85%). To pomeni, da so v povprečju pravilno odgovorili na skoraj devet desetih po

Tabela 1.

POVPREČJA INDEKSOV POUČENOSTI O AIDSU PRI REDNIH
STUDENTIH IN SPECIALIZANTIH

DIMENZIJE	RAZPON	X		SD		t	p (dvost.)
		REDNI	SPEC	REDNI	SPEC		
POUČENOSTI		REDNI	SPEC	REDNI	SPEC		
Skupni indeks	0-64	43,65	44,00	5,07	3,88	0,37	p > 0,10
Splošna poučen.	0-15	8,24	7,73	1,78	1,71	1,55	p > 0,10
Razširjenost	0- 8	2,67	2,42	1,24	0,90	1,14	p > 0,10
Simptomi	0-13	9,83	9,97	1,73	1,32	0,64	p > 0,10
Povzročitelj	0-14	10,85	11,85	1,76	1,54	3,03	*p < 0,01
Okužba	0-14	11,97	11,91	1,50	1,50	0,20	p > 0,10
Časopisi	0-12	3,81	3,32	1,48	1,36	1,75	p < 0,10

Grafikon 1. SKUPNI INDEKS POUČENOSTI

stavk ali 12 od 14. Specializanti so enako dobro poučeni tudi o naravi povzročitelja, redni študentje malce slabše, a še vedno so v povprečju pravilno odgovorili na dobre tri četrtine (78 %) vprašanj. Tudi pri vprašanjih o začetnih znakih bolezni so v povprečju pravilno odgovorili na več kot tri četrtine postavk (redni 76%, specializanti 77% vprašanj). Najslabše je poznavanje podatkov o razširjenosti bolezni, to je o številu okuženih, bolnih in umrlih. Tu so rešili le tretjino vprašanj (redni 33%, specializanti 30%). Med prvimi 15 vprašanji v "testu" so bila vprašanja iz različnih področij, med njimi tudi nekaj vprašanj o razširjenosti bolezni in nekaj bolj formalnih (npr. kaj pomenita kratici AIDS in ARC ipd.).

Tabela 2. RELATIVNI TEHTANI INDEKSI POUČENOSTI O AIDSU

DIMENZIJA POUČENOSTI	RELATIVNI TEHTANI INDEKS
Skupna poučenost	53,6
Okužba	71,2
Povzročitelj	68,8
Simptomi	66,6
Splošno	35,6
Razširjenost	26,0

To pomeni, da študentje dobro poznajo osnovna dejstva o aidsu, ki jih je treba poznati, da bi se lahko zavarovali pred okužbo. Več kot 90 odstotkov rednih študentov ve:

- da je aids neozdravljiva, smrtna bolezen (99,2%),
- da se lahko okužiš, če imaš homoseksualni spolni odnos z okuženim moškim (99,2%),
- da se lahko okužiš, če ti vzamejo kri z okuženo iglo

(99,2),

- da bo zelo verjetno okužen otrok, če se med nosečnostjo okuži mati (98,5),

- da se lahko okužiš, če imaš spolni odnos z okuženo osebo nasprotnega spola (97,7%),

- da se lahko okužiš, če si vbrizgaš mamilo z okuženo iglo (96,9%),

- da jo povzroča nek virus (96,2%),

- da je med začetnimi znaki bolezni hujšanje (94,7),

- da je v Sloveniji pri odvzemu krvi v okviru krvodajalstva zagotovljena varnost pred okužbo (94,7),

- da se povzročitelj aidsa prenaša s krvjo in spermo (93,9%).

Manj kot 30 odstotkov rednih študentov pa ve:

- da je bilo med ljudmi z bivališčem v Sloveniji do konca leta 1987 okuženih 25 oseb (ve 8,4%),

- da je do konca leta 1987 v Jugoslaviji umrlo zaradi aidsa 14 bolnikov (ve 12,2%),

- da bo v naslednjih petih letih zbolelo za aidsom 50 tisoč do 300 tisoč ljudi (ve 17,6%),

- da so prvič postavili diagnozo "aids" leta 1981 (ve 22,1 %),

- da jih je med tistimi bolniki v ZDA, ki so se okužili pred letom 1982, do danes umrlo 90 odstotkov (ve 24,4%),

- da je na svetu okuženih z aidsom 5 do 10 milijonov ljudi (ve 26,4%).

- da je do konca leta 1987 v Jugoslaviji zbolelo za aidsom 21 do 25 oseb (ve 27,5 %).

Iz primerjave teh dveh seznamov se jasno vidi narava poučenosti in nepoučenosti. Ljudje bolje vedo stvari, ki so pomembne za njihovo osebno varnost, kot podatke, ki kažejo na širjenje bolezni in ki so torej povezani z javno varnostjo. Tabela 1 tudi kaže, da med rednimi študenti in specializanti v splošnem ni razlik v poučenosti. Tabela prikazuje razlike med indeksi poučenosti, to je med sestavljenimi merami, dobljenimi s seštevanjem pravih odgovorov

na več vprašanj skupaj. Te razlike so malenkostne, njihova smer ni stalna in so statistično nepomembne vse razen ene, pri indeksu poučenosti o obstojnosti in odpornosti povzročitelja, kjer so specializanti pokazali v povprečju za točko boljše poučenost. Statistično pomembnost smo preverili dvostransko, ker nismo imeli argumentov za enostransko hipotezo. Po eni strani bi namreč lahko pričakovali boljše poučenost pri specializantih, ker so starejši in strokovno bolj izkušeni ter domnevno tudi bolj razgledani v vprašanjih, ki zadevajo stroko, po drugi strani pa bi lahko pričakovali boljše poučenost pri rednih študentih, ker so bolj izpostavljeni novi nevarnosti in ker je aids zanje, ki si še iščejo partnerja, večji problem. Prav mogoče je, da v resnici delujeta oba ta dejavnika, zaradi česar sta obe skupini enako dobro poučeni, čeprav iz nekoliko drugačnih vzrokov.

Dve tretjini rednih študentov (69,5%) in le malo manj specializantov (64,71) ocenjuje svojo obveščenost kot pomanjkljivo. Ostali redni študentje se enakomerno razporede na oceni "dobro" in "slabo". Specializanti imajo nekoliko boljše mnenje o svoji poučenosti, saj jih približno petina ocenjuje svojo poučenost kot dobro, kar je več kot pri rednih študentih. Vzoredna primerjava distribucije samoocen z distribucijo objektivnih ocen (indeksov poučenosti) pri rednih študentih in pri specializantih kaže precejšnjo skladnost obeh distribucij, tako da lahko rečemo, da so v povprečju njihove samoocene skladne z objektivnimi ocenami; med rednimi študenti jih je več kot med specializanti, ki podcenjujejo svojo poučenost. Anketirani so v povprečju navedli tri časopise, v katerih so brali članke o aidsu. Povprečje pri rednih študentih je nekoliko višje kot pri specializantih, a razlika ne doseže nivoja pomembnosti 0,05. Značilno pa je, da so študentje kot vir obveščanja precej pogosteje obkrožali Mladino, specializanti pa Delo. Tudi Jano so študentke pogosteje navedle kot vir, pa seveda Anteno. Spisek časopisov ni bil najbolj reprezentativen in je bil nekoliko

pristransko sestavljen v korist mladih, od tod verjetno omenjena razlika. Zanimivo je, da je le 5 odstotkov študentov prebralo knjigo o aidsu, socialni delavec-specializant pa nobeden.

Od česa je odvisna poučenost (zveza med poučenostjo in socialnodemografskimi variablami ter vernostjo)

Z analizo variance smo preizkusili odvisnost poučenosti od socialnodemografskih variabel in vernosti. Od socialnodemografskih variabel smo upoštevali SPOL, IZOBRAZBO OČETA in VELIKOST KRAJA. Poleg tega smo preskusili tudi zvezo med VERNOSTJO in POUČENOSTJO. Analiza variance temelji na naslednji logiki, ki jo posredujemo nekoliko poenostavljeno: če se npr. poučenost žensk razlikuje od poučenosti moških, bodo povprečne razlike v poučenosti med posamezniki znotraj skupine žensk (in znotraj skupine moških) manjše kot povprečne razlike med skupino moških in skupino žensk. Če ni razlike med moškimi in ženskami v poučenosti, se bodo ženske med sabo (in moški med sabo) razlikovali v poučenosti prav toliko kot moški in ženske v medsebojni primerjavi.

Tabela 3 prikazuje rezultate te analize. Rezultati kažejo, da so razen v enem primeru razlike med skupinami v primerjavi z razlikami znotraj skupin premajhne, da bi bile statistično pomembne. V veliki večini primerov so daleč pod konvencionalnimi stopnjami pomembnosti. To pomeni, da nobena od upoštevanih socialnodemografskih variabel ne pojasnjuje razlik med poučenostjo posameznikov. Edina izjema je v enem primeru spol. Ženske očitno bolje poznajo začetne simptome bolezni kot moški. V drugem primeru se razlika približa konvencionalni stopnji pomembnosti. Moški nekoliko bolje poznajo načine okužbe. Ker gre za izolirana dejstva, ki poleg tega kažejo malenkost boljše poučenost sedaj tega spola, drugič drugega, se ne kaže preveč ukvarjati s poskusom razlage.

Še ena zveza je, kjer je verjetnost, da gre za naključne razlike, sorazmerno majhna, čeprav ne doseže konvencionalnih

stopenj pomembnosti. To je zveza med VERNOSTJO in SKUPNIM INDEKSEM POUČENOSTI. Kaže, da so bolj verni študentje bolj poučeni o aidsu. Te razlike zaradi zanimivosti lahko navedemo. Študentje, ki so rekli, da niso verni, so dosegli povprečno 42,4 točk; študentje, ki so "netradicionalno verni" (kar pomeni bodisi, da se ne prištevajo k najbolj razširjenim veroizpovedim pri nas bodisi da ne verujejo v vse dogme in ne izvajajo vseh obredov), so dosegli 43,8 točk; tradicionalno verni pa so dosegli 45,3 točk. Če bi v tem primeru zavrnilo hipotezo, da ni razlike med vernimi in nevernimi, in trdili, da so razlike, bi bila s to odločitvijo zvezana 14-odstotna verjetnost, da v resnici ni razlik, kar je po dogovoru previsoko tveganje.

Omenimo naj še, da so študentje prvega letnika označili pomembno več časopisov kot vir informacij o aidsu kot študentje drugega letnika. V številu navedenih časopisov so pomembne razlike med študenti tudi glede na izobrazbo očeta, vendar smer teh razlik ni linearna.

Čeprav na prvi stopnji analize nismo mogli odkriti skoraj nobenih zvez med upoštevanimi socialnodemografskimi variablami in poučenostjo o aidsu, to ne pomeni, da teh zvez ni. Po našem mnenju so k temu, da smo morali ostati pri ničelnih hipotezah, prispevali nalednji dejavniki: 1) sorazmerno majhen numerus, 2) sorazmerno majhna variabilnost indeksov. 3) Ta splošna ugotovitev morda ne velja za razlike pri posameznih vprašanjih, kjer je lahko variabilnost večja.

Zato smo gradivo ponovno analizirali. Tokrat smo združili obe populaciji, redne študente in specializante, saj smo ugotovili, da med njimi ni pomembnih razlik v poučenosti in jih glede na dimenzije poučenosti lahko obravnavamo kot eno populacijo. Poleg tega pravih odgovorov nismo točkovali s po eno točko, ampak smo pravilne odgovore pri težjih vprašanjih, to je pri tistih, kjer je bil večji odstotek nepravilnih odgovorov, točkovali več, pri lažjih vprašanjih pa manj. Anketiranec je za vsak pravi odgovor dobil toliko točk, kolikršen delež drugih je odgovoril napačno. Če je na

kako vprašanje 90 odstotkov anketiranih odgovorilo napačno, so tisti, ki so odgovorili pravilno, dobili po 90 točk. Na ta način smo skušali poudariti razlike med posamezniki, to je bolje izraziti resnično variabilnost. Dodali smo še dve variabli, tj. SAMOOCENO POUČENOSTI in INDEKS VREDNOSTNE USMERJENOSTI (TRADICIONALIZMA). (To spremenljivko bomo podrobneje opredelili v drugem delu poročila.) Nato smo ponovno analizirali varianco. Rezultate kaže tabela 4. (Zaradi tehničnih razlogov rezultatov za SAMOOCENO nismo mogli prikazati v tabeli in jih navajamo med tekstom.)

Lahko rečemo, da izpopolnjeni postopek ni dodal česa bistveno novega, nekaj razlik pa je le poudaril. Z majhno možnostjo tveganja lahko zavrnejo ničelno hipotezo o odvisnosti poučenosti od rezidencialnega statusa študentov. Študentje iz regionalnih središč so nekoliko bolje poučeni od študentov iz manjših naselij. Povprečni relativni tehtani indeksi si sledijo takole: manjše naselje 51.3, večje naselje 54.9, središče občine 56.4, središče regije 58.8. Toda študentje iz Ljubljane in Maribora, šteti kot zadnja kategorija, so dosegli najnižji rezultat 50.9. Kot pomembna se je pokazala tudi razlika med moškimi in ženskami v poučenosti o povzročitelju; ženske so bolje poučene. Tudi pri tem postopku so ostale omembe vredne, čeprav ne statistično pomembne razlike v poučenosti glede na vernost. Zabrasale pa so se razlike med moškimi in ženskami glede na poučenost o simptomih. To pomeni, da ženske sicer poznajo več simptomov, da pa moški poznajo tiste, ki jih pozna manjše število študentov.

Kot bi že lahko pričakovali na osnovi primerjave distribucij objektivnih ocen in samoocen, je tudi analiza variance pokazala visoko skladnost obeh vrst ocen poučenosti ($F = 4.96$, $p < 0.01$). To ne preseneča, kajti študentje so ocenili svojo poučenost, potem ko so lahko svoje znanje preverili na 64 postavkah. Čeprav niso vedeli svojega objektivnega rezultata, so lahko po zadregi, v katero so jih spravljala posamezna vprašanja, presodili, koliko vedo o zadevi. Vprašanje je, kakšne bi bile samoocene pred takim preskusom.

Tabela 3. REZULTATI ANALIZE VARIANCE ODVISNOSTI INDEKSOV
POUČENOSTI OD SOCIALNODEMOGRAFSKIH VARIABEL

=====									
NEODVISNE VARIABLE									
INDEKSI	SPOL		IZOBR.OČE		VEL.KRAJA		VERNOST		
	F	p	F	p	F	p	F	p	

POUČENOSTI	F	p	F	p	F	p	F	p	

Skupni	0.08	0.78	0.63	0.64	1.00	0.41	1.99	0.14	
Splošni	0.32	0.58	0.92	0.45	1.51	0.20	0.84	0.43	
Razširjenost	0.52	0.47	0.05	0.99	1.12	0.35	0.19	0.30	
Simptomi	3.81	0.05*	0.82	0.51	0.41	0.80	0.89	0.41	
Povzročitelj	2.75	0.10	1.68	0.16	0.51	0.73	1.04	0.36	
Okužba	0.06	0.81	0.52	0.72	0.31	0.87	0.41	0.66	
=====									

Tabela 4. REZULTATI ANALIZE VARIANCE ODVISNOSTI TEHTANIH
INDEKSOV POUČENOSTI OD SOCIALNODEMOGRAFSKIH VARIABEL

=====										
NEODVISNE VARIABLE										
INDEKSI	SPOL		IZOBR.OČE		VEL.KRAJA		VERNOST		TRADIC.	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p

POUČENOSTI	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p

Skupni	0.28	0.59	0.28	0.89	4.43	.002	2.09	0.13	0.80	0.57
Splošni	0.03	0.87	0.31	0.87	2.53	0.04*	0.85	0.43	0.76	0.60
Razširjen.	1.44	0.23	0.41	0.80	1.32	0.27	0.59	0.56	1.12	0.35
Simptomi	1.85	0.18	0.37	0.83	1.80	0.13	1.21	0.30	0.41	0.87
Povzročit.	4.85	0.03*	0.52	0.72	0.98	0.42	0.78	0.46	1.51	0.18
Okužba	0.08	0.78	0.53	0.71	0.86	0.49	1.11	0.33	1.67	0.13
=====										

RAZPRAVA

Rezultati kažejo, da je poučenost študentov in specializantov o aidsu sorazmerno dobra in da skoraj vsi poznajo nekaj najosnovnejših podatkov, ki so potrebni, da se zavarujemo pred boleznijo. V tem delu poročila nismo analizirali podatkov o uporabi kondoma in drugih samozaščitnih ukrepih, ki bi dopolnili sliko o poučenosti. Pač pa rezultati kažejo, da so študentje bolje seznanjeni s podatki, katerih poznavanje prispeva k individualni varnosti, slabše pa s podatki, ki govore o ogroženosti celotne populacije. Čeprav je okužba pri tej bolezni posledica individualnega dejanja, lahko z javnimi ukrepi zmanjšamo ogroženost vseh in vsakogar. A kot kaže, vsakdo pač misli najprej nase. To v tem primeru niti ni nekaj slabega. Iz tega lahko sklepamo, da skušajo ljudje obdržati nadzor nad tistim dogajanjem, ki ga lahko nadzorujejo, to je nad svojimi ravnanjem. S tega vidika lahko sklenemo, da študentje v glavnem vedo pomembne reči, slabše pa poznajo za njihovo neposredno osebno varnost manj pomembne. Dodamo lahko še, da je kljub razmeroma dobri poučenosti še nekaj "rezerve" nepoučenosti. Zato ne bi bilo odveč usmerjeno informiranje o natančno določenih podatkih, ki so bistveni, in pri katerih bi morali stremeti k stodontni poučenosti.

Raziskava je pokazala, da poučenost v tej populaciji v glavnem ni močnejše neposredno odvisna od socialnodemografskih variabil, kot so spol in socialno poreklo, pa tudi ne od vrednostne usmerjenosti. Te ugotovitve ne moremo splošiti na druge populacije, pa tudi pri obravnavani populaciji bi morda pri posameznih vprašanih našli razlike, česar pa nismo poskušali. Razlog za tak rezultat vidimo v tem, da je populacija precej homogena glede na različne znake. Močno prevladujejo ženske, tako da se morebitne razlike med spoloma, ki morda obstajajo v splošni populaciji, tu niso mogle prav izraziti. Populacija rednih študentov je starostno homogena, pa tudi razlike v socialnem poreklu niso velike:

skoraj dve tretjini študentov ima očete z osnovno ali poklicno šolo. Kaže pa, da poučenost vendarle ni povsem neodvisna od socialnih značilnosti. O tem priča signifikantna razlika v skupni in splošni poučenosti med študenti iz različno velikih krajev. V nekaterih prejšnjih raziskavah na populaciji študentov VSSD se je rezidencialni status prav tako pokazal kot variabla, ki dobro diferencira.

Kakšne narave je ta povezanost, še ne vemo. Morda je v primeru aidsa povezana s spolnimi navadami. Večja sproščenost mladine v mestnem okolju je povezana z večjim tveganjem, to pa z večjo zaskrbljenostjo in iskanjem informacij. Ker pa povezanost ni linearna (študentje iz Ljubljane in Maribora imajo najnižji rezultat), ta razlaga ni povsem ustrezna. Protislovna je tudi z nakazanimi razlikami v poučenosti glede na vernost. Tradicionalno vernih je več v manjših krajih in vendar so se prav ti pokazali kot morda nekoliko bolje poučeni.

Če poučenost ni odvisna od socialnodemografskih značilnosti, od česa je tedaj odvisna? Kaže, da bomo morali v teoretični model vstaviti bodisi vmesno variabla, ki posreduje med demografskimi značilnostmi in poučenostjo, bodisi še kako neodvisno variabla. Lahko si mislimo, da je poučenost o aidsu tesno povezana s stališčem do spolnosti in s spolnimi navadami, ki pa niso pogojene le socialno, ampak tudi biološko in psihološko, so torej sorazmerno neodvisne od socialnih determinant. Domnevamo torej, da je poučenost o aidsu odvisna od zanimanja za spolnost in od spolnih navad. Kakšne so te in kako je s to domnevo, bomo videli v drugem delu poročila.

LITERATURA

Bošnjak Dragica, Djordje Gajić, Aids, bolezen telesa in duše, *Delo*, decembra 1987

Klaus Irena idr., Aids: vzgoja šolskih otrok in mladine,

Zdravstvena kultura, 1988, 3. Zdravstveno varstvo, 27, 1988, 9-10, 249-264

Vidmar Ludvik, Peter Kobler, Viktor Čeč, Aids v Sloveniji - Situacija do novembra 1987, Zdravstveni obzornik, 22, 1988, 1-2, 71-77

F. KAJ JE AIDS

IZKLEPI : 1988

Št.	Ime	1987	1988
1	1 - do 10 let	0	0
2	11 - do 20 let	0	0
3	21 - do 30 let	0	0
4	31 - do 40 let	0	0
5	41 - do 50 let	0	0
6	51 - do 60 let	0	0
7	61 - do 70 let	0	0
8	71 - do 80 let	0	0
9	81 - do 90 let	0	0
10	91 - do 100 let	0	0

Št.	Ime	1987	1988
1	1 - do 10 let	0	0
2	11 - do 20 let	0	0
3	21 - do 30 let	0	0
4	31 - do 40 let	0	0
5	41 - do 50 let	0	0
6	51 - do 60 let	0	0
7	61 - do 70 let	0	0
8	71 - do 80 let	0	0
9	81 - do 90 let	0	0
10	91 - do 100 let	0	0

Blaž Mesec, višji predavatelj, Višnja Nola za socialne delavce, Ljubljana, Šaranovičeva 5

Nino Rode, absolvent sociologije, Novo Polje, 61 000 Ljubljana

PRILOGA: ODGOVORI NA PRVI DEL VPRAŠALNIKA O POUČENOSTI IN

STALIŠČIH DO AIDS

A. POUČENOST

(Podatki so povzeti po feljtonu D. Bošnjak in D. Gajića v Delu in veljajo do konca leta 1987; z zvezdico so označeni pravilni odgovori)

REDNI ! SPECIAL.

(N=131) (N=34)

X % X %

1. KAKO SE STROKOVNO IMENUJE BOLEZEN, KI JO
OZNAČUJEJO S KRATICO AIDS?

1 - sindrom nalezljive spolne insuficience	13.0	2.9
*2 - sindrom pridobljene imunske pomanjkljivosti	74.8	85.3
3 - stanje pretirane imunske reakcije	0.0	0.0
4 - sindrom nalezljive spolne infekcije	9.2	2.9
- b.o.	3.1	8.8

2. KAJ POVZROČA TO BOLEZEN?

*1 - nek virus	96.2	94.1
2 - nek encim	2.3	2.9
3 - neka bakterija	1.5	2.9
4 - neka strupena snov	0.0	0.0

3. KAJ JE HIV?

*1 - naziv povzročitelja aidsa	72.5	79.4
2 - drug naziv za aids	7.6	5.9
3 - naziv organizacije za pomoč žrtvam aid.	7.6	2.9
4 - naziv bolnice za infekcijske bolezni	3.1	0.0
5 - naziv za lažjo obliko aidsa	3.1	2.9
- b.o.	6.1	8.8

4. AIDS JE BOLEZEN, KI JE:

1 - ozdravljiva in ne pusti posledic	0.0	0.0
2 - ozdravljiva, a pusti trajne posledice	0.8	2.9
*3 - neozdravljiva, smrtna	99.2	97.1

5. ZDRAVNIKI SO PRVIČ POSTAVILI DIAGNOZO "AIDS" LETA

1 - 1977	7.6	14.7
2 - 1978	19.1	5.9
3 - 1979	10.7	11.8
4 - 1980	34.4	35.3
*5 - 1981	22.1	20.6
- b.o.	6.1	11.8

	REDNI ! SPECIAL.	
	(N=131)	(N=34)
	%	%
6. AIDS JE STANJE, ZA KATERO JE BISTVENO		
1 - vnetje in razkroj živčnega sistema	4.6	0.0
2 - zastrupitev krvi in vnetje limfnega sistema	16.0	14.7
3 - gnojno vnetje spolnih organov in Elex	0.0	0.0
*4 - neodpornost za različne infekcije in bolezni	77.9	82.4
- b.o.	1.5	2.9
7. KAJ JE ARC?		
1 - naziv za povzročitelja aidsa	4.6	5.9
2 - drug naziv za aids	2.3	2.9
3 - naziv organizacije za pomoč žrtvam aidsa	7.6	14.7
*4 - naziv lažje oblike aidsa	30.5	11.8
5 - naziv preparata za testiranje krvi	41.2	20.6
- b.o.	13.7	44.1
8. Z AIDSOM SE LAŽJE OKUŽIJO		
1 - moški	17.6	8.8
2 - ženske	0.8	2.9
*3 - oboji enako	81.7	85.3
9. POVPREČNA INKUBACIJSKA DOBA (ČAS OD OKUŽBE DO POJAVE BOLEZENSKIH ZNAKOV) JE PRI AIDSU		
1 - do pet ur	0.8	0.0
2 - do pet dni	0.0	0.0
3 - do pet tednov	3.1	2.8
4 - do pet mesecev	9.9	8.8
*5 - do pet let	84.0	82.4
- b.o.	2.3	5.9
10. MED OBOLELIMI JE NA SVETU NAJVEČ		
1 - oseb, ki pogosto menjajo spolne partnerje	24.4	55.9
2 - alkoholikov	0.0	0.0
3 - narkomanov	12.2	11.8
*4 - homoseksualcev	59.5	26.5
5 - zdravstvenih delavcev	0.0	0.0
6 - krvodajalcev	0.0	0.0
7 - hemofilikov	0.0	2.9
- b.o.	3.8	2.9
11. OCENJUJEJO, DA JE NA SVETU OKUŽENIH Z AIDSOM		
1 - 5 tisoč do 10 tisoč ljudi	6.9	5.9
2 - 50 tisoč do 100 tisoč ljudi	20.6	23.5
3 - 500 tisoč do 1 milijon ljudi	37.4	29.4
*4 - 5 do 10 milijonov ljudi	26.4	20.6
5 - 50 do 100 milijonov ljudi	3.8	2.9
- b.o.	4.9	17.6

	REDNI ! SPECIAL.	
	(N=131)	(N=34)
	X	X
12. NAJVEČ OKUŽENIH Z AIDSON JE V		
*1 - Severni Ameriki	41.2	35.3
2 - Južni Ameriki	7.6	8.8
3 - Afriki	48.9	52.9
4 - Evropi	0.0	0.0
5 - Avstraliji	0.0	0.0
- b.o.	2.3	2.9
13. V NASLEDNJIH PETIH LETIH BO NA SVETU VERJETNO ZBOLELO ZA AIDSON		
1 - od petsto do tri tisoč ljudi	1.5	2.9
2 - od pet tisoč do 30 tisoč ljudi	6.1	2.9
*3 - od 50 tisoč do 300 tisoč ljudi	17.6	14.7
4 - od 500 tisoč do 3 milijone ljudi	51.1	35.3
5 - od pet milijonov do 30 milijonov	19.1	26.5
- b.o.	4.6	17.6
14. MED TISTIMI BOLNIKI (V ZDA), KI SO SE OKUŽILI PRED LETOM 1982, JIH JE DO DANES UMRLO		
1 - 100 odstotkov	14.5	11.8
*2 - 90 odstotkov	24.4	32.4
3 - 80 odstotkov	19.1	11.8
4 - 70 odstotkov	26.7	14.7
5 - 60 odstotkov	9.9	14.7
- b.o.	5.3	14.7
15. V ZDA SO V NEKI RAZISKAVI TESTIRALI TRI TISOČ ZDRAVNIKOV IN DRUGEGA ZDRAVSTVENEGA OSEBJA, KI JE BILO DOLGO ČASA V NEPOSREDNEM STIKU Z BOLNIKI, KI SO IMELI AIDS, IN S KUŽNIM MATERIALOM. KOLIKO SE JIH JE PRI TEM OKUŽILO Z AIDSON?		
*1 - nihče ¹	20,6	23,5
2 - do 1 odstotek	32,8	38,2
3 - do 2 odstotka	21,4	5,9
4 - do 3 odsotke	11,5	5,9
5 - do 4 odstotke	4,6	0,0
6 - več kot 4 odstotki	6,1	5,9
- b.o.	3,1	20,6

¹ Tak odgovor je v skladu s podatkom, ki je bil objavljen v Delu, zato smo ga tedaj šteli za pravilnega: "Ameriški strokovnjaki so nedavno testirali približno 3000 zdravnikov in drugega zdravstvenega osebja, ki je bilo dlje časa v neposrednem stiku z bolniki, ki imajo aids, in s kužnim materialom. In kaj so odkrili? Med zdravstvenim osebjem ni za aidsom zbolel nihče..." Po drugem podatku (ne vemo ali gre za isto raziskavo), ki ga je posredovala dr. A. Kraigher, je zbolelo 6 oseb od 2000, kar je manj kot 1 odstotek (0,3 %).

REDNI : SPECIAL.
(N=131) (N=34)
X X

16. DO KONCA SEPTEMBRA 1987. LETA JE V JUGOSLAVIJI
IZBOLELO ZA AIDSOM

1 - do 5 oseb	3.1	8.8
2 - 5 do 10 oseb	13.7	23.5
3 - 11 do 15 oseb	26.0	17.6
4 - 16 do 20 oseb	28.2	26.5
*5 - 21 do 25 oseb	27.5	14.7
- b.o.	1.5	8.8

17. DO KONCA LETA 1987 JE V JUGOSLAVIJI UMRLO ZARADI
AIDSA

1 - 6 bolnikov	47.3	44.1
2 - 9 bolnikov	30.5	41.2
*3 - 14 bolnikov	12.2	11.8
4 - 21 bolnikov	3.8	0.0
5 - 37 bolnikov	0.8	0.0
- b.o.	5.3	2.9

18. UGOTOVILI SO, DA JE BILO MED LJUDMI Z BIVALIŠČEM
V SLOVENIJI DO KONCA LETA 1987 OKUŽENIH

1 - do 5 oseb	63.4	38.2
2 - do 15 oseb	21.4	26.5
*3 - 25 oseb	8.4	8.8
4 - 35 oseb	1.5	2.9
5 - 45 oseb	1.6	2.9
- b.o.	3.8	20.6

19. DO KONCA LETA 1987 JE V SLOVENIJI UMRLO ZA AIDSOM

1 - ena oseba	27.5	17.6
*2 - 2 osebi	43.5	44.1
3 - 3 osebe	13.0	8.8
4 - 4 osebe	9.9	8.8
5 - 5 oseb	1.5	0.0
- b.o.	4.6	20.6

20. MED OSEBAMI, KI SO SE V SLOVENIJI DO SEDAJ OKUŽILE
Z AIDSOM, JE NAJVEČ

1 - biseksualcev	20.6	17.6
2 - prostitutk	0.0	0.0
3 - narkomanov	17.6	23.5
4 - homoseksualcev	36.6	23.5
*5 - hemofilikov	19.1	14.7
- b.o.	6.1	20.6

REDNI ! SPECIAL.
(N=131) (N=34)
X X

21. MED BOLNIKI V SLOVENIJI SO

1 - samo ženske	0.0	0.0
2 - več žensk kot moških	0.8	0.0
3 - obojih enako	17.6	14.7
*4 - več moških kot žensk	64.9	67.6
5 - samo moški	11.5	5.9
- b.o.	5.3	11.8

22. PREDEN JE BILA BOLEZEN (AIDS) ZNANA, JE BILO V SLOVENIJI NAJVEČ OKUŽB S TO BOLEZNIJO ZARADI

1 - homoseksualnih odnosov	32.8	17.6
*2 - uvožene krvi	28.2	11.8
3 - intravenskega dajanja drog	16.8	14.7
4 - pogostega menjavanja partnerjev	16.0	26.5
- b.o.	6.1	29.4

23. STROKOVNJAKI PREDVIDEVAJO, DA BO DO LETA 1991 V SLOVENIJI (ČE SE BO ŠEDANJI TREND NADALJEVAL) Približno do

1 - 10 bolnikov	4.6	0.0
*2 - 100 bolnikov	48.1	70.6
3 - 1000 bolnikov	35.1	14.7
4 - 10 000 bolnikov	5.3	2.9
5 - 100 000 bolnikov	0.8	0.0
- b.o.	6.1	11.8

24. ZACETNI ZNAKI AIDSA SO:

*- driska	74.0	67.6
*- hujšanje	94.7	100.0
- zaspanost	33.6	38.2
*- otekle bezgavke	71.0	79.4
- povečan spolni nagon	1.5	0.0
- poslabšan vid	16.0	14.7
*- kašljanje	46.6	41.2
- gnojni izcedek na spolovilu	17.6	5.9
- srbečica okoli spolovil	12.2	2.9
- težko dihanje	35.9	38.2
*- vročina	86.3	79.4
*- glavobol	62.6	47.1
*- potenje	75.6	76.5

	REDNI (N=131) X	SPECIAL. (N=34) X
25. PRI VSAKI OD NASLEDNJIH TRDITEV OZNAČI, ALI JE RESNIČNA ALI NE: (Število odgovorov "resnično")		
- Povzročitelj aidsa je tudi zunaj telesa zelo obstojen	8.4	11.8
- Aids je dedna bolezen	22.1	17.6
*- Če se mati med nosečnostjo okuži, bo zelo verjetno okužen tudi otrok, ki ga rodi	98.5	100.0
- Pri človeku, ki je okužen, se najkasneje v treh tednih pokažejo prva znamenja bolezni	9.2	0.0
- Telesno neodporen človek se lažje okuži kot telesno odporen	29.0	38.2
- Če človek nima bolezenskih znakov, to pomeni, da ni okužen	8.4	0.0
*- Povzročitelj aidsa se prenaša s krvjo in spermom	93.9	97.1
*- V Sloveniji je pri odvzemu krvi v okviru krvodajalstva zagotovljena varnost pred okužbo	94.7	94.1
*- Ocenjujejo, da je običajno vsaj desetkrat več okuženih kot očitno bolnih	87.0	97.1
*- Povzročitelj aidsa ostane do konca življenja v telesu okužene osebe, tudi če se pri njej ne pojavijo bolezenski znaki	87.0	97.1
- Povzročitelj aidsa je odporen na dezinfekcijska sredstva in detergente	41.2	32.4
- Vsakdo, ki se okuži z aidsom, slejkoprej zboli	45.8	35.3
*- Povzročitelj aidsa zunaj telesa kmalu propade	74.8	67.6
*- Povzročit. aidsa so našli tudi v slini in solzah	88.8	67.6
26. PRI VSAKI OD NASLEDNJIH POSTAVK OZNAČI, ALI SE LAHKO OKUŽIŠ Z AIDSOM ALI PA SE NE MOREŠ OKUŽITI: (Navedeno je število odg. "se zelo verjetno okužiš")		
- Če se dotikaš predmetov na javnih straniščih	6.1	8.8
*- Če imaš spolni odnos z okuženo osebo nasprotnega spola	97.7	100.0
- Če se kopaš v javnem bazenu s klorirano vodo	3.1	0.0
*- Če si vbrizgaš mamilo z okuženo iglo	96.9	100.0
- Če se rokuješ z okuženo osebo	3.1	5.9
- Če piješ iz istega kozarca kot okužena oseba	22.1	38.2
*- Če imaš homoseksualni odnos z okuženim moškim	99.2	94.1
*- Če imaš lesbični spolni odnos z okuženo žensko	81.7	73.5
*- Če ti vzamejo kri z okuženo iglo	99.2	100.0
- Če okužena oseba diha vate pri pogovoru	3.1	5.9
- Če imaš homoseksualni odnos s partnerjem, ki ni okužen, in si pri tem raniš sluznico	8.4	11.8
- Če te piči okužen insekt	40.5	35.3
*- Če se briješ z isto britvico ali istim brivskim aparatom kot okužena oseba	63.4	67.6
*- Če uporabljaš zobno ščetko okužene osebe	64.9	61.8

REDNI ! SPECIAL.
(N=131) (N=34)
% %

27. ALI SI BRALA KNJIGO "JACQUES LEIBOWITZ, AIDS",
KI JO JE IZDALA CANKARJEVA ZALOŽBA V LJUBLJANI?

1 - da	5.3	0.0
2 - ne	94.7	100.0

28. ALI SI BRALA ČLANKE O AIDSU V SLOVENSКИH ČASOPISIH
IN REVIJAH? (Če da) V KATERIH?

- Delo	52.7	76.5
- Večer	7.6	8.8
- Teleks	25.2	29.4
- Jana	68.7	50.0
- Zdravje	45.0	47.1
- Naša Zena	22.1	26.5
- Nedeljski dnevnik	46.6	44.1
- Antena	27.5	2.9
- 7 dni	6.9	0.0
- Mladina	59.5	38.2
- Življenje in tehnika	5.3	0.0
- drugo	11.5	8.8

29. ALI MENIŠ, DA SI DOBRO POUČENA O OSNOVNIH DEJSTVIH
V ZVEZI Z AIDSOM?

1 - dobro	14.5	20.6
2 - pomanjkljivo	69.5	64.7
3 - slabo	15.3	11.8
- b.o.	0.8	2.9

D. DEMOGRAFSKI PODATKI

64. SPOL:

1 - ženski	84.7	88.2
2 - moški	15.3	11.8

65. STAROST:

- 18 - 22	90.0	0.0
- 23 - 27	6.9	17.6
- 28 - 32	0.8	38.2
- 33 - 37	0.0	14.7
- 38 - 42	0.0	17.6
- 43 - 47	0.0	2.9
- b.o.	2.3	8.8

	REDNI !	SPECIAL.
	(N=131)	(N=34)
	x	x

66. IZOBRAZBA OČETA (ČE NI OČETA, IZOBRAZBA
MATERE):

1 - nedokončana osnovna šola	3.1	11.8
2 - osnovna šola	15.3	23.5
3 - poklicna šola	41.2	41.2
4 - srednja šola	18.3	11.8
5 - višja, visoka šola	21.4	11.8
- b.o.	0.8	0.0

67. KRAJ STALNEGA BIVALIŠČA:

1 - manjše naselje v občini	27.5	14.7
2 - večje naselje v občini	19.1	20.6
3 - središče občine	19.1	35.3
4 - središče regije	9.9	0.0
5 - Ljubljana, Maribor, glavna mesta rep.	24.4	29.4

68. ALI BI ZASE REKLA, DA SI:

1 - brez vere	20.6	35.3
2 - sem verna v netradicionalnem smislu	62.6	58.8
3 - sem verna v tradicionalnem smislu (verujem v boga, posmrtno življenje)	15.3	5.9
- b.o.	1.5	0.0

**STUDIJSKO POTOVANJE PREDSTAVNIC VIŠJE ŠOLE ZA SOCIALNE
DELAVCE V LJUBLJANI NA ODDELEK ZA SOCIALNO DELO
FACHHOCHSCHULE DORTMUND**

Na podlagi sporazuma o dolgoročnem sodelovanju med Višjo šolo za socialne delavce v Ljubljani in Fachhochschule Dortmund je skupina dveh visokošolskih učiteljic, ene mlade raziskovalke in šestih študentk VSSD v času od 20. do 26. novembra 1988 v Dortmundu proučevala tamkajšnje posebne dejavnosti na socialnem področju, namenjene ženskam. Ženski sestav skupine je bil potreben zato, ker dostop v nekatere institucije, ki smo jih obiskale, moškim ni dovoljen.

Značilnost koncepta gostiteljic, prof. dr. Ute Ruhl in strokovne sodelavke Marie Pooth, ki sta pripravili program, je izhodišče, da imajo ženske nekatere posebne potrebe, ki jih mora socialno delo upoštevati. Teza, da so ženski problemi družbeni problemi, po njunem mnenju ne omogoča učinkovitega obravnavanja takih vprašanj, kot so npr. nasilje nad ženskami (posebno v družini), enakopravnost pri zaposlovanju, povezovanje materinske in poklicne vloge, slabše materialne razmere žensk, manjše možnosti za izobraževanje in podobno.

Program je obsegal predstavitev dejavnosti ženskega seminarja na oddelku za socialno delo ter obiske, razgovore in informacije o institucijah ter prostovoljnih organizacijah, katerih delovanje je namenjeno predvsem ali celo izključno ženskam, kot so: delo referentke za enakopravnost žensk v mestni upravi; zavetišče za ženske, ki se morajo umakniti pred nasiljem v družini; center za družinsko svetovanje; izobraževalni programi za ženske, ki se po obdobju, ko so ostale doma, želijo vključiti v družbeno življenje in se zaposliti; materinski center; "Wildwasser" - društvo za pomoč spolno zlorabljenim deklicam in ženskam; FOPA - združenje planerk in arhitektk, ki se zavzema za humanizacijo mesta po "ženskem principu"; KOBER - združenje, ki pomaga prostitutkam; ter ženska knjigarna, ki ima poleg knjig, ki so jih napisale ženske, in knjig o ženskah široko ponudbo kulturnih dejavnosti. Dobile smo tudi precej pisnega gradiva in zanimiv video o prevenciji spolnega zlorabljanja otrok.

Ves čas študijskega bivanja v Dortmundu so nas poleg pedagoških delavk spremljale študentke oddelka za socialno delo, od katerih mnoge sodelujejo v prostovoljnih organizacijah za pomoč ženskam. Strokovna izmenjava na študentski ravni je posebno dragocen element študijskega potovanja, ker

je študentkam omogočila primerjalni vpogled v problematiko, teoretična izhodišča in metode socialnega dela.

Program in spremljajoče strokovne razprave so pokazale, da imajo posamezne skupine prebivalstva posebne probleme, ki jih splošno orientirano socialno delo kot takih ne zazna in ostajajo ob robu praktičnega socialnega dela in družbene zavesti.

Nekatere informacije, ki smo jih dobile na študijskem potovanju, smo že posredovale v izobraževalnem programu na VSSD pri eksperimentalnih blok vajah.

Sodelovanje s Fachhochschule Dortmund se bo nadaljevalo z obiskom skupine s tamkajšnjega oddelka za socialno delo na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani, meseca maja 1989. Takrat bo ljubljanska stran prikazala teoretične koncepte in praktično obravnavanje položaja žensk v socialnem delu pri nas.

dr. Andreja Kavav-Vidmar

NOVI SVET SOCIALNEGA DELA JE SPREJEL PROGRAMSKE ZASNOVE

NAŠEGA ČASOPISA

Na skupnem sestanku uredništva in delegatov izdajateljev, v četrtek 23. marca 1989, so člani sveta, ki so jih na ta položaj imenovali izdajatelji za štiri leta, izvolili za predsednico časopisnega sveta Marinko Hasenbichel. Svet je nato obravnaval poročilo o delu uredništva v preteklem letu, programsko zasnovo časopisa in poročilo o finančnem poslovanju ter finančni načrt.

Dosedanja zasnova časopisa naj bi se tudi v prihodnje ne spreminjala bistveno. Socialno delo naj ostane strokovni časopis - ali kakor je to rečeno v programski zasnovi: "Socialno delo je slovenski časopis za teoretična in praktična vprašanja strokovnega socialnega dela, socialnega varstva in socialne politike ter sorodnih strokovnih področij in ved, kolikor obravnavajo vprašanja, ki so pomembna za socialno delo, socialno varstvo in socialno politiko. Njegov smoter je prispevati k razvoju socialnega dela kot stroke in vede, k oblikovanju in uveljavljanju razumne socialne politike in k razvijanju in delovanju ustreznega sistema socialnega varstva. Časopis naj prispeva k povezovanju strokovnih in družbenopolitičnih prizadevanj na področju socialnega varstva; k razvoju kulture strokovnega mišljenja in občevanja; k razvoju empiričnega raziskovanja; k povezovanju med strokovnimi delavci, njihovimi organizacijami in ustanovami doma in v svetu.

Časopis je odprt za prispevke različnih teoretičnih, svetovnonazorskih in političnih usmeritev. Odraža raven teoretične misli in empiričnega raziskovanja ter praktične veščine na področju socialnega varstva v Socialistični republiki Sloveniji in v širšem slovenskem kulturnem prostoru, odprt pa je tudi za prispevke iz drugih delov Jugoslavije in iz tujine. Objavlja teoretične razprave z omenjenih strokovnih področij, poročila o empiričnih raziskavah, metodične napotke in poročila o praktičnih izkušnjah domačih in tujih strokovnjakov, omogoča izmenjavo različnih nazorov o posameznih vprašanjih, objavlja prikaze in recenzije domače in tuje strokovne literature in obvešča o dogajanjih v stroki."

Svet je pozitivno ocenil dosedanje urejanje časopisa in sprejel programsko zasnovano. Manj spodbudna je bila obravnava finančnega položaja, saj so se stroški tiska in papirja kljub skromni tehniki našega glasila povečali mnogo bolj kot dotacija Skupnosti socialnega varstva SRS in dohodki od naročnine, tako da je zazijala občutna "luknja" v predračunu. O praktičnih posledicah tega dejstva ste se že lahko poučili v Sporočilih uredništva.

Blaž Mesec

KAKO SO SOCIALNI DELAVCI-SPECIALIZANTI POUČENI O EPILEPSIJI

V okviru obsežnejše raziskave¹, ki jo izvaja Univerzitetna pediatrična klinika v Ljubljani in ki je zajela sedem različnih populacij, so bili anketirani tudi specializanti socialnega dela letnika 1987/88 (n = 25)². Cilj tega dela raziskave je bil ugotoviti, koliko ta populacija socialnih delavcev pozna epilepsijo pri otrocih in pri odraslih in kakšno je njihovo mnenje in osebno stališče do bolezni same in do vseh, ki so z njo neposredno obremenjeni, ter do njihove vključenosti v normalno življenje in v družbo njihovih vrstnikov in sodelavcev. Poučenost o tej bolezni in o življenju z njo namreč vpliva na odnos socialnega delavca do bolnikov na eni strani ter na odnos bolnikov do socialnega delavca, na njihovo zaupanje v iskrenost njegovih prizadevanj na drugi strani.

Izkušnje z epilepsijo. Vsi specializanti razen enega so že slišali za epilepsijo. Kot vir informacij najpogosteje navajajo knjige (21)³ in predavanja na višji šoli (14), razmeroma pogosto še tudi televizijo (9), zdravnika (9) in znanca (7). Podatek, da skoraj vsi poznajo človeka, ki ima epilepsijo (24), kaže na to, da ta bolezen sploh ni tako redek in skrit pojav, kot bi kdo mislil. Epileptični napad je videla komaj dobra polovica anketiranih (14), verjetno zato, ker je mogoče napade preprečiti z rednim jemanjem zdravil, tako da je bolezen za okolice nemoteča in neopazna.

Podatki tudi kažejo, da se ljudje srečujejo z epileptičnimi napadi v zelo različnih okoljih; nobeno okolje posebej ne izstopa.

Poznavanje osnovnih značilnosti epilepsije. Da se epilepsija pojavlja pogosteje pri otrocih kot pri odraslih, ve manj kot tretjina anketiranih (7). V splošnem podcenjujejo pogostost pojavljanja te bolezni v populaciji, saj je le eden zadel pravilni odgovor, ki je med 0,5 in 1 odstotkom populacije (1 na 100 ali 1 na 200 prebivalcev). Petina je odkrito priznala, da ne na prvo ne na drugo vprašanje ne ve odgovora. Približno polovica vprašanih ve, da je vzrok te bolezni organski (12); da se bolezen pojavlja v različnih oblikah, vedo štiri petine vprašanih (19). Vprašanje o ozdravljivosti je bilo nekoliko premalo natančno. V približno 60-70 odstotkih primerov je mogoče manifestacije bolezni z jemanjem zdravil preprečiti oziroma bolezen "zazdraviti", v nekaterih primerih pa izgine celo "sama od sebe".⁴ Tako so imeli prav oboji: večina, ki sodi, da bolezen ni ozdravljiva (15) in manjšina (8), ki sodi, da je ozdravljiva. Malce začudi in zaboli ne tako redko mnenje (9), da gre za posebno bolezen, čeprav večina sodi, da je epilepsija bolezen kot vse druge (14). Je to ostanek nenaklonjenega in nerazumevaljočega odnosa zdravih ljudi do ljudi z epilepsijo, ostanek njihovih nepreverjenih in privzgojenih predstav o tej bolezni? Možno je, da jo imajo nekateri za nenavadno bolezen, ker jo spremljajo napadi. Pokazalo se je, da skoraj vsi anketirani v mislih povezujejo to bolezen z napadi (22) in precejšnje število tudi z nevarnostjo (13). Prav tako štiri petine vprašanih socialnih delavcev sodi, da se ljudje z epilepsijo razlikujejo od ostalih po tem, da imajo več čustvenih težav in pogostejše nihanje razpoloženja, kar približno ustreza resnici.

Vprašani sodijo, da človek z epilepsijo lahko opravlja katerikoli poklic, kar je preveč optimistično prepričanje, saj v resnici lahko opravljajo ljudje z epilepsijo veliko poklicev, vendar ne vseh. Pač pa imajo vprašani socialni delavci pravilno predstavo o tem, koliko ljudi z epilepsijo izostajajo z dela in koliko nesreč povzročijo. Velja namreč, da izostajajo enako kot drugi (19) in so enako pogosto med povzročitelji nesreč kot drugi ljudje (17).

Prav tako večina pravilno sodi, da so otroci z epilepsijo enako uspešni v šoli kot vrstniki (18), pač pa imajo več čustvenih težav (19). Večina (14) napačno meni, da je verjetnost, da se epilepsija pojavi pri otroku epileptičnega roditelja, precejšnja, velika ali zelo velika. V resnici sicer ni mogoče reči, da ni nič večja kot pri drugih, vendar nasploh velja, da je majhna, le pri nekaterih vrstah epilepsije je precejšnja. Ker ljudje tako precenjujejo možnost podedovanja te bolezni, se ljudje z epilepsijo težje odločajo za poroko in za otroke. Ta možnost je le nekoliko večja kot pri zdravih roditeljih. Nujno pa je, da se pri odločanju za ustanovitev družine objektivno presodi položaj pri vsakem

posamezniku posebej in upošteva težavnost napadov oziroma poteka bolezni. Razveseljivo pa je, da skoraj vsi anketirani pravilno sodijo, da gre otrok, ki ima epilepsijo, lahko v šolo (25) ali vrtec (23) tako kot drugi otroci, pa celo v kolonijo (21).

Stališča do epilepsije. Med enajstimi hudimi boleznimi in prizadetostmi, kot so rak, paraliza, slepota, duševne bolezni, tuberkuloza in podobne, so anketirani pripisali epilepsiji v povprečju 7. mesto, vendar ob precejšnjih medsebojnih razlikah (od 2. do 11. mesta). Stališča anketiranih socialnih delavcev so po pričakovanju pozitivna in razumevajoča. Dokaj enoglasni so v oceni, da veliko ljudi epilepsije ne razume in se je boji (23); da ljudje z epilepsijo koristijo družbi prav tako kot ostali (21); so proti posebnim zaščitnim domovom za ljudi z epilepsijo (24); proti temu, da bi jim odsvetovali poroko (20). Sodijo tudi, da imajo lahko normalno družinsko življenje (21). Najbolj negotovi so glede vprašanja, ali naj se ljudje z epilepsijo izogibajo napornega telesnega in duševnega dela; precej negotovosti pa je tudi ob trditvi, da ni pametno, da bi ljudje z epilepsijo imeli otroke; in ob trditvi, da so možnosti za zaposlovanje omejene.

Na vprašanje "Ali bi vas motilo, če bi vaš otrok hodil v šolo ali se igral z otrokom, ki ima včasih epileptične napade", so skoraj vsi odgovorili, da ne (23). To so takole pojasnili:

- Tudi ti otroci morajo živeti karseda nemoteno (normalno).
- Otrok, ki ima epilepsijo, ni sicer nič drugačen od drugih otrok, v primeru napada pa mu je potrebno nuditi ustrezno pomoč.
- Otrok (z epilepsijo) ne sme živeti izolirano; spoznati mora različne ljudi (bolne, invalide...) in skupaj z njimi živeti.
- Menim, da bi morala svojega otroka poučiti o epilepsiji, da bi "pojav" razumel in pridobil do takšnega otroka ustrezen odnos, da ga kot osebnost ne bi obravnaval drugače kot normalnega otroka.
- Načelno mislim, da naj bi se zdravi otroci ne ločevali od bolnih, razen v primeru nalezljivih bolezni.
- Če jemlje zdravila, je otrok z epilepsijo enak ostalim otrokom.
- Otroka bi poučila o bolezni (bi se dodatno izobrazila) in o tem, kako pomagati - poklicati zdravniško pomoč; seveda je DA oz. NE odvisen od starosti otroka (zrelost!).
- Otrok z epilepsijo je enak otroku brez nje, ko nima napada.
- Zato, ker se mi ne zdi tako huda bolezen in če se redno jemlje zdravila že od otroških let, niti ne veš, da ima tvoj sosed epilepsijo.
- Ker je enak drugemu otroku.

Pri negativnem odgovoru pa je utemeljitev: "Nevarnost, da ga napade."

Ko se srečaš z osebo, ki ima epilepsijo, se ti vzbudijo določeni občutki. Pri večini anketiranih oseba z epilepsijo izzove razumevanje, pri mnogih pa skrb. To nekdo takole pojasnjuje: "Skrb v primeru, da vem, da ne jemlje zdravil po navodilu; sicer nič posebnega." Drugi pa: "Skrb zato, da se mu ne bi kaj zgodilo." Kar precej jih meni, da ne občutijo nič posebnega. Nekateri pa občutijo nemoč in sočutje.

Iz odgovorov v splošnem veje veliko razumevanja do ljudi z epilepsijo in pripravljenosti, da bi jim pomagali, da bi se kljub bolezni počutili enakovredne z drugimi. Poučenost o epilepsiji sicer ni prav dobra (ne o zdravstvenem vidiku, ne o razširjenosti); to sicer za odnos do teh bolnikov ni najpomembnejše, vendar marsikaka bojazen ali neupravičena zaskrbljenost izvira iz slabe poučenosti o naravi bolezni. Za veliko večino ljudi z epilepsijo ta ni posebna ovira, treba pa je vedeti, da so tudi hudo moteče in težke oblike napadov, pri katerih je medicina še vedno brez moči. Za te ljudi pomenijo ti napadi tudi veliko psihično trpljenje.

Kljub večinoma naklonjenemu mišljenju anketirancev je treba opomiti, da v vsakdanjem življenju nismo tako razumevajoči, sicer bi bolniki ne skrivali svoje bolezni in številnih težav, ki jim jih prinaša.

Prepričana sem, da bi boljše poznavanje epilepsije lahko pomagalo, da bi se začela postopoma spreminjati zastarela miselnost o tej bolezni in o bolnikih. To je edina pot, ki vodi k postopnemu izboljšanju kvalitete življenja, k vzpostavljanju takšnih medosebnih odnosov, da bodo ljudje z epilepsijo lahko verjeli, da jih imajo drugi enako radi in da jim želijo zagotoviti notranje bogatejše in srečnejše življenje kljub bolezenskim težavam. To bo sreča tudi za ostale!

OPOMBE

1. Nosilec raziskave je nevropediater dr. Igor Ravnik, vprašalnik pa je po virih sestavila klinična psihologinja prof. Ljubica Vrba.
2. Anketirani so bili skupinsko, ko so se udeležili predavanja na Višji šoli za socialne delavce.
3. Verjetno predvsem učbeniki na VSSD.
4. Na našo prošnjo je pravilne odgovore pri vprašanjih o poučenosti kasneje označil dr. I. Ravnik, ki je tudi komentiral nekatere nejasnosti.

Marija Zdešar

PRILOGA: ODGOVORI NA NEKATERA VPRAŠANJA

(n = 25; z zvezdico * označeni odgovori so pravilni)

O EPILEPSIJI SEM ŽE SLIŠAL

- da	24
- ne	1
- b.o.	-

KAR VEM O EPILEPSIJI, SEM SE NAUČIL

- od znancev	7
- od staršev	1
- v osnovni šoli	1
- v srednji šoli	5
- na višji, visoki šoli	14
- iz knjig	21
- s TV	9
- iz radia	4
- od zdravnikov	9
- v službi	1
- drugje	5
- ne vem	1

ALI POZNATE KOGA, KI IMA EPILEPSIJO?

- da	24
- ne	1

ALI STE ŽE VIDELI EPILEPTIČNI NAPAD?

- da	14
- ne	11

PO VAŠEM MNENJU EPILEPSIJA POGOSTEJE NASTOPA

- pri otrocih	7*
- pogosteje pri odraslih	3
- enako pogosto pri obojih	10
- ne vem	5

KAKO POGOSTA JE PO VAŠEM MNENJU EPILEPSIJA? POJAVLJA SE:

- 1 na 50 prebivalcev	-
- 1 na 100 prebivalcev	-*
- 1 na 200 prebivalcev	1*
- 1 na 500 prebivalcev	6
- 1 na 1000 prebivalcev	6
- 1 na 5000 prebivalcev	2
- 1 na 10000 prebivalcev	1
- ne vem	9

VZROK EPILEPSIJE JE PREDVSEM

- organski	12*
- psihičen	6
- organski in psihičen	3
- ne vem	4

ALI SE PO VAŠEM MNENJU LJUDJE Z EPILEPSIJO RAZLIKUJEJO OD OSTALIH IN KAKO?

Lastnost	Več	Enako	Manj	b.o.	Skupaj
- čustvene težave	21*	3	-	1	25
- nihanje razpoloženja*	20	3*	1	1	25
- učinkovitost pri delu	-	17*	7	1	25
- izostajanje z dela	3	20*	1	1	25
- zanesljivost pri delu	1	18*	5	1	25
- inteligentnost**	-	22	2	1	25
- učljivost***	2	12	9	1	25
- ambicije	1*	15	7	1	25
- nagnjenost k nasilju	6	16*	2	1	25
- delavnost	2	21*	2	1	25

*V splošnem enako, razen pri določeni skupini.

**V populaciji ljudi z epilepsijo je delež duševno manjrazvitih večji kot v splošni populaciji.

***Učne sposobnosti so večkrat okrnjene na račun kombinacije z drugimi okvarami in zaradi sekundarnih dejavnikov.

Posebno pri dekletih se opaža sorazmerno dober učni uspeh.

ČLOVEK Z EPILEPSIJO LAHKO OPRAVLJA:

- katerikoli poklic	22
- veliko poklicev, vendar ne vseh	3*
- malo poklicev	-
- nobenega poklica	-

DELAVCI Z EPILEPSIJO IZOSTAJAJO Z DELA:

- manj kot drugi	1
- enako kot drugi	19*
- več kot drugi	3
- ne vem	2

DELAVCI Z EPILEPSIJO POVZROČIJO NA DELOVNEM MESTU:

- manj nesreč kot drugi delavci	1
- enako nesreč	17*
- več nesreč	1
- ne vem	6

ALISKA DO LJUDI Z EPILEPSIJO

	DRŽI	NE DRŽI	NE VEM	SKUPAJ
Veliko ljudi epilepsije ne razume in se je boji	23	0	2	25
- Ljudem z epilepsijo bi bilo bolje svetovati naj se ne poročijo	2	20	3	25
- Vsi pacienti z e. bi morali svojo bolezen javiti upravi za prometno varnost	9	11	5	25
- Ljudje z e. bi se morali izogibati napornega fizičnega dela	10	8	7	25
- Ljudje z e. bi se morali izogibati napornega duševnega dela	12	11	2	25
- Čeprav govorijo drugače, delovne organizacije pri zaposlovanju ljudi z e. izvajajo diskriminacijo	13	3	9	25
- Ni ravno modro, da imajo ljudje z e. otroke	5	11	9	25
- Ljudje z e. težko dobijo prijatelje	4	15	6	25
- Ljudje z e. koristijo družbi enako kot ostali	21	3	1	25
- Možnosti za zaposlovanje so omejene	10	7	8	25
- Ljudje z e. nimajo normalnega družinskega življenja	1	21	3	25
- Ljudem z e., pri katerih z zdravili napade ustavimo, bi morali zagotoviti posebne zaščitne domove v bližini delovnih mest	1	24		25

ALI BI VAS MOTILO, ČE BI VAŠ OTROK HODIL V SOLO ALI SE
IGRAL Z OTROKOM, KI IMA VČASIH EPILEPTIČNE NAPADE?

- da	1
- ne	23
- ne vem	1

OTROCI Z EPILEPSIJAMI SO V SOLI

- manj uspešni od vrstnikov	5
- enako uspešni kot vrstniki	18*
- kot vrstniki	-
	2

OTROCI Z EPILEPSIJAMI IMAJO

- manj čustvenih težav kot vrstniki	-
- enako čustvenih težav kot vrstniki	5
- več čustvenih težav kot vrstniki	19*
- ne vem	1

VERJETNOST, DA SE EPILEPSIJA POJAVI PRI OTROKU
EPILEPTIČNEGA RODITELJA

- je zelo velika	1
- je velika	5
- je precejšnja	8
- je majhna*	3*
- nič večja kot pri drugih	4
- ne vem	4

*Nasploh je majhna, pri nekaterih oblikah precejšnja.

OTROK Z EPILEPSIJO GRE LAHKO

- v vrtec z drugimi otroki	23*
- v šolo z drugimi otroki	25*
- v kolonijo	21*
- b.o.	3*

OTROCI Z EPILEPSIJAMI IMAJO

- manj vedenjskih težav kot vrstniki	-
- enako vedenjskih težav kot vrstniki	10
- več vedenjskih težav	12*
- ne vem	3

EPILEPSIJA

- je ozdravljiva*	8
- ni ozdravljiva	15*
- b. o.	1
- ne vem	2

*Dostikrat se ozdravi celo "sama od sebe". V splošnem (v 60- 70%) pa se z zdravili prepreči pojavljanje napadov oziroma se jo "zazdravi". Bolezen v strogem pomenu besede ni popolnoma ozdravljiva v večini primerov.

BOLNIK Z EPILEPSIJO MI (OSEBNO) POVZROČA ALI V MENI
IZZOVE

- skrb	11
- strah	1
- razumevanje	12
- sočutje	3
- nemoč	4
- nič posebnega	6
- drugo	-

PRVI SLOVENSKI UČBENIK SOCIALNEGA DELA

Vida Miloševič, *Socialno delo*, Samozaložba, Ljubljana 1989

Končno smo tudi v Sloveniji dobili izviren učbenik za temeljni predmet stroke socialnega dela. To je knjiga Vide Miloševič *Socialno delo*, ki je pravkar izšla v samozaložbi. Način izdaje je posledica nesrečne okoliščine, da prvotni založnik, t.j. Delavska enotnost, ne more več opraviti te naloge, in izraz materialnega položaja, v kakršnem sta danes tako socialno delo kot izobraževanje zanj.

Ker gre za prvi učbenik socialnega dela v Sloveniji, je tekst po strukturi, vsebini in slogu večnamenski. Uporaben je kot učbenik za študente Višje šole za socialne delavce, kot dopolnilno študijsko gradivo za socialne in druge strokovne delavce, zaposlene na tem področju, kot strokovna informacija o socialnem delu za širšo javnost in ne nazadnje kot polemika z nekaterimi stališči o socialnem delu.

Vsebina je razdeljena na deset poglavij: 1. Viri socialnega dela in njegove predpoklicne metode, 2. Profesionalizacija socialnega dela, 3. Značilnosti socialnega dela v svetu, 4. razvoj socialnega dela v Jugoslaviji do leta 1945, 5. Razvoj socialnega dela v novi Jugoslaviji, 6. Značilnosti socialnega dela kot stroke, 7. Temeljne prvine socialnega dela, 8. Metode socialnega dela, 9. Področja socialnega dela, 10. Odprta vprašanja izobraževanja za socialno delo.

Ključna so poglavja o značilnostih, temeljnih prvinah in metodah socialnega dela, v katerih avtorica prikazuje bistvo socialnega dela kot stroke in znanosti. To stori tako, da opiše različne teorije in potopke socialnega dela v kapitalizmu in ob njih navede stališča kritikov.

Za celotno besedilo je značilna težnja korektno predstaviti različne poglede na vlogo in vsebino socialnega dela. Avtorica se zavzema za preseganje socialnega dela kot predvsem nudenja pomoči v socialnih težavah in poudarja prizadevanja za polno vključenost ljudi v družbeno življenje in delo. Ob tem opozarja na protislovja in nejasnosti pri opredeljevanju pojma in vloge socialnega dela. Zastavljanje vprašanj zlasti o posebnostih socialnega dela v socialistični samoupravni družbi, je pomemben prispevek k razvoju spoznanj o socialnem delu.

Knjiga je bogato dokumentirana in vzpodbuja k nadaljnjemu, bolj poglobljenemu študiju.

Značilnosti teksta so razumljivost, preglednost in sistematičnost, kar bo študentom olajšalo študij in vstop v bodoče strokovno delo, diplomantom pa preverjanje in osvežitev pridobljenega znanja. Posebna odlika besedila je skrb za lep slovenski jezik, ki je lahko tak samo, če je tudi misel jasna.

V današnji poplavi informacij je posamezna nova knjiga manj opazna kot nekoč. Zato moramo poudariti, da prva "domača" strokovna knjiga, ki je zrasla iz zbranih izkušenj in razmišljanj o socialnem delu v Sloveniji, vključenih v jugoslovanski in mednarodni okvir, predstavlja mejnik v razvoju stroke in vede o socialnem delu.

Težavne ekonomske, politične in socialne razmere postavljajo pred socialno delo nove, težke naloge, ob katerih bo moralo "izmeriti daljo in nebeško stran." Temeljni učbenik, ki daje sistematičen pregled nad tem, kar danes razumemo kot socialno delo, bo lahko pomoč in startna točka za vse, ki se ukvarjajo s tem zahtevnim področjem.

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da je Socialno delo Vide Milošević izhodišče za osmišljeno prakso in sistematično teoretično obravnavanje socialnega dela v Sloveniji in pomemben prispevek k razvoju te stroke v jugoslovanskem merilu. Mimo knjige Vide Milošević ne bo mogel nihče, ki bo bodoče pisal o socialnem delu pri nas.

Dr. Andreja Kavar-Vidmar

UČBENIK SOCIALNEGA PRAVA

Dr. Vera Jelčič, *Socijalno pravo u SFRJ, Knjiga prva, Socijalno osiguranje*, Informator, Zagreb 1989

Knjiga, ki jo prikazujemo, je učbenik za študente pravne fakultete v Zagrebu. Predmet "radno i socijalno pravo", katerega del obravnava, je obvezen tudi za študente oddelka za socialno delo na tej fakulteti.

Avtorji, ki v Jugoslaviji obravnavajo socialno pravo, socialno varnost ali socialno politiko, se morajo vedno najprej spopasti s terminološkimi problemij. Dr. Vera Jelčič v uvodnem delu ugotavlja, da pisci za isto vsebino uporabljajo različne izraze ter postavlja v hrvatsko-srbskem jeziku "enačbo" socijalno pravo = socijalna politika u užem smislu = socijalna zaščita u širem smislu = socijalno obezbeđenje. Če temu dodamo slovensko izrazoslovje, ki izraz "zaščita" prevaja kot "varstvo" ali kot "skrbstvo" in ki za "obezbeđenje" nima prave besede (varstvo se lahko zamenja z zaščita, Kržišnikova "preskrba" pa se v tem pomenu ne uporablja), je težavnost

oziroma kar zmeda še večja. Pridružujemo se mnenju avtorice, da bi bilo potrebno doseči dogovor med znanstveniki (tudi politiki in praktiki! - op. A.K.V.), ki se ukvarjajo s tem in sorodnimi področji, o pojmi in njihovih vsebinah.

Socialno pravo je po mnenju avtorice novejša znanstveno-pedagoška disciplina, ki si še ni pridobila pravega mesta in se običajno poučuje v okviru predmeta delovno pravo ali delovno in socialno pravo. Osamosvajanje socialnega prava iz delovnega prava naj bi bil novejši proces. Opozoriti moramo, da sta na pravni fakulteti v Ljubljani (prav tako tudi na Višji šoli za socialne delavce) delovno pravo in socialna varnost ločena predmeta že vsaj 20 let. Menimo pa, da je kot naziv pravne discipline ter predmeta v študijskem programu bolj pravilno uporabljati izraz "socialno pravo" kakor "socialna varnost". Socialna varnost je predmet socialnega prava kot pravne discipline. Tako je tudi pojmovanje avtorice, ki pravi: "Socialno pravo je skupek pravnih pravil, s katerimi se urejajo pravice in obveznosti zavarovanih oseb, kakor tudi celota ukrepov socialnega varstva (skrbstva? - sh: zaščita), ki pripadajo občanom zaradi zadovoljevanja socialnih potreb. Socialno pravo obsega tudi določena načela, institute in druga vprašanja, povezana s socialnim zavarovanjem in socialnim varstvom."

Socialno pravo je torej sestavljeno iz socialnega zavarovanja, ki ga obravnava prikazano delo, in socialnega varstva, ki bo opisano v drugi knjigi.

Socialno zavarovanje avtorica delo na zdravstveno zavarovanje ter pokojninsko-invalidsko zavarovanje. O pravicah za primer brezposelnosti pravi, da sicer spadajo v socialno pravo, a se na visokošolskih organizacijah obravnavajo v okviru "čistega" delovnega prava. Ugotoviti moramo, da v Sloveniji ni tako, ker se tukaj zavarovanje za primer brezposelnosti ves čas, odkar sta disciplini ločeni, vključuje v socialno varnost. Za obravnavanje zavarovanja za primer brezposelnosti v okviru socialnega zavarovanja govori tudi 163. člen ustave SFRJ in konvencija MOD št. 102.

Izločitev zavarovanja za primer brezposelnosti iz sistema socialnega zavarovanja smatramo za pomanjkljivost obravnavanega dela, ki ga sicer odlikujejo prav sistematičnost, preglednost in jasnost.

Učbenik je razdeljen na 11 poglavij, ki bi jih lahko združili v "splošni del", ki obsega uvod, splošna vprašanja in pojme iz socialnega zavarovanja, nadalje razvoj, vire in načela socialnega zavarovanja, organizacijo, planiranje in financiranje socialnega zavarovanja ter matično evidenco. "Posebni del" zajema zdravstveno zavarovanje, pokojninsko in invalidsko zavarovanje (najobširnejše poglavje), postopek in varstvo pravic v socialnem zavarovanju, to je vojaških zavarovancev, samostojnih gostincev, obrtnikov, prevoznikov in kmetov.

Pomembno je, da knjiga vsebuje dokaj podroben pregled domačih in mednarodnih virov socialnega zavarovanja, tako da se bralec pouči o ureditvi v vseh republikah in pokrajinah. Razumljivo je, da avtorica pri tem ni mogla zajeti vseh podrobnosti, saj je zakonodajna in samoupravna ureditev na tem področju tako razdrobljena, da je težko imeti natančen pregled celo nad ureditvijo v posamezni republici. Vsekakor pa je podana solidna podlaga za vpogled, podrobnejše proučevanje in primerjavo (pod)sistemov socialnega zavarovanja v Jugoslaviji.

Zal strokovna in teoretična literatura nista tako celovito zajeti kot pravni viri, ampak je upoštevano samo srbohrvatsko jezikovno področje. Te pripombe ne navajamo zaradi formalne enakopravnosti jezikov jugoslovanskih narodov, ampak zato, ker mora biti učbenik po našem mnenju ne samo prikaz pravne ureditve, ampak prikaz pravne discipline, torej tudi pomembnejših teoretičnih stališč. Kot smo navedli, se v Sloveniji nekatera teoretična stališča in mesto socialnega prava (ki ga sicer ne dovolj točno imenujemo socialna varnost) v študijskih programih pravne fakultete in drugih visokošolskih organizacij, kjer ga poučujejo, razlikujejo od splošnega modela, opisanega v obravnavanem učbeniku. V bibliografiji najpomembnejša slovenska avtorja s tega področja, to je Kyovsky in Radovan, nista navedena.

Zelo dobra stran učbenika dr. Jelčičeve je didaktični pristop. Obširno in razdrobljeno snov, ki jo dodatno zapletajo terminološke nedoslednosti in neredko tudi nejasen koncept pravodajalca, je uspela prikazati na dostopen in razviden način.

Ne nazadnje želimo poudariti, da je bilo z učbenikom "Socialno pravo u SFRJ, Socialno osiguranje", opravljeno težaško delo. Napisati o tako razgibanem področju, kot je socialno pravo tekst trajnejše veljave - kar prikazani učbenik vsekakor je - je zelo zahtevna naloga, ki jo je avtorica solidno opravila. Upamo, da bo prvi knjigi "Socialno osiguranje" kmalu sledila druga "Socialna zaštita".

Dr. Andreja Kavar-Vidmar

POLEMIKA? ODLIČNO!

Jože Ramovš, Socialni delavec in alkoholizem: metodologija za delo strokovnih in vodstvenih služb v delovni organizaciji. Knjižnica Sindikati 94, Delavska enostnost, Ljubljana 1988

Pričujoči tekst je odgovor na prispevek tovarišice Branke Knific (Socialno delo, 27, 1988, 4: 346-348), v katerem se odziva na mojo recenzijo knjige dr. Jožeta Ramovša, Social-

ni delavec in alkoholizem (bibliografski podatki v naslovu, op. ured.). Začel bi s citatom tovarišice Knific: "Ko razmišljam o možnih vzrokih za to, da se (M. Poštrak namreč, op. pis.) dviguje nad knjigo in avtorja ter da ugotavlja, kako delo ni izvirno oziroma da "ne prinaša kaj bistveno 'novega', vsaj ne s področja teorije", se mi vedno bolj utrjuje ugotovitev, da Milko Poštrak s sodobno alkoholologijo ni seznanjen, vprašljivo pa je tudi njegovo poznavanje ostalih knjig s tega področja, ki jih v zapisu sicer navaja." Seveda nikjer nisem zapisal, "kako delo ni izvirno", o vsem ostalem pa v nadaljevanju...

Najprej: Nisem imel namena dvigovati se nad kogarkoli. To pa po drugi strani ne pomeni, da se o delu kake osebe ne sme izreči kritične besede, ne glede na to, koliko je ta oseba zaslužna oziroma deluje kot avtoriteta. Dr. Jože Ramovš je gotovo zaslužen (in tudi avtoriteta) tako za dosežke na področju alkoholologije (to je menda ves čas jasno) kot tudi v svojem (in seveda našem) boju za večje vrednotenje socialnega dela kot stroke. To slednje počne na najboljši in pravzaprav edini pravi način - z razvijanjem te stroke, torej s kreativnimi prispevki, s katerimi poskuša širiti meje in pomen spoznanj socialnega dela kot specifičnega teoretskega in praktičnega področja.

Moje (bolj ali manj utemeljene ter bolj ali manj kritične opazke) v zvezi z Ramovševo knjigo je treba razumeti prav v tem kontekstu. Torej v kontekstu "boja za našo stvar". V kontekstu boja za VSSD kot sodobno, teoretično dobro podkovan VISOKO šolo za socialne delavce, ki bo omogočala razvoj stroke, kvalitetno izobraževanje, raziskovalno delo in vse kar sodi zraven. V kontekstu boja za priznanje našega dela v družbi - saj vemo, kakšno mesto ima, tudi po naši lastni krivdi. V kontekstu boja za čimbolj razvito publicistično dejavnost - tu je Ramovšev prispevek s tremi knjigami seveda (kvantitativno) imponanten. No, če se z vsem tem strinjamo, lahko mogoče končno preidem k stvari.

Tovarišica Branka Knific se ne strinja z mojo ugotovitvijo, da Ramovševa knjiga kljub vsemu "ne prinaša kaj bistveno novega, vsaj ne s področja teorije", in zato navaja tri točke novosti, ki jih po njenem mnenju le vsebuje. Tu pa je videti, vsaj kar se resničnih novosti tiče (in teh je, vsaj v zvezi z metodologijo dela, dovolj, jaz jih tudi ne zanimam), da gre na nek način za nesporazum. Novosti torej so, zato je obravnavana knjiga tudi "nepogrešljiva v knjižnici slehernega socialnega delavca", vendar to niso tiste novosti, ki jih navaja tov. Knific. O tem več kasneje, zdaj le še to, da sem s tistim "nič bistveno novega..." imel v mislih predvsem (in mislim, da sem to le dovolj natančno navedel tudi že v recenziji) tisto Ramovševo napoved o "nekateri(h) globlji(h) antropološki(h) razmisleki(h)", ki jih v dosedanjih alkoholološki literaturi še ni bilo..." (str. 11). Teh namreč v knjigi še vedno zares ne najdem. Ne trdim a priori, da bi tam morali biti, vendar jih je Ramovš sam

napovedal. Kot ilustracijo sem že takrat navedel, sedaj pa ponavljam, da se Ramovš spet (Rugelj to navaja v knjigi Dolga pot, str. 9) zadovolji s "samoumevno" postavko, da namreč "brez alkohola ni alkoholizma". Gotovo, vendar: Kaj smo s tem povedali o vzrokih alkoholizma in o antropoloških spoznanjih o človeku itd.? Pa tudi nekoliko tautološka je ta trditev, kajne? Tisto napoved, da je "pretežni del (knjige, op. pis.) zelo konkretna metodologija in tehnologija za delo strokovnih in vodstvenih služb, seveda za delo na področju alkoholizma" (str. 11), pa je - vsaj kolikor lahko jaz prečenim - Ramovš v celoti izpeljal in tega tudi nisem nikoli zanikal. Nasprotno, to je - kot sem v recenziji že poudaril - tudi osrednja kvaliteta knjige kot priročnika, ki je nepogrešljiv za socialnega delavca na področju alkoholizma. Na nekem mestu pa sem tudi zapisal, da bi mnoge slabosti (recimo nesistematičnost in s tem delno nepreglednost gradiva) Ramovš zlahka odpravil. O tem sem še vedno prepričan, kot sem prepričan tudi o tem, da je na napake potrebno opozoriti. Če je Ramovševa knjiga ena preredkih knjig s področja socialnega dela in obenem delo avtorja, ki je socialni delavec, pa to verjetno še ne pomeni, da jo moramo varovati kot "punčico našega očesa". S tem ne bomo naredili usluge niti Ramovšu, ki ne bo dobil kritične refleksije na svoje delo, niti socialnemu delu, da bi se le-to razvijalo.

Pa se lotimo analize seznama "najpomembnejših novosti" v Ramovševi knjigi, ki ga navaja tov. Knific v svojem tekstu:

1. Pet vlog, ki so pomembne pri urejanju alkoholizma. To gotovo ni bistvena novost, temveč - kot navaja že Ramovš sam (str. 25) - izpeljava iz Bernejeve analize alkoholičnega sožitnega sloga, čeprav je poudarjeno, da "gre za čisto drugo področje". "Da se te vloge razlikujejo od Bernejevih toliko, kolikor se zdravljeni alkoholik razlikuje od alkoholika." To sicer drži, hkrati pa je tudi diskutabilno, vendar zdajle nimamo prostora, da bi diskurz razvili. Dejstvo pač je, da smo dela E. Berneja prebiralali tudi že pred Ramovšovo knjigo.

2. Citat, "da je diagnosticiranje alkoholikov v terapevtske namene lahko le avtodiagnosticiranje alkoholika oz. njegovega primarnega okolja", je vsebinsko enak navedku - "brez alkoholikovega uvida ... je zdravljenje neuspešno" itd., o čemer pa je govoril najmanj že Rugelj in to zagotovo že v knjigi Dolga pot iz leta 1977 ter najmanj na straneh 196-197 in to tudi z naslednjimi besedami: "Do spoznanja 'alkoholik sem', se ni tako lahko dokopati. Povsem nekaj drugega je, če alkoholik to "pod težo dokazov" prizna. S tem nismo ničesar dosegli, morda smo mu celo hudo škodovali. Človek, ki mora nekaj priznati, se počuti krivega, je pravzaprav obdolženec, ki se bo poskusil potem izmotati iz stiske. Povsem drugače pa je, če alkoholik sam uvidi, kako je z njim."

3. Seveda se popolnoma strinjam z ugotovitvijo tov. Kni-

fic, da si "avtor knjige s svojim delom močno prizadeva dvigniti raven in s tem tudi ugled stroke socialnega dela...", vendar to samo po sebi ni noben argument, da so v knjigi kakšne novosti. Na koncu koncev se strinjam - in to dobesedno - tudi z naslednjim mnenjem tov. Knific: "V svojem delokrogu je avtor skozi desetletje ustvarjal in razvijal metodologijo dela na tem področju." Strinjam se tudi z ostalimi izpeljavami, ki jih tov. Knific navaja, zato še vedno ne vidim, kje se ta stališča bodejo z mojimi.

In na koncu: tov. Knific dvomi o moji strokovnosti, tudi o tem, če sem v tekstu citirane knjige sploh prebral. To so nekoliko neprimerne opazke, kajne? Bralcev revije Socialno delo te stvari verjetno ne zanimajo več, jaz pa tov. Knific tudi nimam namena dokazovati svoje strokovnosti, niti ji navajati seznama prebranih knjig, obiskanih seminarjev ali delovnih izkušenj s tega področja. Prav tako tega ne zahtevam od nje. Prepričan sem, da ona z vso resnostjo pristopa k svojemu delu, kot to počne dr. Ramovš in kot to, nenazadnje, poskušam tudi jaz. Tudi s svojo recenzijo.

Mislím pa, da ta "polemika" (zanimivo, da prav ob eni prvih "pravih" knjig s področja socialnega dela v Sloveniji) odpira novo razsežnost revije Socialno delo. Namreč, da se na straneh našega strokovnega glasila krešejo in spoprijemajo različna mnenja, stališča, spoznanja, da se Socialno delo zares BERE, da so torej teksti odmevni in seveda tudi čimbolj kvalitetni. Takšno glasilo socialni delavci potrebujemo in si ga verjetno tudi zaslužimo. Pravzaprav lahko slednje potrdimo prav s svojimi lastnimi prispevki...

Milko Poštrak

IZČRPNOST OSEBJA V DOMOVIH ZA STARE

U. Balk, "Ausgebranntheit" der Pflegekräfte in der Altenhilfe, *Theorie und Praxis der sozialen Arbeit*, 1989, 2, 69-73

Čeprav je izčrpanost od dela pojav, ki spremlja človeka od nekdanj, se šele zadnjih deset let sistematično ukvarjajo z raziskovanjem tega pojava v poklicih, ki imajo opraviti z ljudmi. Učitelji, vzgojiteljice, socialne delavke, medicinske sestre, zdravniki in drugi se pogosto pritožujejo, da so otopeli, izčrpani in naveličani dela z ljudmi. Raziskave ugotavljajo, da so določena stališča do dela lahko predispozicija za izčrpanost. To naj bi veljalo predvsem za previsoka pričakovanja, pretirano vestnost in natančnost.

Kaj pravzaprav je izčrpanost? Ena izmed definicij pravi, da je izčrpanost pri delavcih v "pomagajočih poklicih" nesposobnost, da bi vzpostavili strokoven terapevtski odnos z osebami, ki so jim zaupane. Pri delavcu zamrejo pozitivna čustva simpatije in spoštovanja do strank ali pacientov.

Druga opredelitev pravi, da gre za ustaljeno psihološko stanje, ki ga povzročijo frustracije, povezane z delom in katerega posledica sta zmanjšana storilnost v poklicu in veselje do poklica.

Spet tretji definirajo izčrpanost kot utrujenost in frustriranost, do katerih pride zaradi tega, ker se je človek preveč izključno posvetil kakemu načrtu, življenjskemu načinu ali odnosu, ki ne vodi do pričakovane nagrade.

Vidimo, da so za nastanek izčrpanosti pomembna nerealistična pričakovanja in pretirana prizadevanja, ki imajo le malo možnosti za uspeh. Prav s "pomagajočimi" poklici so povezana številna taka idealizirana pričakovanja in poklicni ideali. Varuhinja, negovalka ali sestra naj bi bile prijazne, optimistične, polne upanja; vir pomoči in dobrote, vedno pripravljene pomagati, vedno s prijazno, bodrilno besedo, sposobne rešiti vsak problem.

Izčrpanost je duševno, emocionalno in telesno stanje, na katerega opozarjajo številna znamenja: ravnodušnost, negativizem, sovražna čustva do starih ljudi in do službe, cinizem, zmanjšana motivacija, slaba delovna morala, pogosta odstotnost z dela, slabša kvaliteta, manjša kvantiteta dela, menjavanje služb, jemanje tablet, pitje, kajenje in težave v zasebnem življenju. Za te simptome so značilna naslednja

stanja:

- občutek, da nismo cenjeni;
- občutek, da nas oskrbovanci ali stranke in sodelavci neprestano izkoriščajo;
- občutek, da nikoli zadosti ne narediš;
- nesposobnost, da bi se smejal in veselil;
- hitro se ujeziš;
- telesne nelagodnosti in bolezni (glavoboli, bolečine v križu, v trebuhu, napetost, visok krvni pritisk);
- neprestana utrujenost in izčrpanost, tudi po izdatnem počitku ponoči;
- težave s spanjem,
- odpor do službe,
- odlašanje dela,
- odsotnost z dela,
- negativna podoba o sebi,
- čustvena odmaknjenost.

Prav čustvena odmaknjenost je zelo značilna. Kaže se kot otopelost za trpljenje in potrebe starih ljudi, izogibanje stiku z očmi, nesposobnost, da bi spregovorili nekaj prijaznih in pomirjujočih besed, in nagnjenost k stereotipnemu presojanju in etiketiranju. Ta čustvena odmaknjenost zelo negativno vpliva na odnos med starimi ljudmi in negovalcem in tudi na počutje oskrbovancev.

Med vzroki za izčrpanost navajajo na prvem mestu delovne pogoje, v njihovem okviru pa preveliko število oskrbovancev za dano število osebja. Prekomerno delo, nadurno delo, dežurstva in podobno v največji meri prispevajo k izčrpanosti. Drugi dejavnik je togo in neobčutljivo vodenje in z njim povezano nezdravo vzdušje v ustanovi. K dobremu vzdušju prispevajo: priznanje za dobro opravljeno delo, le zmerna obremenjenost z upravnim delom (s papirji), raznoliko delo, ustaljena pravila in predpisi, dvosmerno komuniciranje, soodločanje delavcev o delovnem mestu, o poklicni vlogi in o normah in vrednotah ustanove. Koristne pa so tudi priložnosti, ob katerih osebe lahko "ventilira" negativna čustva.

Ne gre pa spregledati tudi vloge osebnostnih dejavnikov, to je čustev in stališč do dela, ki prav tako prispevajo k občutku izčrpanosti. Tak primer je novinec, ki si v začetniški zagnanosti naloži preveč dela, ki ga nato ne zmore. Mladostno navdušenje se namreč lepo ujame s potrebo starih ljudi po pozornosti, ta medsebojno ojačujoč odnos pa se konča z izčrpanostjo negovalca. Drugi kandidat za izčrpanost je "kompenzator", to je človek, ki praznino ali neizpolnjenost v zasebnem življenju nadomešča s pretirano predanostjo poklicnemu delu. Preveč se naveže na oskrbovance, seveda predvsem zato, da bi zadovoljil svoje nezavedne potrebe in pri tem samo daje, premalo pa pazi nase. K temu sodi pri nekaterih nekakšna poklicna deformiranost ljudi v socialnih poklicih, da so bolj pozorni na potrebe drugih, kot na svoje in da ne znajo sami prositi pomoči, kadar jo potrebujejo.

Ljudje prav različno ravnaajo, kadar so siti svojega poklicnega dela. Nekateri se preprosto vdajo. Opustijo poklic, ki jih postavlja pred prehude zahteve in intenzivne odnose z drugimi. Nekateri se skušajo zriniti do upravnih položajev, drugi pa opuste poklic in se usmerijo povsem drugam.

V večini primerov ni treba, da bi popolnoma opustili poklic. Izkušnje kažejo, da nikakor ni nujno, da bi poklicne obremenitve imele take hude posledice. Izčrpanost je mogoče obravnavati tako kot kako drugo moteče duševno stanje, ob tem pa ne smemo pozabiti na spremembo objektivnih okoliščin, zaradi katerih je prišlo do nje. V okviru kratkoročnih ukrepov je treba izčrpanemu sodelavcu omogočiti zmanjšan obseg dela, tako da si lahko odpočije, ne da bi prekinil delo. Poleg tega pa mora spremeniti svoje delovne navade, ki ga spravljajo v tako stanje. Gledano dolgoročno pa je treba spremeniti okoliščine dela, tako da delavec ne bi bil več izpostavljen takim pritiskom in obremenitvam. Pri tem mora delavec sodelovati; kajti vsakdo drugače doživlja iste objektivne okoliščine. Delavec se mora vprašati, kaj posebno neugodno vpliva nanj; kateri dejavniki v njegovem delovnem okolju, v njegovem vrednotnem sistemu in stališčih do dela prispevajo k izčrpanosti.

Blaž Mesec

ARCHIV

für Wissenschaft und
Praxis der sozialen Arbeit
ArchsozArb

Vierteljahresshefte zur Förderung
von Sozial-, Jugend- und
Gesundheitshilfe

Begründet von Professor Dr. Hans Achinger
Herausgegeben von Professor Dr. Teresa Bock
Rektoratsstraße 46, 4060 Viersen 1

im Auftrag des Deutschen Vereins
für öffentliche und private Fürsorge
und des Instituts für Gemeinwohl GmbH
beide in Frankfurt/Main.

Schriftleitung:

Walter Scheffhorn, Dr. Margarete Heinz
Am Stockborn 1-3, 6000 Frankfurt/Main

Frankfurt/Main · 20. Jahrgang · Nr. 1/1989

Inhalt	Seite
Vorwort	3
Wertwandel in seiner Auswirkung auf familiäre und öffentliche Erziehungsleitbilder Professor Dr. Manfred Hermanns, Buchholz/Nordheide	5
Damit ihr werdet wie die Kinder ... Fortbildung für Krippenerzieherinnen als psychosoziales Entlastungsangebot Diplom-Pädagogin Beate Irskens, Frankfurt am Main	27
Berichte	
Zur Problematik einer einheitlichen Lern- und Verhaltenstheorie Dr. Wolfgang Voltmoeller, Bochum	44
Buchbesprechungen	50

Die Einzelhefte des Archivs erscheinen
vierteljährlich; Auslieferung jeweils in
der Mitte des Quartals.

Verlag:

Eigenverlag des Deutschen Vereins
für öffentliche und private Fürsorge,
Am Stockborn 1-3, 6000 Frankfurt/M. 50,
Telefon: 069/58031

Postgkonto.: Frankfurt/M. 100847-607

Bankkonto:

Stadtsparkasse Frankfurt/M. 130708.

Druck: Hugo Haßmüller

Berner Straße 12, 6000 Frankfurt/M. 56.

Die Auslieferung an Nichtmitglieder des Vereins
und an den Buchhandel erfolgt durch den Verlag
W. Kohlhammer GmbH, Heßbrühlstraße 69,
7000 Stuttgart 80.

Der Bezugspreis beträgt 60 DM jährlich (inkl. Versand-
kosten und MwSt.); für Mitglieder des Deutschen Ver-
eins 40 DM jährlich (zuzugl. Versandkosten und MwSt.);
Einzelheft 15 DM (inkl. Versandkosten und MwSt.);
für Mitglieder des Deutschen Vereins 10 DM (zuzugl.
Versandkosten und MwSt.).

Alle Rechte, auch das der Übersetzung,
sind vorbehalten.

ARCHIV

für Wissenschaft und
Praxis der sozialen Arbeit
ArchsozArb

Vierteljahresshefte zur Förderung
von Sozial-, Jugend- und
Gesundheitshilfe

Herausgegeben von Professor Dr. Teresa Bock
Heinrichstraße 46, 6060 Versen 1
im Auftrag
des Deutschen Vereins für öffentliche
und private Fürsorge
und des Instituts für Gemeinwohl GmbH
beide in Frankfurt/Main.

Schreibleitung:
Walter Schwemmer, Dr. Margarete Heinz
Am Stockboom 1-3, 6000 Frankfurt/Main
Frankfurt/Main · 16. Jahrgang · Nr. 3/1988

ARCHIV

für Wissenschaft und
Praxis der sozialen Arbeit
ArchsozArb

Vierteljahresshefte zur Förderung
von Sozial-, Jugend- und
Gesundheitshilfe

Herausgegeben von Professor Dr. Teresa Bock
Heinrichstraße 46, 6060 Versen 1
im Auftrag
des Deutschen Vereins für öffentliche
und private Fürsorge
und des Instituts für Gemeinwohl GmbH
beide in Frankfurt/Main.

Schreibleitung:
Walter Schwemmer, Dr. Margarete Heinz
Am Stockboom 1-3, 8000 Frankfurt/Main
Frankfurt/Main · 16. Jahrgang · Nr. 4/1988

Inhalt	Seite
Mitarbeiter in der Jugendhilfe, Streichel und Mitarbeiter des Personals in sozialen Diensten Dr. Thomas Raucherbach, Dr. Ulrich Bendicke, Diplom-Pädagoge Wolfgang Treich, Tübingen	103
Angehilfearbeit in Einrichtungen der Altershilfe Irma Steiner-Hummel, Augsburg	196
Berichte ... An einem Stück stehen ..." Die Zusammenarbeit kommunikativer Sozialisten auf dem Prüfstand Professor Dr. Norbert Hertger, Villingen- Schwenningen	212
Buchbesprechungen	224

Die Einzelshefte des Archivs erscheinen
vierteljährlich; Auslieferung jeweils in
der Mitte des Quartals.
Verlag:
Ernst Wasmuth Verlag, Heinrichstraße 66,
7000 Stuttgart 60.
Der Bezugspreis beträgt 60 DM jährlich (inkl. Versand-
kosten und MwSt.), für Mitglieder des Deutschen Ver-
eins 40 DM jährlich (bezugl. Versandkosten und MwSt.).
Erscheint 15 DM (inkl. Versandkosten und MwSt.)
für Mitglieder des Deutschen Vereins 10 DM (bezugl.
Versandkosten und MwSt.).
Alle Rechte, auch das der Übersetzung,
sind vorbehalten.
Druck: Hugo Halmüller
Boner Straße 12, 6000 Frankfurt/M. 56.

Inhalt	Seite
Die Sozialhilfe im Gesamtsystem sozialer Sicherheit Professor Dr. Bernd von Maydol, Bonn	249
Frauenvervielfältigt, Familienformen und Sozialstruktur Prof. Dr. Dieter Schäfer, Bamberg, und Professor Dr. Jürgen Haasch, Heidelberg, d. Bruch	257
„Integrative Kindergärten“, Bemerkungen zu ihrer Finanzierung Professor Dr. Michael Stollas, Frankfurt am Main	283
Ressourcen ehrenamtlicher Tätigkeit zur Erfüllung von Hilfeerwartungen Professor Dr. Teresa Bock, Versen	282
Buchbesprechungen	318

Die Einzelshefte des Archivs erscheinen
vierteljährlich; Auslieferung erfolgt durch den Verlag
W. A. Köhne Verlag, Heinrichstraße 66,
7000 Stuttgart 60.
Der Bezugspreis beträgt 60 DM jährlich (inkl. Versand-
kosten und MwSt.), für Mitglieder des Deutschen Ver-
eins 40 DM jährlich (bezugl. Versandkosten und MwSt.).
Erscheint 15 DM (inkl. Versandkosten und MwSt.)
für Mitglieder des Deutschen Vereins 10 DM (bezugl.
Versandkosten und MwSt.).
Alle Rechte, auch das der Übersetzung,
sind vorbehalten.
Druck: Hugo Halmüller
Boner Straße 12, 6000 Frankfurt/M. 56.

The British Journal of Social Work

Volume 18 Number 6 December 1988

CONTENTS

DAVID DAGNAN and ROBERT DREWETT: Community Based Care for People with a Mental Handicap: A Family Placement Scheme in County Durham	543
IAN GIBBS and JONATHAN BRADSHAW: Dependency and its Relationship to the Assessment of Care Needs of Elderly People	577
HERSCHEL PRINS: Dangerous Clients: Further Observations on the Limitation of Mayhem	593
CHRIS ROJEK and STEWART COLLINS: Contract or Con Trick Revisited: Comments on the Reply by Corden and Preston-Shoot	611
JOHN CORDEN and MICHAEL PRESTON-SHOOT: Contract or Con Trick? A Postscript	623
ANDY ALASZEWSKI and LARRY HARRISON: Literature Review: Collaboration and Co-ordination between Welfare Agencies	635
CAROLINE BALL: Abstracts (Law)	649
BOOK REVIEWS	655
BOOKS RECEIVED	671

Family Process

DECEMBER 1988

VOLUME 27
NUMBER 4

Human Systems as Linguistic Systems: Preliminary and Evolving Ideas about the Implications for Clinical Theory Harlene Anderson and Harold A. Goolishian.....	371
The Return of the Question "Why": Advantages of Exploring Pre-existing Explanations Ben Furman and Tapani Ahola.....	395
The Transition to Parenthood: III. Incorporation of the Child into the Family Jerry M. Lewis, Margaret Tresch Owen, and Martha J. Cox	411
The Family Systems of Munchausen Syndrome by Proxy James L. Griffith	423
Emotionally Disturbed, Adopted Adolescents: Early Patterns of Family Adaptation Harold D. Grotevant, Ruth G. McRoy, and Vivian Y. Jenkins.....	439
Joint Custody: Research, Theory, and Policy David R. Collier	459
Comparing Lesbian and Heterosexual Couples on the Circumplex Model: An Initial Investigation Ellie Zacks	471
Testing Clinical Hypotheses by Means of "Falsificationist Epistemology" Cinzia Raffin.....	485

Neue Praxis

Inhalt

np 6/88

Hans-Georg Trescher	Erziehungswissenschaft und Psychoanalyse	455
Günter Irlé	Informationstechnik und soziale Dienstleistungsqualität in der Klientenperspektive	465
Karl-Heinz Reuband	Haschisch im Urteil der Bundesbürger	480
Ronald Hitzler/ Anne Honer	Der lebensweltliche Forschungsansatz	496
Essay		
Werner Miehle-Fregin	Zur Zukunft der offenen Jugendarbeit	502
Kurzdiskussion		
Wilfried Kunstmann	Strukturprobleme und Perspektiven autonomer sozialer Beschäftigungsinitiativen	507
Forschungsnotiz		
Jürgen Dettbarn-Regentin	Politische Selbsthilfe in der Kommunalpolitik: Die Seniorenbeiräte	511
neue praxis aktuell		
Konferenz der Fachbereichsleitungen der Fachbereiche Sozialwesen (KFS)	<i>Dokumentation: Perspektiven für Arbeitsmarkt und Ausbildung in der Sozialen Arbeit Forum (525); Information (528); Tagungshinweise (529); Aktuelle Materialien (530)</i>	517
	Abstracts about the Articles np 5/88	531
	Abstracts about the Articles np 6/88	532

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

INHALT

Von Kleinbürgern, Aufsteigern, Hedonisten und Arbeitern – Soziale Milieus und Wertorien- tierungen	2
Stellungnahme der Arbeiterwohlfahrt Zum BMJ/FFG-Referentenentwurf eines Sozial- gesetzbuches (SGB) – Jugendhilfe (Stand 5. 8. 1988)	10
David Kramer/Rolf Landwehr Zur Geschichte der jüdischen Wohlfahrtspflege – Von der Emanzipation zur Vernichtung	18
Bertrud Scheller Jüdische Wohlfahrtsarbeit nach 1945	25
INFORMATIONEN UND MATERIALIEN	
Deutscher Verein zur Schuldnerberatung	37
BMA bereitet Arbeitnehmer-Zentralrat vor	38
AW-Großkundgebung gegen Altmittelpflegenostand	38
1,5 Mrd. DM für Aktion Sorgenkind u. v. a. m.	39
LESERFORUM	40
AUTORENVERZEICHNIS	40

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

Redaktion: Hans Nießing Technische Redaktion: Doreis Art
Redaktionsrat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Ethelinde Eilers, Hannalore Fojut,
Richard Haer, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Treese, Helga Zeitler

INHALT

Gerold Hoffmann Bewegung bei der Pflegekostenreform – SPD für Bundespflegegesetz	42
Klaus Kirchner Zur Strukturreform der gesetzlichen Krankenversicherung	49
Eckdaten eines SPD-Konzeptes zur Strukturreform im Gesundheitswesen	56
Frank Loges Reformbestrebungen im Gemeinnützigkeits- und Spendenrecht	62
Wolfgang Zillmer Möglichkeiten von Sozialstationen zur ambulanten Versorgung von AIDS-Kranken	66
Ursula Balk "Ausgebranntheit"-der Pflegekräfte in der Altenhilfe	69
INFORMATIONEN UND MATERIALIEN	
Kleiderstaben haben Hochkonjunktur! EG-Obst- und Gemüseverrechnungskosten 1988: 650 Mio. DM	73
AW-Bundeskonzern im Oktober 1989 in Bonn Arbeitslosigkeit konkret jährlich 60 Milliarden DM	75
100 Jahre Arbeiter Samariter Bund Die neuen Alphabeten	76
Die Zukunft der (sozialen) Dienstleistungen laut Prognostik AG	77
NEUE FACHBÜCHER	79
AUTORENVERZEICHNIS	80

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

Redaktion: Hans Nießing Technische Redaktion: Doreis Art
Redaktionsrat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Ethelinde Eilers, Hannalore Fojut,
Richard Haer, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Treese, Helga Zeitler

PUBLISHED SINCE 1920

Social Casework

The Journal of Contemporary Social Work

Volume 70 Number 2 February 1989

Articles

- 67 **Assessing Marital Change during the Transition to Parenthood**
Robert A. Schuchts and Stanley L. Witkin
- 76 **Normative and Child-Maltreating AFDC Mothers**
Susan Zuravin and Geoffrey L. Greif
- 85 **Limits of Welfare Reform**
Richard K. Caputo
- 96 **Foster Placement Evaluation Scale: Preliminary Findings**
Jenny L. Doelling and James H. Johnson
- 101 **Autonomy vs. Paternalistic Beneficence: Practice Strategies**
Marcia Abramson
- 106 **Engaging the Family of the Schizophrenic Client**
Joseph Walsh
- 114 **News and Views**
Female Adolescent Sex Offenders: A Neglected Treatment Group
Rebecca R. Scavo
- 118 **Book Reviews**

THE THERAPIST'S OWN FAMILY: TOWARD THE DIFFERENTIATION OF SELF.
edited by Peter Tuzman. Reviewed by Nancy R. Vostor.

THE WOMAN CLIENT: PROVIDING HUMAN SERVICES IN A CHANGING WORLD.
edited by Duane S. Barden and Naomi Gottlieb. Reviewed by Linda Davies.

INCEST AS CHILD ABUSE: RESEARCH AND APPLICATIONS, by Brenda J. Vander
Mey and Ronald L. Neff. Reviewed by Gwut-Yong Lie.

HEALING FROM THE WAR, by Arthur Egen Dorf. Reviewed by Coleen Shannon.

HANDBOOK OF APPLIED GERONTOLOGY, edited by Gari Lesnoff-Caravaglia.
Reviewed by William E. Powell.

THE PSYCHOLOGY OF CHILD FIRESETTING: DETECTION AND INTERVENTION,
by Jessica Gaynor and Chris Hatcher. Reviewed by Thomas M. Young.

HAVE YOU SEEN THESE?

Social Casework is published by Family Service America, since 1911 the leadership organization on behalf of family service agencies throughout the United States and Canada.

PUBLISHED SINCE 1920

Social Casework

The Journal of Contemporary Social Work

Volume 70 Number 1 January 1989

Articles

- 3 Contracting with Adolescents: An Ego-Psychological Approach
Luis H. Zayas and Michael Katch
- 10 Education/Support Groups for AIDS Prevention with
At-Risk Clients
*Stephen Magura, Janet L. Shapiro, Joel I. Grossman,
and Douglas S. Lipton*
- 21 Home Visits: History and Functions
Betsy Ledbetter Hancock and Leroy H. Pelton
- 28 The Social Worker as Mediator in the Legal System
Margaret Gibelman and Harold W. Demone, Jr.
- 37 Screening for Pedophiles in Youth-Oriented Community Agencies
Arlene McCormack and Marialena Selvaggio
- 43 Reproductive Technology vs. the Stigma of Involuntary
Childlessness
Charlene E. Miall
- 51 News and Views
- Working for Private Business: The Experience of
Eight Social Agencies
Robert S. Magill
- 57 Book Reviews

POOR SUPPORT: POVERTY IN THE AMERICAN FAMILY, by David T. Ellwood.
WITHIN OUR REACH: BREAKING THE CYCLE OF DISADVANTAGE, by Lizabeth B.
Schorf with Daniel Schorr. THE TRULY DISADVANTAGED. THE INNER CITY, THE
UNDERCLASS, AND PUBLIC POLICY, by William Julius Wilson. *Reviewed by George
T. Haskett.*

LEARNING THROUGH FIELD INSTRUCTION: A GUIDE FOR TEACHERS AND
STUDENTS, by Martha L. Urbanski and Margaret M. Dwyer. *Reviewed by Alfred
Kadushin.*

GRIEF AND THE LOSS OF AN ADULT CHILD, edited by Otto S. Margolis et al.
Reviewed by Annette Glazer.

HAVE YOU SEEN THESE?

64 Personnel Vacancies

CONTENTS

ARTICLES

- Srečo Dragoš
Social work in relationship to ideology 7
- Ciril Klajnšček
Crisis and rationality of team-work 25
- Marija Ovsenik
The problem of personnel planing and education in new
light as a problem of cultural-value education 35
- Blaž Mesec in Nino Rode
Informadness of full-time students of social work and
students of specialization courses about AIDS 42

REPORTS

- A study visit of students and teachers of Ljubljana
school of social work to the Department of social
work of Dortmund Fachhochschule (Andreja Kavav-Vidmar) 70
- The new council of Social work accepted the program
of the review (Blaž Mesec) 71
- How well are social workers-specializants informed
about epilepsy (Marija Zdešar) 72

NEW BOOKS

- The first slovene textbook of social work
(Vida Milošević, Socialno delo, Samozaložba,
Ljubljana 1989)
Andreja Kavav-Vidmar 80
- A textbook of social law
(Vera Jelčič, Socijalno pravo u SFRJ, Knjiga prva:
Socijalno osiguranje, Informator, Zagreb 1988)
Andreja Kavav-Vidmar 81
- Polemics? Excellent!

(Jože Ramovš, Socialni delavec in alkoholizem: metodologija za delo strokovnih in vodstvenih služb v delovni organizaciji. Knjižnica Sindikati 94, Delavska enotnost, Ljubljana 1988)
Milko Poštrak

83

FROM FOREIGN PERIODICS

- Burnout of personnel in the homes for the aged (Blaž Mesec)

84

DOCUMENTATION

- Signal informations about foreign periodics

87

NAVODILO SODELAVCEM

Sodelavce prosimo, naj svoje prispevke pošiljajo v dveh izvodih na naslov Uredništvo Socialnega dela, Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000 Ljubljana.

Obseg člankov, teoretičnih razprav in poročil o raziskavah naj ne presega 15 tipkanih strani z dvojnimi razmakom. Obseg ostalih prispevkov, to je poročil, vesti, ocen, prikazov idr. naj ne presega 5 tipkanih strani, če ni drugače dogovorjeno. Člankom priložite povzetek do 15 vrstic.

Vsako besedilo naj bo napisano z dvojnimi razmakom, to je 30 vrstic na stran, ker sicer ni mogoče besedila popravljati.

Opombe in navajanje virov: (1) V opombah podrobneje pojasnjujemo besedilo ter navajamo vire. Opombe potekajo po zaporednih številkah, ki jih v besedilu pišemo za en razmik nad besedo, na katero se nanašajo (npr. pomoč¹). Vsebine opomb navedemo na koncu besedila pred seznamom literature in ne pod črto vsake strani. (2) Literaturo navajamo tako, da med besedilom navedemo v oklepajih ime avtorja, letnico izida dela, na katerega se sklicujemo ali iz katerega je vzeta navedba, in stran (npr. Fromm, 1963, 21). Na koncu besedila dodamo seznam uporabljene literature, urejen po abecedi priimkov in imen avtorjev.

Besedilu priložite na posebnem listu svoje osebne podatke: ime in priimek, strokovni in znanstveni naslov, ustanovo, kjer ste zaposleni in funkcijo, natančen domači naslov z navedbo občine, in številko žiro računa.

Ljubljana 1983

Andreja Kavav-Vidmar

A textbook of social law

(Vprašanja, odgovori, rešitve v 300. naloga, 1983)

Številke odgovorov, informacije, Zagreb 1983

Andreja Kavav-Vidmar

Priloge, 1983

***social
work***

Vol. 28, 1989

No. 1

Slovenian review for theory and practice